

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ

ΕΝ ΤΩ: Α' ΤΜΗΜΑΤΙ (ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ)

ΤΟΥ Α' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΥΠΟ

ΘΕΜ. Ι. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Α'

Φιλόμουσος ομήγουρις,

§ 1. Εὐτυχῆ θεωρῶ τὴν Δημοτικὴν τοῦ ἔθνους ἐκπαίδευσιν, ὅτι συνελθόντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τε τῆς ἔσω καὶ τῆς ἔξω Ἑλλάδος διαπρεπεῖς αὐτῆς λειτουργοὶ καὶ θιασῶται, ἀντιπροσωπεύοντες, ὡς φρονῶ, καὶ μέγα μέρος διὰ διαφόρους λόγους κωλυθέντων νὰ παραστῶσιν ἐνταῦθα φίλων συναδέλφων, μέλλετε νὰ παράτχητε τὰ ὑμέτερα φῶτα, τὰ προσερχόμενα ἐκ μακρᾶς καὶ συστηματικῆς περατηρήσεως καὶ μελέτης τῶν καθ' ἑκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν προβολόντων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων καὶ τῶν μετὰ τούτων συνεχομένων κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν, πρὸς καθαρισμόν τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, ἣν ἡ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ὀφείλει νὰ βαδίσῃ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς συμφώνως μὲν πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ἀνταξίως δὲ πρὸς τὰς παραδόσεις ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ θεωρῶ ἰδιαιτέρως καὶ ἑμαυτὸν εὐτυχῆ, ὅτι ἀνετέθη μοι ἡ τιμὴ νὰ γένωμαι ἐνώπιον ὑμῶν εἰσηγητὴς τοῦ εἰδικῶς διὰ τὸ τμήμα τοῦτο ὀρισμένου θέματος αἰτῆς εὐρυτέρας διαδόσεως τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσσεως καὶ ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων τῶν ἵπερβάντων τὴν ἡλικίαν τῆς ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον».

Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἔχουσιν ὑπεβλήθῃ δέκα καὶ ὀκτὼ ἐν ὄλῳ ὑπομνήματα, μεγάλως συμβαλλόμενα εἰς τὴν ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων διαφώτισιν αὐτοῦ, καίπερ μὴ ἅπαντα σύμφωνα πρὸς ἄλληλα, τὰ ἔξῃς:

1. Τὸ τοῦ πρῶτον ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργοῦ κ. Κ. Τοπάλη

κ. Ἄντ. Βαλάσης—ἔτι οἱ μικροὶ παῖδες, οἱ πρότερον ἀποτροπιαζόμενοι καὶ δικαίως τὸ σχολεῖον, νῦν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὰ νέα διδακτήρια δὲν προφθάνουσι νὰ ἴδωσι τὸ φῶς τῆς πρῶτης καὶ εὐρίσκονται εἰς τὰ σχολεῖα.

*Ἀντὶ πάσης λοιπὸν σκέψεως περὶ ὑποχρέωσης τῶν παίδων πρὸς φοίτησιν εἰς σχολεῖα, οἷα τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα, ἐπιβάλλετο μᾶλλον ἢ σκέψεις περὶ ἰδρύσεως σχολείων συντελούντων πράγματι εἰς τὴν κρείττονα σωματικὴν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν παίδων ἀνάπτυξιν (οὐχὶ δὲ τὴν χειρόνα) ἢ, ἂν τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, καταργήσεως τῶν τοιούτων σχολείων.¹

*Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1896, καθ' ὃ ἤρξατο λειτουργῶν, ὑπουργοῦντος τοῦ ἀειμνήστου Α. Πετρίδου, ὃ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Θ. Π. Δηλιγιάννη εἰσαχθεὶς καὶ ψηφισθεὶς νέος περὶ Δημοτ. ἐκπαιδεύσεως νόμος ΒΤΜΘ', τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἔνεκα δὲ τούτου ἔδει ἔως νὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ὁ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμος. Πρὶν ἢ θμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ σημείου τούτου, δυνάμεθα, φρονῶ, νὰ συνοψίσωμεν τὸ περίσυμα τῶν μέχρι τοῦδε σκέψεων ἡμῶν εἰς τὰς ἐξῆς δύο προτάσεις:

Ἐπιφύση. 6'. Οὔτε δίκαιον οὔτε συμφέρον εἶνε εἰς τε τὰ άτομα καὶ εἰς τὸ Κράτος νὰ ἐπιβάλληται ἡ ὑποχρεωτικὴ τῶν παίδων φοίτησις, εἰμὴ εἰς ἐκείνα μόνον τὰ σχολεῖα περὶ ὧν ἤθελον πιστωθῆ ὑπὸ εἰδικῶν καὶ ἀρμοσίων ἀρχῶν ἐπισήμως καὶ ὑπευθύνως τὰ ἐξῆς: 1) Ὅτι τὸ κτίριον εἶνε ὑγιεινὸν καὶ 2) ὅτι τὰ θρανία εἶνε ἐπίσης ὑγιεινὰ καὶ παιδαγωγικὰ κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς εἰδικοῦ νόμου καὶ προσέτι ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ διδακτικὰ σκευῆ καὶ ὄργανα, τὰ κατ' ἐλάχιστον ἔρον ἀναγκαῖα εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ σχολείου (ὡς εἰδικαὶ διατάξεις τοῦ νόμου θὰ ὀρίζωσιν), ὑπάρχουσιν ἐπίσης πλήρη καὶ ἐν καλῇ καταστάσει.

Περὶ τοῦ διδασκάλου δὲν ποιοῦμαι λόγον, ὑποτιθεμένου ὅτι οὗτος θὰ εἶνε πάντοτε ὁ κατάλληλος, καθ' ὃ προβλέπουσιν ἤδη εἰδικαὶ διατάξεις τοῦ νόμου καὶ καθ' ὃ διαλαμβάνω περὶ τούτου κατωτέρω.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ ὑπολάβῃ τις ὅτι Κράτη, καὶ δὴ τὰ εὐρισκόμενα ἔτι: ἐν τῷ γίνεσθαι, διατελοῦσι τάχα ὑπὸ τὸ δίλημμα, ἢ νὰ εἰσαγά-

1. Τὰς γνώμας ταύτας οὐ μόνον ὡς ἔκτακτος Ἐπιθεωρητῆς Δημοτικῶν σχολείων εἶχον λάβει ἄλλοτε τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὸ ἐπί τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Σ. Ὑπουργεῖον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἐν ἔτει 1896 ὑπὸ τοῦ Σ. Προέδρου τῆς τότε Κυβερνήσεως πρὸς τιμὴν τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐν Κηφιστῇ δοθέν γεῦμα εἶχον ἐπίσης λάβει ἀφορμὴν ν' ἀναπτύξω, χαίρων δ' ὅτι ἡμῶν γνώμην ἐκφράζει ἐν τῷ ἐξιολόγῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι καὶ ὁ ἐξιότημος τότε συνάδελφός μου, νῦν δὲ διευθυντῆς τῆς ἐν Καίρῳ Ἀμπελοῦ σχολῆς κ. Γεώργιος Μπουκουβάλας

«Ὁ ἄρκος ὑπὸ τοιούτους ὄρους εἶνε ἀσυγκρίτως ὑγιεινότερον διδακτήριον καὶ ἡ φύσις, ἢ περιβάλλοντα τῶν ἀγράμματων παιδῶν. τὸ καρπορτώτερον ὑπὸ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐποφιν σχολείων».

γῶσι διὰ μιᾶς τὴν ὑποχρεωτικὴν φοίτησιν εἰς ἅπαντα τὰ εἰς χιλιάδας ἀνερχόμενα καὶ διὰ ποικίλους λόγους ποικίλως ἔχοντα σχολεῖα τῶν, ἢ νὰ μὴ εἰσαγάγῃσι ταύτην μηδὲλως. Τοῦναντίον, τοιαύτης φύσεως διατάξεις φυσικώτερον εἶνε, φρονῶ, καὶ λυσιτελέστερον νὰ εἰσάγῃνται ἐκεῖ τὸ πρῶτον, ἔνθα μάλιστα αἱ περιστάσεις συντρέχουσι, νὰ ἐξαπλώνηται δὲ βαθμηδὸν ἐκ τῶν κέντρων τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τῶν δήμων περαιτέρω, ὡς τὰ πράγματα ἐπιτρέπουσι.

Ἐπιφύση. γ'. Σχολεῖα ἰδιωτικὰ τε καὶ δημόσια, ὧν ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τοῦ διδασκηρίου ἀρίσταται τοσοῦτον τοῦ πρότερον, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἀνεπιτήρητα ἢ αἱ ἐλλείψεις τῶν διδακτικῶν σκευῶν καὶ ὀργάνων δὲν εἶνε ἀνεπίτητοι (κατὰ τὴν ἐπίσημον καὶ ὑπεύθυνον βεβαίωσιν μονίμων καὶ εἰδικῶν, ἀνεξαρτήτως δ' ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου, ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν), πρέπει νὰ κλείωνται μέχρις ἐπανορθώσεως ἢ συμπληρώσεως τῶν εἰρημένων ἐλλείψεων προκειμένου δὲ περὶ δημοσίων, τὸ τίως εἰς ἐνοίκιον καὶ μισθοῦ διδασκάλων δαπανώμενον ποσὸν νὰ διατίθῃται πρὸς ἄσιν τῶν εἰρημένων κελῶν.

Δυνάμεθα δὲ, ὡς φρονῶ, νὰ ὤμεν βέβαιαι ὅτι διὰ τοιούτων μέτρων ἢ ἐκπαιδεύσεως τοῦ τόπου οὐ μόνον ἀδμετῶν ζημιῶν θέλει ὑποστῆ, ἀλλὰ τοῦναντίον θέλει ἐνισχυθῆ καὶ προσελκύσει τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ πρακτικοῦ καὶ φιλοπροόδου ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς φύσεως φιλομαθοῦς νεότητος.

Τὸ ἄρθρον 16ον τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος μεταξὺ ἄλλων ὀρίζει ὅτι «Ἐκαστος ἔχει δικαίωμα νὰ συσταίῃ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα συμμαχοῦμενος μὲ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους».

Ἄλλὰ τί λέγουσιν ἔμως οἱ νόμοι οὗτοι; Ἄρθρ. 60. (τοῦ περὶ Δημοτ. Σχολείων νόμου): «Καὶ ἰδιῶται ἔχουν δικαίωμα νὰ συνιστῶσιν, εἴτε μόναι εἴτε καὶ μετ' ἄλλων, δι' ἰδίων ἐξόδων σχολεῖα ἢ παιδοτροφεῖον ἢ ἄλλο τι διδασκῆριον. Πρὸς τοῦτο ἔμως θέλουσιν ζητεῖν τὴν ἀδείαν τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλτ. Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας. Ἡ ἀδεία αὕτη θέλει δίδεσθαι πάντοτε, δόκιμος κατὰ τὴν γνωμοδότησιν τοῦ οἰκείου Νομάρχου δὲν ἐπιφέρει τι τὸ κωλύον ὡς πρὸς τὴν ἰκανότητα καὶ ἠθικότητα τοῦ συνιστῶντος ἢ τῶν συνιστῶντων τὸ κατάστημα, καὶ δόκιμος δι' ἀποδεικτικῶν καταφαίνεται ὅτι ὑπάρχουν τὰ πρὸς σύστασιν καὶ διατήρησιν αὐτοῦ μέσα».

Αἱ οὖν αὗται διατάξεις φρονῶ ὅτι οὐ μόνον πρέπει πράγματι καὶ αὐστηρῶς νὰ ἐφαρμόζωνται κατὰ πάσαν σύστασιν ἰδιωτικοῦ σχολείου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων παντὸς βαθμοῦ. Οὔτω πράττοντες θὰ προσλαμβάνομεν τὴν γένεσιν καὶ τὴν μάταιον πολλαπλασιασμὸν ἡμεροβίων ἢ λαθροβίων σχολείων, ἀνικάνων δὲ ἐκτελέσωσι τὸν ἐαυτῶν προορισμὸν, συντελούντων δὲ μᾶλλον εἰς τὴν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν μάθησιν ἀποστροφὴν οὐ μόνον τῶν παιδῶν ἀλλὰ καὶ τῶν γονέων αὐτῶν. Δι' ὃ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρω διατυπώσεις δύο τελευταίας εὐχὰς προτείνω ἵνα τὸ Συνέδριον προσθέσῃ καὶ τὴν ἐξῆς:

Ἐπιφύση. δ'. Οὔτε εἰς ἰδιώτας οὔτε εἰς δήμους οὔτε εἰς τὸ Δημόσιον

ἐπιτρέπεται νὰ προβαίνωσιν εἰς σύστασιν σχολείου, ἂν μὴ ἀποδεικνύηται ἐπισήμως καὶ ὑπευθύνως ὅτι ὑπάρχουσι τὰ πρὸς λειτουργίαν τούτου ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα μέσα (κτίριον ὑγιεινὸν καὶ διδακτικὰ σκευὴ καὶ ὄργανα). Ἡ ἐφαρμογὴ δὲ τῶν διατάξεων τούτων ν' ἀντικεθῆ εἰς μὴ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἐξαρτωμένους ἐπιθεωρητάς.

§ 5. Ἐξετάσωμεν νῦν ἂν ἡ διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1895 ἐπιληθοῦσα βελτίωσις τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ παροῦσα κατὰστασις αὐτῆς δικαιολογεῖ τὴν καθολικὴν ἀπὸ τοῦδε ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τῆς ἐποχρωτικῆς φοιτήσεως.

Λίαν ὀρθῶς ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ ὁ κ. Τοπάλης παρατηρεῖ ὅτι «Τὸ Κράτος, ἕπερ ἐννοεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ αὐστηρῶς νόμον περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, δεῖ εἶναι νὰ προνοήσῃ καὶ περὶ τοῦ ποιοῦ αὐτῆς».

Ἄλλ' εἶνε ἄρα τὸ ποιὸν ἀπάντων τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων καὶ τῆς δι' αὐτῶν χρηγομένης ἐκπαιδεύσεως τοιοῦτον, ὥστε νὰ παρέχῃ τὸ δικαίωμα εἰς τὸ Κράτος νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἀθῶους παῖδας καὶ τοὺς γονεῖς αὐτῶν νὰ ὑποστώσιν ἄκοντες τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπίδρασιν τούτων; Ὁ κ. Τοπάλης ἀφίνει νὰ λαλήσωσι περὶ τούτου οἱ ἀπὸ τοῦ 1896 καὶ ἐντεῦθεν Ἐπιθεωρηταί.

Κατὰ τὸν Ἐπιθεωρητὴν τοῦ νομοῦ Κυκλάδων κ. *I. Παυλίδην* :

«Οὐδὲν τῶν διδακτηρίων τοῦ νομοῦ Κυκλάδων δύναται νὰ θεωρηθῆ τέλειον ὑπὸ τὴν ἐποψὴν κτιρίου καὶ ἐπιπλώσεως, ἔχον δηλ. καὶ κατασκευὴν καλὴν καὶ ἐπιπλα καὶ ὄργανα διδακτικὰ ἕσα καὶ ὅπως χρειάζονται. Ἐννέα μόνον διδακτήρια ἐξ 143 δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε καλὰ ὅπωςδὴποτε καὶ λόγῳ κτιρίου καὶ λόγῳ διακοσμῆσεως μὲ ἐπιπλα καὶ ὄργανα διδακτικὰ, θρανία, ἔδρας, πίνακας, εἰκόνας, χάρτας κλπ... Περὶ τὰ 45 δὲ εἶνε τοιαῦτα ἄτινα ὡς κτίρια εἶνε μέτρια, πρὸς τὸ κακὸν μᾶλλον κλίνοντα, διότι πάντα ἐλλείπει τι ἀναγκαῖον ἢ παραθυρόφυλλον ἢ τοιοῦτόν τι, ἐπιπλοῶν δὲ ἔχουσι τὴν χειρίστην καὶ ἐλλιπεσιάνην ὡς θρανία ομοσθηρῶμένα, ἔλλειψιν ἔδρας ἢ μαυροπινάκων, οὐδεμίαν δὲ εἰκόνα οὐδὲ ἓνα γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος. Τοῦλάχιστον ὁμοῦ καλύπτουσι τοὺς μαθητάς καὶ δὲν κινδυνεύουσιν ἀπὸ τὰς ἐπιρροὰς τῆς ἀτμοσφαιρας, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ καθήρται πολλὰς χαμαὶ ὀκλαδὸν ἢ ἐπὶ κορυμῶν δένδρων καὶ ἐγείρουσι νέφος κομποτοῦ ὅταν κινῶνται. Ὑπερ τὰ 60 ὁμοῦ διδακτήρια τοῦ νομοῦ δὲν εἶνε πλέονσχολεῖα, ἀλλ' ἐλλείπει φωλαεὶ καὶ τρώγλαι, αἵτινες πολλὰς ἐμποδίζουσι τὴν ἐργασίαν, διότι εἰς τὰς ἐπηρείας ὕλων τῶν καιρῶν ἐκθέτουσι τοὺς μαθητάς, εἰς ἀνέμους, βροχάς, φύγην κλπ. καὶ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοκαλίας ἐντελῶς καταστρέφουσι καὶ ἐπὶ μῆνα πολλὰς ἀνακόπτουσι τὴν ἐργασίαν».

Ἐρωτῶ : Ἐθεραπεύθησαν ἤδη πᾶσαι αὗται αἱ ἐλλείψεις, ὥστε νὰ θέσωμεν εἰς αὐστηρὰν καὶ πλήρη ἐφαρμογὴν τὸν νόμον τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ;

«Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν διδασκάλων ἰδοὺ τί ἔγραψεν εἰς τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὁ κ. *I. Μεγαρεῖς*, ἐν μιᾷ τῶν ἐκθέσεων του»

«Οἱ μὴ ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν λειτουργούντων διδα-

σκαλείων προερχόμενοι διδασκαλοὶ, γενικῶς εἶπειν, οὔτε τὴν ὕλην τῆς διδασκαλίας κατέχουσι οὔτε τὸν τρόπον, καθ' ἃν αὕτη δύναται νὰ μεταδοθῆ, γινώσκουσιν. Αἱ ἀσκήσεις, ἃς οὗτοι ἠσκήθησαν, δὲν ἦσαν βελτίως ἱκαναὶ εἰς τὸ δυσχερέστατον ἔργον αὐτοὺς νὰ παρασκευάσωσι. Πᾶσα αὐτῶν ἡ ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐνέργεια ἄστοχος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποβαίνει, διότι δὲν προέρχεται ἐξ ἐπιγνώσεως τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς».

Τὸν λόγον περὶ δημοδιδασκάλων δίδει κατόπιν ὁ κ. Τοπάλης εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν κ. Μπουκουβάλαν λέγων : «Καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Μπουκουβάλας ἀναφέρει τὰ ἐξῆς ἀξιοσημεῖα περὶ τῶν δημοδιδασκάλων ἐπίσης :

«Οἱ νέοι διδασκαλοὶ, οἱ ἐκ τῶν διδασκαλείων ἀποφοιτῶντες, οἱ κατὰ νόμον εἰς τὰς θέσεις δικαίως προτιμώμενοι, διαφεύδουσι πολλάκις ἐν μέρει τὰς προσδοκίας, ἃς ἐπ' αὐτῶν ἡ ὑπηρεσία ἐστήριξεν... Οἱ πλείονες τούτων δὲν ἀποφοιτοῦσι φέροντες ἐφόδια τοιαῦτα ἕσα ἠδύνατο τὰ ἡμέτερα διδασκαλεῖα νὰ παράσχουσιν ἢ ἕσα ἀξιοῦσι σήμερον τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τὴν γλώσσαν πολλοὶ τούτων δὲν ἔχουσι τὴν δέουσαν ἱκανότητα, δὲν δύνανται, μάλιστα καὶ τινες τῶν πρωτεβαθμίων νὰ γράψωσιν ἀναμαρτήτως καὶ νὰ ἐκθέτωσιν εὐχερῶς τὰ διανοητήματά των. Οἱ τριτοβάθμιοι μάλιστα πάντες σχεδὸν περιπίπτουσι εἰς ἀσύγγνωστα ὀρθογραφικὰ ἁμαρτήματα, ἀγνοοῦντες πολλὰς στοιχειώδεις τῆς γραμματικῆς κανόνας... Ἐπίσης δὲν ἀσκοῦνται (ἐν ταῖς διδασκαλείοις) ἐνδελεχῶς ἐπὶ ποικίλων πρακτικῶν προβλημάτων, ὥστε νὰ ἀποκτήσωσι τὴν πείραν τῆς εὐχεροῦς καὶ ταχειας ἀντιλήψεως αὐτῶν. Τὴν αὐτὴν ὑστέρησιν καὶ εἰς τὰ Φυσικὰ ἔχουσιν, ἀλλὰ τὰ μαθητήματα ἐκεῖνα, ὧν οἱ πλείστοι εἶναι ἀδασεῖς, εἶνε τὰ Τεχνικὰ».

§ 6. Ἡ κατάστασις ὁμοῦ αὕτη τῶν σχολείων, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς τοῦ αὐτοῦ ὑπομνήματος, οὐδέως πρέπει νὰ μᾶς ἀπελπίξῃ, οὔτε νὰ μᾶς τρομάξῃ διότι τὰ τοιαῦτα συμβαίνουσιν οὐ μόνον εἰς τὰ Κράτη μεθ' ὧν εὐρισκόμεθα εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μᾶλλον ἡμῶν προηγμένα» καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν.

«Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς Ἰταλίας κ. Torraccia ὑποβληθεῖσαν ἐν ἔτει 1897 ἔκθεσιν πρὸς τὸν Ὑπουργόν :

«Οἱ πλείστοι τῶν διδασκάλων ἀπαίδευτοι καὶ ἀσυνείδητοι εἶνε βάρους τοῦ δημοτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ὑποβλεπόμενοι καὶ μισοῦμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων οἱ ὅποιοι θέλουσι νὰ καταλάβωσι τὰς τόσον ἀναξίως κατεχομένας θέσεις».

Ἰδίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν φαίνεται ὅτι ἡ κατάστασις εἶνε πολὺ χειροτέρα. Εἰς Ἐπιθεωρητῆς τῶν νομῶν ἐκεῖνων ἀναφέρει τὰ ἐξῆς :

«... Οἱ περισσότεροι δημοδιδασκαλοὶ ἔλαβον λίαν περιορισμένην μόρφωσιν. Ἡ παιδαγωγικὴ των ἐκπαιδεύσις εἶνε κάτω τοῦ μετρίου».

Ἄλλος δὲ πάλιν ἐπιθεωρητὴς ἰδοὺ τί παρατηρεῖ :

«Οἱ διδάσκαλοι δὲν ἀναεώνουσι διόλου τὰς γνώσεις των. Αἱ ἐπιστολαὶ των καὶ αἱ ἐκθέσεις των μαρτυροῦσι τρανῶς περὶ τῆς ἰκανότητός των. Οἱ πλείστοι παραδίδουσι μὲ τὸ βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας, μὴ ἀσκοῦντες μηδεμίαν μεταδοτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν».

*Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἰταλικῶν διδασκῆριων ἰδοὺ τί γράφουσι τινες τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐν Ἰταλίᾳ:

«... Εἰς τοὺς περισσώτερους τῶν δῆμων, γράφει, εἰς, τὰ σχολεῖα εἶνε καλῆσαι στεναὶ καὶ ἀθυγιεῖαι μὲ πατώματα σεσαθρωμένα καὶ βορβορώδη καὶ μὲ παράθυρα ἄνευ βαλκεπινάκων».

Ἄλλος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«... Τὰ σχολεῖα τῶν πλείστων δῆμων εἶνε καλῆσαι μὴ ἀεριζόμενα, μὴ φωτιζόμενα, καὶ ἄνευ ἀφοδευτηρίων».

Ἄλλος ἀναφέρει ὅτι εἰς πολλοὺς δῆμους «χρησιμοποιοῦνται ὡς σχολεῖα παρεκκλήσια ψυχρὰ καὶ σκοτεινὰ» καὶ ἕτερος ὅτι «εἰς πολλοὺς δῆμους χρησιμεύουσι διὰ σχολεῖα σταῦλοι ἔπου ὁ θόρυβος τῶν ζῴων, βοῶν, θῶν κλπ. εἶνε διαρκῆς ἀντιπρασπισμὸς διὰ τοὺς μαθητὰς» καὶ προσθέτει ὁ αὐτὸς Ἐπιθεωρητὴς: «Δὲν ἠδυνάμην ἕνεκα τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος νὰ μῆνοι ἐκεῖ εἰμὶ ὀλίγα λεπτά. . .»

Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν ὄντως ὅτι ἡ κατάστασις τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε ἴσως χειρότερη ἢ ἡ ἐν Ἑλλάδι καὶ παρέχουσαν ἡμῖν τὴν ἐκ τῶν συνδυαστοῦσιν των παρηγορίαν. Οὐχὶ ἕως παρηγορίας ἔχομεν νῦν χρεῖαν, ἀλλὰ διορθώσεως τῶν κακῶν καὶ προόδου. Δίαν δ' ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Τοπάλης ὅτι:

«Ἡ Ἰταλία ἔχουσα τὸ θάρρος νὰ ὁμολογῇ δημοσίᾳ τὰ μειονεκτήματα τῆς δι' ἐπισήμου ἐκθέσεως. . . ἀναπτύσσει ἐκ παραλλήλου ἀξιόθαύμαστον ζῆλον καὶ καταβάλλει γιγαντιαίας προσπάθειάς πρὸς βελτίωσιν».

*Ἀλλ' ὅμως δὲν συμφωνῶ πρὸς τὸν κ. Τοπάλην ἐξαίροντα διὰ τοῦτο τὸν «τελειότερον ἴσως νόμον περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως» ὃν ἔχει ἤδη ἡ Ἰταλία, φρονῶν ὅτι ἡ διὰ μαθητῶν ἀναγκαστικὴ πλήρωσις τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων σχολείων δύναται μὲν νὰ κατατάξῃ φαινομενικῶς τὴν ἀδελφὴν Ἰταλίαν μεταξὺ τῶν μᾶλλον προηγμένων Κρατῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, ὀλίγον ἕως δύναται νὰ συντελέσῃ ὅπως καταστήσῃ αὐτὴ τὸν Ἰταλικὸν λαὸν καὶ πράγματι ἐν τῇ Δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει προηγμένον. Τὸν κεντρίον ἴσως. Τὸ αὐτὸ δὲ φρονῶ καὶ περὶ τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

§ 7. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἄλλως ἐξειλίχθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπταετίαν τὰ τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἰταλίᾳ ἢ ἐν Ἑλλάδι. Διότι ἐνῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἡ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὸ ἔτος 1897, καθ' ὃ ἐγγράφη ἡ μνημονευθεῖσα ἰταλικὴ ἐκθεσις, διατελοῦσα ὑπὸ εἰςτροπῆς ἔρους (conditions déplorables),¹ ἐν Ἑλλάδι ἤρξατο

1. Ὁρ. Nouv. Revue, Paris, 1902, τόμ. XVIII «L'enseignement en Italie» par Baqueni.

συντελουμένη ἀπὸ Ἰανουαρίου 1896 ἀξιοσημείωτος πρόβδος διὰ τοῦ νέου περὶ Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως Νόμου, ΒΤΜΘ', τοῦ ἀποτελέσαντος ἀληθῶς ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐκ τοῦ νόμου τούτου καὶ τῆς δράσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντων κατὰ νομοῦς Ἐποπτικῶν Συμβουλίων καὶ Ἐπιθεωρητῶν ἐπελθοῦσα θαυραῖα ἐπὶ τὰ βελτίω μεταβολή, ἐκ τῶν πραγμάτων καταφανῆς γενομένη, ὡμολογήθη διὰ μωρίων στομάτων εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου.¹ Ὅα ἐξηκολούθει δὲ ἡ βελτίωσις αὕτη γινομένη ἐκ μείζων, ἂν αἱ μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀρετῶν τοῦ Νόμου ὑπάρχουσαι, ἐκ δὲ τῆς πείρας καταδειχθεῖσαι, ἐλλείψεις τινὲς καὶ ἀτέλειαι δευτερευούσης σημασίας ἐθεραπεύοντο, ἀλλὰ μὲν διοικητικῶς, ἀλλὰ δὲ νομοθετικῶς καὶ δὲν ἐχρησίμευον εἰς τινὰς μᾶλλον τοῦναντίον ὡς λόγοι πρὸς καταπολέμησιν καὶ αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν διατάξεων τοῦ Νόμου.² Ἐπῆλθε μὲν λοιπὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1896 σημαντικὴ τῶ ὅτι βελτίωσις εἰς τὴν κατάστασιν τῶν Δημοτικῶν σχολείων, ἢ πρὸς ταύτην ἕως ἀρ-χικὴ ὄρμη ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων κατὰ μέγα μέρος ἀνεκότη. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀρξαμένη βελτίωσις δὲν ἐγένετο εἰσέτι δυνατόν νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ἅπαντα τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα, ἐν χρονίῳ ἄλλως δια-

1. Κατὰ δεκάδας ἐν ἐλάσσῳ νομῷ ἤρξαντο ἔκτοτε ἀντικαθιστάμενα τὰ ἀθυγιεῖα καὶ ἀκατάλληλα διδασκῆρια, ἐν ἅπασι δὲ τοῖς τρίτης τάξεως δῆμοις ἤρξαντο ἀνεγειρόμενα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς νεώτερα διδασκῆρια δημοτικῶν σχολείων (οὐχὶ ἕως καὶ γραμματικῶν, πλην μεμολυσμένων ἐξαιρέσεων), σήμερον δὲ ἔχουσιν ἤδη ἀνεγερθῆ καθ' ὅλον τὸ Κράτος ἑκατοσσοὺς τοιούτων τὰ διδασκῆρια ὅρανα πολλαχῶς ἐβελτιώθησαν καὶ συνεπλήρωθησαν ἐκ δὲ τῶν διδασκάλων οἱ μὲν ἀνεπαρκῶς περὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ἔχοντες σχεδὸν ἅπαντες ἀντικατεστάθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ τῆς βελτιωθεῖσης διοικητικῆς ἐγένοντο κρεῖττονες ἑαυτῶν ἀναπτύξαντες καὶ χρησιμοποιήσαντες ἐπὶ μᾶλλον εἰς αὐτοὺς ἡθικὰς δυνάμεις καὶ τὸν ζῆλον, ἅπερ ἐμάραζον ἢ ἐκ τῆς προτέρας διοικήσεως ἀπογοήτευσαι καὶ ἐν γένει ἡ ὅλην κατάστασιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολείων οὐσιαστικῶς ἐβελτιώθη.

2. Διὰ τοῦ ἔτους 16 τοῦ περὶ Διοικητικῆς Διατάξεως, ΒΧΑ' Νόμου τοῦ 1899 ὁ ἀριθμὸς τῶν νομαρχ. ἐπιθεωρητῶν ἤρξατο ἀπὸ 14 εἰς 26, ὃ δὲ βαθμὸς καὶ ὁ μισθὸς τούτων ἐπεβάρωθησαν. Τοῦ δὲ Κρατοῦ Ἐποπτικῶν Συμβουλίων, νόμος ἐξήρτησε τοὺς Ἐπιθεωρητὰς ἀπὸ μόνων τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων, ἐν μὲν δὲ καὶ μόνῃ περιπτώσει, ἣν ὀρισμένως ἀναγράφει τὸ ἀρθρ. 21, ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν εἰς Ἐπιθεωρητὴν πειθαρχικὴν ποινὴν, τινὲς τῶν κ. Ὑπουργῶν ἤρξαντο ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς πειθαρχικὰς ποινὰς καὶ ἐκτός τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένης μόνῃς ταύτης περιπτώσεως, ὑποβιάζοντες οὕτως αὐτοὺς εἰς ἀτιμῶν ὄρανα, τοῦθ' ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀναίρεσιν τῆς κυρίας ἰδέας καὶ ἐνταυτῶ τῆς κυρίας ἀρετῆς τοῦ νόμου.

στήματι: σχετικῶς βραχεῖ, πολλῶ δ' ἦντιον εἰς τὰ Γραμματοδιδασκαλεῖα, ἃ εὖ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως διδασκασίᾳ καὶ διδασκασίᾳ ὀργάνων ἐνδεέστατα ἔχουσι: (σημειωτέον ὅτι διὰ ταῦτα οὐδὲ διδασκασίᾳ νέα ἀνεγείρονται), ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς παιδευτικῆς ἰκανότητος τοῦ διδάσκοντος γραμματιστοῦ ἢ γραμματοδιδασκασίᾳ κρινόμενα, πλὴν σπανίων τινῶν ἐξαιρέσεων, μείζονος βλάβης, φρονῶ, ἢ ὠφελείας γίνονται πρόξενον εἰς τοὺς παῖδας, καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς θέλω ἐκθέσει.

Ὅτι δὲ τῷ ὅτι τὰ ἐκ τοῦ νέου νόμου ἀγαθὰ ἀποτελέσματα δὲν ἐπεξετάθησαν ἀμέσως εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα, τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ πρόσφατος βεβαίως τοῦ ἀξιοτίμου Ἐπιθεωρητοῦ Κυκλάδων κ. Ἀπ. Βαλάσης, περιεχόμενη ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ, καθ' ἣν καὶ σήμερον ἐπιδιδάσκονται ἐν τῷ εἰρημένῳ νομῷ ἐπιβλαβέστατα εἰς τὴν ὄψιν καὶ εἰς τὴν ζῶν τῶν παιδῶν διδασκασίᾳ.

«Τρία ἐξ αὐτῶν, λέγει ὁ κ. Βαλάσης, ὄντως εἶνε ἀθλιώτατα καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἐποχὴν βλαβερώτατα. Δι' ἐκθέσεώς μας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἔχουμεν ταῦτα παραστήσει ὡς σκαῖά βάραιρα τῆς κολάσεως, ὡς σ φ α γ ε ῖ α ἀ ν θ ρ ω π ἰ ν ὠ ν ἡ π ἄ ρ ξ ε ὠ ν. Ἀλλ' ἐν τοῦτοις ζητήσατε καὶ ἐνταῦθα τὴν πολιτικὴν. Ταῦτα εἶνε τὸ τῆς Ἰου, ὅπερ ἤδη εὐτυχῶς ἀντικαθίσταται διὰ νέου, τὸ τῆς Ἀπειράνθου καὶ τὸ τῆς Κωμιακῆς Νάξου».

Ὅτι δὲ πράγματι τὰ διδασκασίᾳ ταῦτα ἀντὶ τῆς χρησιμεύουσιν, ὡς ὑποτίθεται, πρὸς μόρφωσιν σωματικὴν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν παιδῶν, τοὐναντίον ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τε τοῦτους καὶ ἐπὶ τοὺς διδασκασίᾳ αὐτῶν θανατηφόρως, ἐξηκολούθησαν δ' οὗτοι ἐπιδρῶντα καὶ μετὰ τὸ ἔτος 1896 μέχρι σήμερον (!), καὶ περὶ τούτου βεβαίως ἡμᾶς τὸ αὐτὸ ὑπόμνημα «...» ἀποθάνουσιν ἐκ ρευματισμῶν ἕνεκα τῶν ἀνθυγιεινότητων διδασκασίᾳ, καθὼς ἀπέθανε πρὸ ἐνὸς ἔτους ὁ δυστυχῆς δημοδιδάσκαλος Ἰου Φρ. Καμπάνης καὶ ἴσως τὸ αὐτὸ θὰ πάθῃ διὰ τὴν αὐτὴν λέγον καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος Κωμιακῆς Γ. Κυπριάδης, σαπέντες οἱ δυστυχῆς ἀμφοτέρω ἐντὸς τῶν ἀνηλίων ἐκείνων βαρῶν τῶν μνημονεύοντων διδασκασίᾳ».

Ἄλλο ἐπὶ ὄψιν ἀπόψεως σπουδαῖον κίβλυμα πρὸς καθολικὴν καὶ πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμου εἶνε, καθ' ἃ ὀρθότατα ἐν ὑπομνήματι αὐτοῦ παρατηρεῖ ὁ ἀξιοτίμος Ἐπιθεωρητῆς Βοιωτίας κ. Ε. Σβορώνος:

«Ἡ ἔλλειψις εὐρυχώρων διδασκασίᾳ ἠκεδομημένων συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης εἰς τὰ πλεῖστα τῆς Ἑλλάδος μέρη... διότι ἡ συσσώρευσις πολλῶν μαθητῶν εἰς στενοχώρους αἰθούσας διδασκασίᾳ δύναται σπουδαίως νὰ παραβλάψῃ τὴν ὄψιν τῶν μαθητῶν δι' ὃ πολλὰκις οἱ διδασκασίᾳ ἀναγκάζονται ν' ἀφήνωσιν ἀνεφαρμοστούς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς παιδείας».

Διὰ ταῦτα δὲ πάντα θεωρῶ ὅτι ἢ ἐν τοῖς πρόσθεν διατυπωθεῖσιν εὐχῇ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς μόνον τὰ ἐπὶ ταῦτα κρινόμενα

ἐκάστοτε ἀξία σχολεῖα πρέπει νὰ ἰσχύῃ καὶ διὰ τὴν παροῦσαν ἐπιθεωρητικὴν κατάστασιν.

§ 8. Ἐὰν τοιαύτη τις διάταξις ἐφαρμοσθῇ, τότε πάντες οἱ φίλοι τῆς διαδόσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσίσεως θὰ γινώσκουσιν ὅτι ἐπιτυχῶς καὶ ἔχει ἀξίαν ἢ εἰρημένην διάδοσις.

Τότε δ' ὅμως θὰ συμβῇ καὶ ἄλλο τι ἔτι κάλλιον, ὅπερ ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τοῦ 1896 γενόμενοι Ἐπιθεωρηταὶ ἠδύτυχῶς νὰ ἴδωμεν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἀρχῇ ὡς πρᾶγμα θὰ ἀναλάμψῃ δηλ. ἢ ἐν τῷ βάθει τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς κεκρυμμένη ἑλληνικὴ φιλομάθεια καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν γονέων καὶ παιδῶν οἰκοθεν θὰ στραφῶσι πρὸς τὸ σχολεῖον, ὡς στρέφονται τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη πρὸς τὸν ἥλιον, εὐθὺς ὡς ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτὰ αἱ ζωγόνοι τοῦτου ἀκτίνες. Ὁρθότατα δὲ παρατηρεῖ περὶ τῆς φιλομαθείας ταύτης ἐν τῶν μετὰ θετικῶν πνεύματος γεγραμμένων ὑπομνημάτων, τὸ τοῦ ἀξιοτίμου καθηγητοῦ τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἰεροδιδασκαλεῖου κ. Γ. Ε. Στεφανίδη:

«Ὅσον ἀγράμματοι καὶ ἀν εἶνε οἱ γονεῖς, συναισθάνονται τὴν γινόμενην πρόδοσιν φύσει δ' ὁ Ἕλληνας καὶ ἰδεολόγος καὶ φιλομαθῆς, ἀγαπᾷ τὸ σχολεῖον, ὅταν εἶνε τοιοῦτον...»

Καὶ ὁ ἀξιοτίμος δὲ συνάδελφος κ. Ἰω. Βαϊτανόπουλος ἐν ἀξιολόγῳ ὑπομνήματι μετ' ὀφείας μαθηματικῆς διανοίας λέγει περὶ τούτου:

«Ἄλλα κυρίως εἶνε τὰ αἰτία τὸ προκαλοῦντα τὴν ἐκ τῶν σχολείων ἀποχὴν πολλῶν παιδῶν, σπανιότατα δὲ αὐτὴ ἔχει ὡς ἀφορμὴν τὴν ἀδιαφορίαν ἢ δυστροπίαν τῶν γονέων. Ὁ Ἕλληνας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διακρίθει μεταξὺ ἄλλων λαῶν διὰ τὴν φιλομάθειαν αὐτοῦ, διατηρεῖ καὶ σήμερον τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν μάθησιν κλίσιν, ἣν εἶχε καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αἰσχίνου, ὁ ὅποιος ἐκ τοῦ βάθους τῆς φυγῆς τοῦ κατηράτο τοῦ σκληροῦ νόμου τοῦ κρατοῦντος αὐτὸν μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀποστεροῦντος τὰ τέκνα αὐτοῦ τοῦ πολυτίμου εὐεργετήματος τῆς ἐν Ἀθήναις παιδείας (Αἰσχ. Ἐπιστολαὶ IB)».

Ὅμοιος δὲ καὶ ὁ συντάκτης βραχέως ἀλλὰ περιεκτικῶς καὶ ἐμδριστεῶς ὑπομνήματος κ. Νικ. Ἰω. Παπαδάκης παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς:

«Γνωστὸν ἐκ τῶν σχετικῶν στατιστικῶν ἐπιθεωρητικῶν ὅτι ἢ Ἑλλὰς ὅπῃ ἐποχῆς διαδόσεως τῆς παιδείας ὑστερεῖ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Τοῦτο βεβαίως μεγάλως ζημιᾷ τὴν Ἑλληνικὴν λαὸν καὶ βαθεῶς τιτρώσκει τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ φιλοτιμίαν. Προέρχεται δὲ ἢ τὴν ἀμάθειαν αὐτὴ οὐχί

1. Ὡς πρὸς τοῦτο παρατηρῶ ὅτι ἢ ὑστερησι δὲν εἶνε κυρίως ὅση ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται καὶ ὅση διὰ τοῦτο γενικῶς πιστεύεται καὶ ἀναγράφεται. Διότι, ἐν τῇ Πρωσίᾳ π.χ. ἔχει 162 μαθητῆς ἐν 1000 κατοίκοις, ἢ δὲ Ἑλλὰς μόνον 81, δὲν ἔσται ἐκ τούτου ὅτι ἢ εἰς τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Πρωσίας προσέδωκεν ἐπιθεωρητικῶν οἱ διδασκασίᾳ ἢ ἐν Ἑλλάδι. Διότι τὰ μὲν Πρωσικὰ δημοτικὰ μαθητῶν εἶνε διπλασιασθῆναι ἢ ἐν Ἑλλάδι. Διότι τὰ μὲν Πρωσικὰ δημοτικὰ σχολεῖα περιλαμβάνουσιν 6-14 ἐτῶν παῖδας, τὰ δὲ Ἑλληνικὰ δημο-

ἐξ ἐλλείψεως φιλομαθείας παρά τῳ Ἑλληνικῳ λαῳ, ἀλλ' ἐξ ἐλλείψεως διδασκάλων ἀρίστων ἐχόντων διδασκαλικήν μόρφωσιν».

«Διὰ τοῦτο πρώτιστα πάντων ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὸ Κράτος ἱκανοὶ διδασκαλοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τοιοῦτους δὲ δύναται τοῦτο νὰ ἔχῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν ἱδρυμένων καὶ ἰδρυθησομένων Διδασκαλείων καὶ Ὑποδιδασκαλείων, ἀν ταῦτα μεταρρυθμισθῶσιν ἐπὶ τὸ τελειότερον καὶ ἀποχωρισθῶσι τῆς ἐπαράτου πολιτικῆς Συναλλαγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ὑποχρεωτικῶν ἀσκήσεων πάντων τῶν διδασκάλων ἀνὰ πᾶν δευτέρον ἔτος τοῦλάχιστον καὶ δι' ἐπιθεωρήσεως τακτικωτέρας ὑπὸ Ἐπιθεωρητῶν πολλῶν ὑπερτέρας μορφώσεως καὶ ἀνομησιασθητῆτος κύρους».

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κ. Ἀντ. Βαλάσης λέγει:

«Ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γινώσκωμεν ὅτι ὅπου τοῦ νομοῦ ὑπαρχει δημοδιδάσκαλος ἔχων τὰ προειρημένα προσόντα (ἱκανός, εὐγενής, τοὺς τρόπους, φιλόπατρις, ἐνθουσιώδης, ζηλωτής), πάντες οἱ ἄγοντες τὴν νόμιμον ἡλικίαν καί τις φοιτῶσι σχεδὸν ἀνελλιπῶς καὶ ἀνευ τῆς ἐπαρμολογῆς τοῦ ὑποχρεωτικοῦ νόμου τούναντίον δὲ συμβαίνει ἐκεῖ, ἐνθα ὁ δημοδιδάσκαλος στερεῖται τῶν μνημονευθέντων προσόντων».

Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην, ὅτι οἴκθην συνέρρευσαν εἰς τὰ σχολεῖα οἱ μαθηταί, εὐθύς ὡς ταῦτα ἀπὸ ἀπόψεως κτιρίων, διδασκαλικῶν μέσων καὶ διδασκάλων ἤρξαντο βελτιούμενα, ἐβεβαίωσαν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ Ἐπιθεωρηταί. Τοιαύτην δὲ γνώμην ἐκφέρουσιν ἐν ταῖς ὑπομνήμασιν αὐτῶν καὶ οἱ κ. Γ. Μπονκουβάλας καὶ Ε. Σβορώνος.¹

σχολεῖα (ἐλάχιστων ἐξαίρουμένων, τῶν πλήρων) 6 (συμπεπληρωμένων) - 10 ἐτῶν. Ὡστε καὶ ἐν Πρωσίᾳ οἱ πληροῦντες τὰς τέσσαρας κατωτάτας τοῦ Δημοτ. σχολεῖου τάξεις μαθηταί ἐκ 1000 κατοίκων ὑπερβαίνουν μὲν πάντως ἱκανῶς τὸ ἤμισυ τῶν 162, δὲν ὑπερβαίνουν ἡμῶς διὰ τοῦτο καὶ κατὰ σημαντικὸν ποσὸν τοὺς 81, ὅτι δὴλ. πληροῦσι τὰς αὐτὰς τάξεις ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἐτήσια εἰς τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα νέων μαθητῶν προσέλευσις εἶνε σχεδὸν ἡ αὐτὴ κατὰ 4000 κατοίκους ἐν τε Πρωσίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι, μικρὰν σχετικῶς δεικνύουσα διαφορὰν δι' ὃ καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος τιτρώσκων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν φιλοτιμίαν. Ἀμειβομένην μάλιστα ὑπ' ἧν καὶ πατῶν τῶν λοιπῶν σχετικῶν περιπτώσεων, ἴσως δύναται τις μᾶλλον τούναντίον νὰ εἴπῃ, ὅτι δὴλ. ἡ εἰς τὰ Δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος σχολεῖα οὐχὶ ἐξ αὐστηροῦ περι ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμου ἀλλὰ κυρίως ἐξ αὐθόρμητου προθυμίας τῶν κατοίκων γινόμενη συρροὴ μαθητῶν ἀποδεικνύει καὶ δι' αὐτῶν τῶν κριτηρίων τῆς Στατιστικῆς τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ φιλομαθειαν. Ὁρθότατα δὲ ὁ κ. Ν. Π. Παπαδάκης ἐπὶ τῆς φιλομαθείας ταύτης στηριζόμενος ἀποφαίνεται ὅτι πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπαιτοῦνται ἀρίτως μεμορφωμένοι διδάτκαλοι.

1. Ὅρα καὶ Ἐκθεσίν μου πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργεῖον ἀπὸ 2 Μαρτίου 1898 καὶ ὑπ' ἀριθ. 708.

¹ Ἐπιτετα συνέχεια.

ΑΙ ΑΤΕΛΕΙΑΙ

ΤΗΣ ΠΑΡ' ἩΜΙΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΘΗΛΕΩΝ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΥΠΟΒΛΗΘΕΝ ΕΙΣ ΤΟ Γ' ΤΜΗΜΑ

ΤΟΥ Α' ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Ἄπο εἰκονοματίας σχεδὸν καὶ ὡς διοικητικὸς ὑπάλληλος— ἀν ὅχι κυριολεκτικῶς ἐποπτεύων, ἀλλὰ—κατ' ἀνάγκην ἀναμιγνυόμενος εἰς τὰ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, καὶ ὡς πατὴρ—πατὴρ θυγατέρων, πατὴρ πρὸ πάντων πονῶν καὶ ἐνδιαφερόμενος, παρακολουθῶν ἰδίᾳ τὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν θηλέων—καὶ ἐμελέτησα τὸ παρ' ἡμῖν σύστημα τῆς γυναικειᾶς παιδείσεως καὶ συγκεκριμένας ἀφορμὰς ἔσχον νὰ κατίσω ἀσφαλῶς τὰς ἀτελείαις του καὶ εἰς συμπέρασματα οὐχὶ ἀμφίβολα κατέληξα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ριζικῆς τροποποιήσεως αὐτοῦ. Τὰς σχετικὰς σκέψεις μου καὶ συμπέρασματα δὲν ἐδίστασα πάντοτε ὅπου μὲν ἐδόθη εὐκαιρία καὶ εἰς ἐπισήμους ἐκθέσεις μου νὰ διατυπώσω, ἰδίως ἐκ Πατρῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ λειτουργῶν ἐκεῖ ἀνώτερον Παρθενωγωγεῖον τῆς Φιλελευθέρου Ἑταιρείας καὶ εἰς ἐπιμύησίν μου καὶ εἰς σχετικὴν δρᾶσίν μου ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνῃ ὅπου μετ' ἄλλων πονούντων γονέων ἀπεπειρώμεθα νὰ ἱδρύσωμεν ἴδιον πρότυπον Παρθενωγωγεῖον, παρεκκλινόν μικρὸν τοῦ καθιερωμένου διδασκαλοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου ὅμως ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ὑπόστασις βαρύνον ἐναυαγήσεν, ἐκ πολλῶν αἰτίων καὶ ἕνεκεν τοῦ ἐλαττωματικοῦ κύκλου ἐν γένει τῆς διδασκαλίας ἐν Ἑλλάδι καὶ τῆς μὴ ὀριμότητος ἐπὶ ἰδεῶν τινα ῥιζοσπαστικῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῆς μὴ ὀριμότητος ἐπὶ ἰδεῶν τινα ῥιζοσπαστικῶν ἐπὶ οἷον πρὸς τὴν ἐκπαιδεύσειν ἕταν δὲ τελευταῖον εἶδα ὅτι τὸ ἐπ' αἰτίας προκηρυσσόμενον ἐξ ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἱὸν Ἑλληνικὸν Ἑκπαιδευτικὸν Συνέδριον, μεταξὺ τῶν εἰδικῶν θεμάτων ἅτινα ἀνέλαβε νὰ μελετήσῃ εἶνε καὶ τὸ τῆς γυναικειᾶς ἀγωγῆς ὑπὸ τὴν ἐπεξηγήσειν μάλιστα τοῦ σκοποῦ τῆς μελέτης ταύτης τεκνούσης εἰς τὴν μεταρρυθμίσειν τοῦ προγράμματος τῶν Παρθενωγωγείων ἕπως παρέχωσι ταῦτα ἀγωγὴν σύμφωνα πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ πρὸς τὸν προορισμὸν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ἧτοι εἰς τὸν ἐπιμύησίν μου ἐκ τῶν συμπερασμάτων εἰς ὃ καὶ αἱ ἐμοὶ παρατηρήσεις κατέληγον, δὲν ἐδίστασα νὰ δηλώσω τὴν συμμετοχὴν μου εἰς τὸ Συνέδριον, νὰ συμβάλω κατὰ τι εἰς τὰς ἀποφάσεις εἰς ἅτινα θέλει καθοδηγηθῆ τὸ Συνέδριον, διὰ τῶν ἐπιμύησιν μου ἀποφάσεων, αἷτινες δὲν εἶνε παρὰ πλά-

γυναικεῖαν διάνοιαν. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κυριαρχεῖ ἡ ἴδια διδακτικὴ ὕλη, ἡ ὅπως ἀποχορὸς διὰ κοράσια, «Ἡρωϊκοὶ καὶ μυθικοὶ χρόνοι» τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἡ Ὀδύσεια καὶ ἡ κατὰ κόρον Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία καὶ μάλιστα μᾶς ἀνακουφίζει ἡ ὀλίγη πατριδογραφία καὶ πραγματογνωσία καὶ φυσικὴ ἱστορία. Περαιτέρω δέ, ἀλλοίμονον εἰς τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ πνευματῖδια! τὰ παραλαμβάνει ἡ γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ ξηρὰ τεχνολογία, αἱ γλωσσικαὶ παρατηρήσεις, ἡ ἀναλυτικὴ σύνταξις καὶ ἀνάλυσις τοῦ λόγου, τὰ ἀπροσφύεστερα πρὸς νεανίδας κείμενα ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων τὰ καὶ εἰς τὰ γυμνάσια διδασκόμενα, ἡ Κύρου Παιδεία καὶ Ἀνάβασις, αἱ λόγοι τῶν δικανικῶν ρητόρων, ἡ αὐτὴ τυχαία καὶ ἀνευ ὠφελείας ἱστορικὴ ὕλη, ἡ γεωμετρία καὶ ἐπιπεδομετρία καὶ καθέξης καὶ ἀπομυζαίνει τοὺς ὀριστικοὺς χυμοὺς τῆς τρυφερᾶς τῶν ἡλικίας καὶ μαραίνει τὸ φανταστικόν των καὶ δὲν ἀναπτύσσει τὸ νοητικόν των καὶ ἀποξηραίνει τὴν καρδίαν καὶ μάλιστα τὰ περισώζει: ἡ ὀλίγη γυμναστικὴ ἀσκήσις, ἡ ἀτέχνως διδασκόμενη ἀπαγγελία, καὶ ὀλίγαι τινὲς γνώσεις, ὡς παρεκδύσεις θεωρούμεναι, μὴ διδομένης τῆς δεούσης προσοχῆς, ἠρησκευτικῆς διδασκαλίας, οἰκικῆς οἰκονομίας καὶ ἀμειβόμενου παιδαγωγικῆς. Ἐνθὺ δὲ ἐκπαιδεύοντες τὰ κορίτσια μᾶς δὲν ἔχομεν κατὰ νοῦν ἄλλο τί νὰ μάθωσι ἢ νὰ καλῶσι καὶ νὰ γράψωσιν ὁρθῶς τὴν γλῶσσάν μας καὶ νὰ ἀποκτήσωσιν ὅπως ἐκεῖνας τὰς ἀπαραίτητους καὶ στοιχειώδεις γνώσεις ἐκ τοῦ προσιδιάζοντος αὐτοῖς ἐπιστητοῦ ἐκ τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τῶν ἐπιστημῶν κλπ. αἵτινες καὶ θὰ τὰς ἀναπτύξουν καὶ θὰ τοῖς χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν μετέπειτα καθ' ἡμέραν βίον, περαιτέρω δὲ καὶ νὰ ἀσκηθῶσι ὅπως μεταδίδωσι τὰς γνώσεις ταύτας, εἴτε εἰς τὰ τέκνα των ὡς μητέρες, εἴτε εἰς τὰ τέκνα τῶν ἄλλων ὡς διδασκάλισσαι, αὐτὰ τελειώνουν τὸν κύκλον τῶν μακρῶν αὐτῶν σπουδῶν των ὑπὸ τὸ κεντὸν σύστημα καταφορτωμένα ἀπὸ μαθήματα καὶ διδάγματα, τῶν ὁποίων ὅπως ἀμφίβολοι παραίταται κατόπιν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν αὐτῶν βίον ἢ χρησιμότης. Οὕτως ἡ ἐκθεσις ἰδεῶν, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦτέστι παντὸς διδάγματος γλωσσικοῦ καὶ γραμματικοῦ καὶ ἡ μόνη ἀσκήσις τοῦ διανοεῖσθαι, κρίνειν καὶ ἐκφράζειν τὰ διανοήματά μας ὅπως ἴσως κατ' ἐμὲ νὰ εἶνε τὸ κυριώτερον καὶ ἀποκλειστικώτερον ἐνασχόλημα ἐν γένει εἰς τὰ σχολεῖά μας, δὲν ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὰ ἐπίσημα προγράμματα καὶ τῶν παρεναγωγείων μας ἢ διὰ μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα καὶ αὐτῆς ὑποκλιετομένης συνήθως ἀπὸ τῆν ἀεθροσύνην τῶν διδασκάντων, ἐξέρχονται δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπιστήμονες καὶ πτυχιούχοι διδασκάλισσαι εἰσὶτε μὴ δυνατόμεναι νὰ συναρμολογήσωσι τὰς ἰδέας των καὶ μὴ αὖσαι ἵκαναὶ νὰ γράψωσι μίαν καθὼς πρέπει ἐπιστολήν εἰς τὴν μητέρα των. Τὰ διδάγματα τῆς οἰκικῆς οἰκονομίας, τῆς ραπτικῆς, τῆς κοπτικῆς κλπ. ἢ νοικοκυραοσύνη μὲ ἄλλους λόγους στολίζουσιν ὄντως τὰ ἐπίσημα προγράμματα ἄλλὰ πόσος πραγματικὸς χρόνος ἀναπολείπεται εἰς αὐτὰ ἀπορροφημένους ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς κλασσικῆς διδασκαλίας καταπόνητον, ἣν ὑφίστανται αἱ τρυφεραὶ αὐταὶ ὑπάρξεις!

ΤΑ ΕΝ ΤΗ: «ΣΗΜΑΙΑ», ΥΠΟ ΤΥΠΟΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΣ ΛΕΧΘΕΝΤΑ¹

— Τωόντι καὶ ἐξ ὑπηρεσιακῆς ὑποχρέωσός μου καὶ ἐκ γονικοῦ καθήκοντος καὶ ἐνδιαφέροντος, παρακολουθῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ ζήτημα τῆς γυναικεῖας παιδεύσεως καὶ ἐμελέτησα αὐτὸ καὶ εἰς συμπεράσματα κατέληξα οὐχὶ ἀμφίβολα, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς ἐπισήμους ἐκθέσεις μου ἔχω διατυπώσει καὶ εἰς ἐμιλίαν μου καὶ εἰς σχετικὴν δρᾶσιν μου ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ. Ἀτυχῶς ἂν καὶ κοινῶς πλέον ἀναγνωρίζονται τὰ συμπεράσματα ταῦτα, ἂν ἔχι καθ' ἑλοκλήριον, ἐνέχοντα ὅμως τινὰς ἀληθείας, ὡς ἐκ τοῦ ἐλαττωματικοῦ κύκλου τῆς ἐν γένει ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ τεθῶσιν ἐπι εἰς ἐφαρμογὴν.

Δὲν δυσκολεύομαι νὰ σᾶς εἶπω, καθότι δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν μου σφαιρὰν, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδέας μου, ὡς γονέως. Ὡς ὑπάλληλος, καὶ δὴ ὡς ἀνώτερος ἐπόπτης καὶ τῆς τοπικῆς κατὰ τὸν νόμον ἐκπαιδεύσεως εἰσομαι τὸ καθεστὼς καὶ ἰσχύον σύστημα καὶ ἐπιδιώκω τὴν ἐφαρμογὴν του κατὰ τὰ κείμενα ἀλλ' ὡς πολίτης καὶ ὡς πατήρ ἴθιως, δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρῦψω τὰς ἀτελείας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐφαρμογῆς του. Καὶ ἀφοῦ θεωρῶ ἐν γένει τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἀτελές, καὶ τοι κατὰ πολλὰ βελτιούμενον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἀπὸ φιλοτίμου καθηγητᾶς καὶ διδασκάλου, ἀνεπαρκὲς εἰς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας διὰ τῆς ἐμμονῆς του τῆς πολυχροσήμερινος ἀνάγκης τῆς κοινωνίας διὰ τῆς ἐμμονῆς του τῆς πολυχροσίου εἰς τοὺς τύπους καὶ τὸν λαβύρινθον τῆς ἀρχαίας γλώσσης, οὐχὶ νίου εἰς τοὺς τύπους καὶ τὸν λαβύρινθον τῆς ἀρχαίας γλώσσης, οὐχὶ τῶν νοημάτων αὐτῆς, ἀλλὰ τῆς μορφῆς, παρακωλύον τὴν αὐτενέργειαν τῶν διδασκόμενων, περιορίζον τὴν ἐξάσκησιν των εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἣτις θὰ τοὺς χρειασθῆ εἰς τὴν ζωὴν των, πόσῳ μᾶλλον, νὰ μὴ θεωρήσω σφαλερὰν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτὴν τούτου καθ' ἑλοκλήριον, ἀνευ οὐδεμιᾶς παραλλαγῆς καὶ εἰς τὴν ἐκπαιδεύσιν τῶν θηλέων, καὶ πῶς νὰ μὴ νομίζω ὅπως ἀπομακρυνόμενον τοῦ σκοποῦ τῆς παιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς αὐτῶν, ἔβλεπον αὐτὸν τὸν φόρτον τῶν ξηρῶν γραμμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα τὰ ἐπιβαρύνουσι, γραμμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀχρήστων εἰς τὸν προορισμὸν των καὶ τὴν διαπαιδαγωγίαν καὶ τὴν ἀναγνώσισιν ἐξ αὐτῶν ἄλλοτε ἀναγνωσμάτων, καὶ τὸ αὐτὸ μὲρψωσιν μητέρων; Ἀφοῦ βλέπω τὸ αὐτὸ ἀλφαριθμητικόν, καὶ τὸ αὐτὸ μῦθος καὶ τὴν αὐτὴν χρησιμομάθειαν, τὴν ξηρὰν γραμματικὴν καὶ τὸ αὐτὸ λαβύρινθώδες συντακτικόν, τοὺς αὐτοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τὰς αὐτὰς λαβύρινθώδεις περιουσίας των, τὴν αὐτὴν τυπικὴν τεχνολογίαν καὶ τὴν αὐτὴν ξηρὰν γλωσσικὴν ἐρμηνείαν, τὰς αὐτὰς νεκρὰς δοτικὰς καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀχρήστους δοτικούς, τοὺς αὐτοὺς τρομεροὺς ὑπερσυντέλικους καὶ τὰ αὐτὰ ἀείμνηστα ἀπαρέμματα, τὴν Κύρου Παιδείαν καὶ τὴν Κύρου Ἀνάβασιν, τῆς Ἰλιάδος τὸ Α', Ὀδύσειας τὸ Β', τὸ ἐφθήμερὸν καὶ τὴν ἀνάλυσιν κατὰ μέτρον καὶ ρυθμὸν καλλιμνηστῶν,

1. Ἐδημοσιώθη ἐν τῇ «Σημαίᾳ» τῶν Πατρῶν τῆς 12 Μαΐου 1902 ὑπὸ τίτλον «Ἡ γυναικεῖα διδασκαλία» συνέντευξις μετὰ τοῦ νομάρχου κ. Χ. Παλαμά.

τὴν αὐτὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης καὶ τὴν αὐτὴν θυσίαν τοῦ Ἀδραάμ, τὴν αὐτὴν μέθοδον τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τὸ αὐτὸ Πυθαγόρειον θεώρημα, τίποτε καινούριο, τίποτε ζωντανό, τίποτε γυναικίον, τίποτε ἰδιάζον εἰς τὸ φύλλον των καὶ τὴν φύσιν των, οὐδεμίαν ἐξάσκησιν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ πρέπει· νὰ μιλήσουν καὶ γράψουν, ἀποξήρουν πλεον τοῦ ἀσθενοῦς ἐγκεφάλου των καὶ ματαίαν καταπόντησιν. Ἐὰν κλείσετε τὰ μάτια σας ἐντὸς μιᾶς παραδόσεως οἰουδῆποτε σχολείου θηλέων καὶ ἀκούετε καὶ τὰ ἀνοίξετε κατόπιν θὰ παραξενευθῆτε ὅτι εὐρίσκεσθε πρὸ κορασιῶν μὲ φουστάνια καὶ ἔχι πρὸ παιδῶν μὲ πικταλόνια. Λοιπὸν ἀπέναντι τοιοῦτων ἐντυπώσεων μου καὶ ἰδεῶν περὶ τῆς ἐν γένει ἐκπαιδεύσεως τῶν θηλέων, τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην ἠκολούθουν καὶ ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ἰδικά μας τὰ κορίτσια, τί θέλετε νὰ σᾶς εἶπω περὶ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς πληθώρας τῶν δημοδιδασκαλιστῶν;

Εἶνε ἡ μόνη μόρφωσις καὶ ἡ μόνη ἐναπολειπομένη ἀνωτέρα παιδεύσις διὰ τὰ θήλεα, καὶ ἐγὼ ὁ ὅποιος ἐφρόνου καὶ φρονῶ διαφορετικῶς, ὡς σᾶς ἐξέθηκα, ἠγαγκάσθην νὰ κάμω τὴν πρώτη κόρη μου δασκάλα, ἀπερῆσαις ἑμῶς, ἀφοῦ ἔπια τὸ ποτήριον τῆς τοιαύτης παιδεύσεως τῆς μέχρι τρυγῆς νὰ μὴ κάμω τῆς ἄλλαις. Ἐγίνε τὸ νέον πρόγραμμα τῶν πλείστων παρθεναγωγείων καὶ τῶν διδασκαλείων. Τοῦτο ἔχει τοῦλάχιστον δύο ἀνωτέρας τάξεις διὰ τὰς μὴ ἐπιειμένας νὰ λάβωσι πτυχίον, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθήσωσι ἀνωτέραν τινὰ παιδεύσιν, ἔστω καὶ ὡς ἐξέθηκα, ἐξομοιωτικὴν μὲ τὴν τῶν ἀρρένων. Δὲν τὰς ἐσύστησε τὰς δύο αὐτὰς ἀνωτέρας τάξεις εἰσέτι κατὰ τὸν νόμον καὶ ἡ Φιλεκαπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, καὶ τὰ σχολεῖά της καὶ τὰ Ἀρσάκειά της καὶ εἰς τὰς Ἐπαρχίας ἐξακολουθοῦν καὶ τεχνουργοῦν διδασκαλίσας, ἀντὶ νὰ μορφώσουν μητέρας. Τί γίνεται δὲ μὲ αὐτὴν τὴν ἐτησίαν παραγωγὴν τῶν διδασκαλιστῶν, μεθ' ὅλην τὴν παρακοράτησιν, ἥτις καταβάλλεται προσπάθεια ἀνωφελῆς ὑπὸ τῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν νὰ γίνεσθαι, βλέπομεν καθ' ἑκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας καὶ ἀκούομεν τοὺς ἐντὸς τῶν δημοτικῶν συμβουλίων διεξαγομένους δημοτικοὺς ἀγῶνας διὰ τὸν διορισμὸν καὶ τὴν πλήρωσιν πάσης κενουμένης θέσεως. Δὲν προβαίνω νὰ παρακολουθήσω τὰς ἀτυχεῖς αὐτὰς βιοπαλαιστῆρας εἰς τὰ διάφορα διδακτικὰ σημεῖα τοῦ Κράτους, ἔπου πολλάκις τὰς ἐλυπήθην καὶ τὰς ὄκτειρα καὶ πολλάκις τὰς ἀπεθύμασα ἐνώπιον τῶν πικριῶν καὶ τῶν ἀγῶνων τοὺς ὅποιους ὑφίστανται διὰ νὰ συμμαζεύσωσι τὴν πενιχρὰν προΐκτα των. Καὶ ἐδῶ ἡ Πολιτεία παρίσταται ἀπρονόητος καὶ ἀφιλοσόφητος ἐπιτρέπουσα εἰς ὀπισθοβούλους μνηστῆρας καὶ ἀπλήστους συζύγους νὰ τὰς ἐκμεταλλεῖνται καὶ νὰ σχηματίζωνται μέσον αὐτῶν καὶ ἐνφ' ἔπρεπε νὰ λήγῃ καὶ τὸ στάδιον καὶ τῆς διδασκαλίσεως, ἔπου ἀρχεται ἡ λειτουργία καὶ ἡ διακονία τῆς μητρὸς καὶ συζύγου, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξακολουθεῖσιν νὰ ἐγκυμογοῦν καὶ νὰ διδάσκουν, νὰ θηλάζουν καὶ νὰ διδάσκουν δῆθεν, νὰ μὴ προφθάνουν νὰ κτενίζουν μόνον ὄρμαθὲν ἰδίων τέκνων καὶ νὰ μεθοδοτοῦνται, ὡς διδασκαλίσσαι.

— Καὶ τὰ συμπεράσματά σας κ. Νομάρχᾳ;

— Τὰ συμπεράσματά μου εἶνε ὅτι: Πρέπει πρὸ παντὸς νὰ γίνῃ συ-

στηματικὴ μελέτη καὶ ἐργασία πρὸς ἀλλαγὴν καὶ μεταβολὴν ἐν γένει τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ ἰδίᾳ τοῦ τῶν θηλέων. Ὅτι δεόν κυρίως νὰ καταρτισθῇ ἐν πρόγραμμά καὶ ὄρολόγιον καὶ βλῆ διδασκαλίας ἰδιάζουσα διὰ τὰ θήλεα· μία ἀθολογία ἐκ τῶν γραμμάτων, τῆς ἱστορίας, τῶν ἐπιστημῶν, τῆς ἠθικῆς, τῆς φιλοσοφίας ἐξαιρετικῆ διὰ τὰ κορίτσια· ἕνας ἀποχωρισμὸς παντὸς περιτοῦ καὶ ἀκόπου καὶ ἀκαταλλήλου δι' αὐτὰ διδάγματος· μία μέθοδος διδασκαλίας ἰδιάζουσα διὰ τὴν τρυφὴν καὶ ζωηρὰν καὶ ἐπιμελῆ αὐτῶν διάνοιαν· ἕνας τρόπος πρὸς τοιοῦτος διδασκαλίας καὶ ἐξωτερικεῖσι αὐτῆς, ἡμπορῶ νὰ εἶπω ἄλλης παρὰ τὴν συνήθη, λεπτοτέρας καὶ τεινούσης διὰ τῆς μειλιχιότητος τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ εὐγενοῦς παραδείγματος εἰς τὴν ἔμπνευσιν τῶν πραειῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἀγαθότητος τῆς γυναικῆς.

Ὅτι εἰς ἔτου κατορθωθῇ τοῦτο καὶ μεταβληθῇ, ὡς εἶπον, τὸ σύστημα καὶ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, νὰ περιορισθῇ τὸ διδασκαλεῖον τοῦ Ἀρσακείου μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸ ἔπαιον νὰ εἰσέρχωνται αἱ δεξιμασμένα καθ' ὄλον τὸν μαθητικὸν βίον καὶ προσωριμέναι ἐξ αὐτοῦ ἀρρήκτως οὕτως εἰπεῖν, διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα μὲ ὀλίγιστα καὶ εὐτελεῖ τροφεῖα καὶ διδάκτρα, δαπάνη καὶ κατ' ἐπικουρίαν τοῦ Κράτους, τῆς φιλεκαπαιδευτικῆς ἑταιρείας καὶ τῶν ἰδίων δῆμων συμφώνως πρὸς τὰς πραγματικὰς καὶ μόνον ἀνάγκας αὐτῶν. Ὅτι ἡ Φιλεκαπαιδευτικὴ τῶν δῆμων ἑταιρεία τὰ λοιπὰ σχολεῖά της νὰ συμπληρώσῃ εἰς ἀνωτικῶν τῶν δῆμων ἑταιρεία μὲ δέκα τάξεις καὶ μὲ πρόγραμμα ἀπλοῦστερον, τερα Παρθεναγωγεία μὲ δέκα τάξεις καὶ μὲ τῆς καρδίας καὶ εἰσηπρακτικώτερον, μορφωτικώτερον τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας καὶ εἰσηπρακτικῶν τῶν οἰκογενεικῶν καὶ κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων. Ὅτι τὸ Κράτητικὸν τῶν οἰκογενεικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀξιολόγους πότος, ἡ Πολιτεία δεόν νὰ καταρτίσῃ εἰς ἀπάσας μὲν τὰς ἀξιολόγους πότους καὶ κώμας πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα θηλέων μὲ ἑξ τάξεις καὶ ἀπλοῦστερον καὶ πρακτικώτερον πρόγραμμα διδασκαλίας τῆς ἐμιλουμένης γλώσσης, τῆς πρακτικῆς ἀριθμητικῆς, τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν τῶν θερησκευτικῶν, καὶ ὄλων τῶν οἰκογενεικῶν μαθημάτων, οἰκονομίας, ραπτικῆς, κοπτικῆς, ὄφρατικῆς, μαγειρικῆς κλπ. κλπ. στοιχειωδέστερα δὲ καὶ πληροτάξια σχολεῖα εἰς τὰ χωρῖα ἔπου ἐκτὸς τῶν ἀπαραίτητων τάξεων γραμμάτων νὰ διδάσκωνται καὶ τὰ χρήσιμα εἰς τοὺς ἀγρότας καὶ ἀγρότιδας ἔργα, ὀλίγα μαθήματα γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, καὶ ἀγρότιδας ἔργα, ὀλίγα μαθήματα κτηνοτροφίας καὶ σύμφωνα πρὸς τὸν ἰδιάζοντα προορισμὸν τῶν ἐξόχων χωρικῶν γυναικῶν. Ὅτι ἐν πᾶσι δεόν νὰ βγάλωμεν ἀπὸ τὰ κορίτσια τὰ ἀνδρικά παιδικὰ φορέματα ποῦ τοὺς φοροῦμε καὶ νὰ τὰ ντύσωμε γυναικεία.

Καὶ εἰς τὰ τρία μου θήλεα τέκνα κατὰ τρεῖς διαφόρους περιόδους καὶ τετραετῆ διαλείμματα, ἐδοκίμασα τὴν κατ' οἶκον διδασκαλίαν, τὴν ἐν ἰδιωτικῷ παρθεναγωγείῳ, καὶ τὴν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ. Ἐσπούτην τὰ μέσα καὶ τὴν μέθοδον καὶ εἰς τῶν τριῶν εἰδῶν τὰ διδασκῆρια τῆς στοιχειώδους ἢ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς μέσης ἢ Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀνωτέρας ἢ διδασκαλοπαρρασκευαστικῆς ἐν τῷ διδασκαλείῳ. Αἱ αὐταὶ παρατηρήσεις μου καὶ τὸ αὐτὸ συμπέρασμα

τῶν ἀρρένων. Δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ διαφορετικὴ φυσιολογικὴ ὑπόστασις τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ καὶ αἱ διαφορετικαὶ βλέψεις καὶ σκοποὶ τῆς ἀνατροφῆς τῆς, σωματικῆς τε, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς. Ὑπάρχουν μὲν κοινὰ τινὰ σημεῖα καὶ ὁμοίαι βάσεις, ἀλλ' ἄλλη ἡ κατεύθυνσις αὐτῆς. Καθόσον καὶ τῆς γλώσσης ἡ διδασκαλία, ὡς ἀνεπιτόξαμεν, δέον νὰ ἦ ὁμαλωτέρα, καὶ ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία θερμότερα καὶ μᾶλλον ἀφιλοσόφητος, τῆς γυναικὸς, μητρὸς μάλιστα, ὀφειλομένης νὰ ἐξέχη ἐν εὐσεβείᾳ, καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ γνώσεις μᾶλλον ἐμπειρικαὶ καὶ ἡ παιδαγωγία μᾶλλον πρακτικὴ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μὴ εἶνε ξένη πρὸς οἰκονομικὰ ἀσχολία καὶ πρὸς οὐδὲν ἀνδρικὸν αἰσθημα ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ προορίζεται ὡς σύντροφος καὶ βοηθὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ μητρὸς ἀρρένων.

Ὡς πρὸς τὴν συμπλήρωσιν δὲ τῆς σχολικῆς παιδείας, ἀπαραίτητον πρὸ παντὸς ἐθεώρησα καὶ θεωρῶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων εἰς ἐξατάξια. Ἐὐὸν ἡ ἐπέκτασις κατὰ χρόνον τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως θεωρεῖται ἐν γένει ἀναγκαία σήμερον διὰ τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων δι' ἅπερ ἐναπολείπεται καὶ τὸ στάδιον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εὐρύτατον, καὶ μόνον οἰκονομικοὶ λόγοι περιστέλλωσι ταύτην, πόσῳ μᾶλλον διὰ τὰ σχολεῖα τῶν θηλέων, εἰς ἄ γενικῶς σχεδὸν σταματᾷ ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς πολιτείας μόρφωσις; Τί καταρτισμὸν νὰ προφθάσῃ καὶ λάθωσιν εἰς τὸ διάστημα μιᾶς κολοδῆς τετραετίας, εἴτε ἐν τῇ γλώσσῃ εἴτε ἐν τῇ κτήσει τῶν ἀπαραίτητων ἄλλων στοιχειωδῶν γνώσεων, ὡς ἀναλίχθη; ἐπιβλητέα πλήρη ἐξατάξια τὰ σχολεῖα τῶν θηλέων εἰς τοὺς δήμους, ἔστω μὲν περιστολὴν πλείστων ἄλλων σχολείων ἀτελῶν ἀρρένων τε καὶ θηλέων.

Κατόπιν θεωρῶ ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον τὴν σύστασιν εἰς ἐκάστην Πρωτεύουσαν νομοῦ τοῦλάχιστον «ἀνωτέρου» δημοτικῶν Παρθενγωγείων ἢ αὐτοτελῶν ἢ πρὶσηρημένων εἰς ἐν δημοτικὸν μὲ τέσσαρας ἐπιπροσθέτους τοῦλάχιστον τάξεις, ἧτοι ἐν ἑκῇ τάξει δέκα καθ' ἃς νὰ συμπληροῦνται ὁ κύκλος τῆς διδασκαλικῆς καὶ μέσης παιδείας, κατὰ τὸ καταρτισθόμενον ὡς ἀνωτέρω πρόγραμμα.

Καὶ τούτων δὲ τὴν δαπάνην ἐν μέρει ἢ καθόλου δέον νὰ ἀναλάβωσιν οἱ δήμοι τῇ ἐπιχορηγίᾳ ἰδίων προσθέτων διδάκτρων, ἕποια καταβάλλονται ὑπέρογκη καὶ ἐν ταῖς ἐπικρατίαις εἰς πλείστα ἰδιωτικὰ ἀτελῶς λειτουργοῦντα Παρθενγωγεῖα. Ἡ Φιλεκαπαιδευτικὴ Ἑταιρεία κατόπιν, νομίζω, ὅτι δέον νὰ μετατρέψῃ τὰ ἑαυτῆς σχολεῖα καὶ διδασκαλεῖα εἰς τοιαῦτα πρότυπα ἀνώτερα πληρῆ Παρθενγωγεῖα, δεκατάξια, ἐν δὲ καὶ μόνον διδασκαλεῖον νὰ συστήσῃ καὶ συντηρήσῃ τὸ Κράτος αὐτὸ παρασκευάζον καὶ καταρτίζον κατὰ ἴδιον πρόγραμμα καὶ αὐστηρὸν μέτρον τὰς ἀναγκαίους διδασκαλίτσας καὶ περιορίζον οὕτω τὴν σημερινὴν πληθμονὴν αὐτῶν καὶ ξεχειλίσμα ἐκ τῶν τριῶν δεξαμενῶν τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρείας, αἵτινες κοντεύουν νὰ καταπνίξουν διὰ τοῦ σχολιαστικοῦ καὶ δασκαλοπαρασκευαστικοῦ κυρίως προγράμματος τῶν σχολείων τῆς ἑλθῆν τὴν ὀργῶσαν καὶ πρὸς ἄλλην πρακτικωτέραν ἀνάπτυξιν θήλειαν τοῦ ἔθνους νεότητα.

Κρ. Μ. Παλαμάς

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ¹

Τροφή καὶ παιδεία εἰς χρηστὴν σοφισμένην φύσει ἀγαθὸς ἐμποεῖ, καὶ αὐτὴ φύσει χρηστὰ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβάνομεναι ἐπι βελτίους τῶν προτέρων φρονταί.
ΠΛΑΤΩΝ

Ἐν ᾧ πρὸ τριῶν περίπου δεκαετηρίδων παρ' ἡμῖν ἱκανὴ κατεδλήθη ἐπιμέλεια καὶ πρόνοια παρὰ τῶν ἀρχόντων περὶ τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως διδασκάλων, ἡ τις ἢ οὐδεμία ἐγένετο, ὡς μὴ ὄφελε, μέχρι σήμερον περὶ τῆς τοιαύτης μορφώσεως καὶ τῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Τοῦ πράγματος δὲ τούτου, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσι παρετηρήθη, αἰτία εἶναι μάλιστα αὐτὴ ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων τῆς παιδείας εἰδῶν. Ἐν μὲν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν μαθημάτων καὶ διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἀποβαίνει εὐχερεστάτη ἡ εὐρεσις καὶ ἡ εἰς ἐν σύστημα εὐσύναπτον καὶ εὐσύνωπτον διατύπωσις ἀρχῶν καὶ κανόνων διδακτικῶν, καὶ ὁ διδάσκαλος περιεχόμενος ἐν τῷ δικτύῳ τῶν κανόνων τούτων δύναται καρποφόρως νὰ διδάσκη. Ἐν δὲ τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις ἡ τῶν μαθημάτων ποικιλία, ἡ ἔκτασις καὶ ἡ βαθύτης τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἀπαιτοῦσι πολλὴν μετρίαν ἐλευθερίαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην φαίνεται ἀντιμαχομένη πᾶσα ἐξωθεν ἐπιβληθεὶς μέθοδος διδακτικῆ, θεωρουμένη οἰανεὶ κλειστὴ ἀφόρητος. Πρὸς δὲ τούτοις, ὡς καὶ νῦν ἐπι ἐν Γερμανίᾳ, καὶ παρ' ἡμῖν τῶν φιλολογούντων πολλοὶ εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι φοιτησις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τετραετῆς παρέχουσα ἀποχρῶσαν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ ἡ μετὰ ταῦτα προσγινόμενη διδακτικὴ πείρα εἶναι ἱκανὰ πρὸς τὸν μέλλοντα διδάσκαλον ἐφόδια. Πᾶσα περαιτέρω μόρφωσις τοῦ διδασκάλου ὅπως οὗτος καθ' ὄρισμένην μέθοδον ἐρεῖδομένην ἐπὶ νόμων καὶ ἀρχῶν ψυχολογικῶν διεξάγῃ τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν, εὐρίσκειται περιορίζουσα τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ κωλύουσα ν' ἀποκαλύψῃ τοὺς πνευματικοὺς αὐτοῦ θησαυροὺς εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς. Τὰ πάντα, λέγουσι, πρέπει νὰ καταλείπωνται εἰς τὴν ἑμεσον ἐνέργειαν τοῦ προσώπου τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἐπιστημονικόν, τὴν δὲ ἑαυτοῦ μέθοδον ὀφείλει νὰ εὐρίσκη αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἀναπτύσσων ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς διδασκαλομένης ὕλης, οὐχὶ εἰσβαλλόμενος ἐξωθεν. Τῆς καθ' ἡμᾶς πληθμελοῦς ταύτης γνώμης ἐπα-

1. Ὑπόμνημα πρὸς τὸ Β' τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου.

bejahrte Κατανέμονται δηλονότι ὡς δόκιμοι ὑπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ σχολ. συμβουλίου εἰς ὄρισμένα γυμνάσια, ἔνθα ἀναλαμβάνουσι πλέον συνεχῆ διδασκαλίαν μαθημάτων ἀνερχομένων καθ' ἑβδομάδα καὶ εἰς εἴκοσι, εἰς ἃ σπανιώτερον παρίσταται ὁ γυμνασιάρχης ἢ ὁ εἰδικὸς καθηγητής. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ δοκιμαστικοῦ ἔτους συντάττοντος τοῦ γυμνασιάρχου ἀναφορὰν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ παιδαγωγικοῦ φυτωρίου, ὑφίστανται οἱ ὑποψήφιοι τὴν παιδαγωγικὴν δοκιμασίαν ἐνώπιον ὀρισμένης ἐπιτροπείας.

Τὸ δοκιμαστικὸν τοῦτο ἔτος εἶναι ἴσως παρ' ἡμῖν, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, οὐχὶ τόσο ἀναγκαῖον. Μετὰ τετραετῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον φοίτησιν, καθ' ἣν οἱ ὑποψήφιοι ἀκροῶνται καὶ παιδαγωγικῶν μαθημάτων, ἢ εἰς τὸ ἀνώτερον διδασκαλεῖον ἐνιαυσία φοιτήσεις εἶναι νομίζω ἀρκούσα, ἐὰν μόνον ἢ ἐν αὐτῷ διδασκαλία διεξάγῃται ἀνελλιπῶς, ὁ δὲ διευθυντής καὶ οἱ καθηγηταὶ ἐν ὁμονοίᾳ ἐπιδεικνύωσι ζῆλον καὶ σπουδὴν οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν εἰς τὸ πρότυπον σχολεῖον φοιτῶντων μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν διαπεπιστευμένων εἰς αὐτοὺς ὑποψηφίων. Πρὸς τοῦτοις δεόν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποψηφίων νὰ μὴ εἶναι μέγας, νὰ μὴ υπερβαίῃ τοὺς δέκα. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ὀφείλουσι νὰ ὑφίστανται τὴν παιδαγωγικὴν ἐξέτασιν, καθ' ἣν ἐπὶ δεδομένου θέματος ὑπὸ τύπον συζητήσεως μᾶλλον ἢ αὐστηρᾶς ἐξετάσεως δεόν νὰ καταφαίνηται ἂν ὁ ὑποψήφιος κέκτηται τὴν προσήκουσαν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν μόρφωσιν, ἐὰν ἐν οὐδὲν ποτε ζητήματι δύναται ν' ἀνευρίσκη τὸν ἑσχατον ψυχολογικὸν καὶ ἠθικὸν λόγον. Εἰσερχόμενος δὲ κατόπιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν δύναται τὴν περαιτέρω πρακτικὴν μόρφωσιν νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην ὁδηγίαν δεξιῶν ἐπιθεωρητῶν, οὓς μετὰ τινος ἀνωτάτου Ἐποπτικοῦ συμβουλίου θεωρῶ ἀναγκαιοτάτους.

*Ἐκ τοιούτου λοιπὸν ἀνωτάτου διδασκαλεῖου εἶμαι εὐελπίς ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐξέλθωσιν ὡς ἐκ Τρωϊκοῦ ἵππου οἱ ἀριστεῖς τῶν διδασκάλων, οἱ ἱκανοὶ οὐ μόνον τὸν νοῦν ν' ἀναπτύσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν τῶν παιδῶν νὰ διαπλάττωσιν. Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων τῆς μέσης ἐκπαίδευσως γνώμη μου. Ἴσως μὲν ἄλλοι ἄλλα φρονοῦσι, εὐχομαι δ' ἕμως ὅπως ἐν τῷ πρώτῳ συγκροτηθῆσμένῳ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτικῷ συνεδρίῳ ἐκ τῆς τῶν ἐναντίων γνώμων παρεξέτασεως καὶ συγκρούσεως ἀναπηδήσῃ λαμπρὸς τῆς ἀληθείας ὁ σπινθὴρ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ἣν δὲν θὰ σώσωσι μόνοι οἱ λεπτεπίλεπτοι οἰκονομικοὶ προὑπολογισμοί, οὐδ' οἱ περίτεχνοι στρατιωτικοὶ ὄργανισμοί, ἀλλὰ μάλιστα ὑγιεῖς παιδευτικὸν σύστημα διδασκόντων καὶ διδασκόμενων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΓΡΑΤΣΙΑΤΟΣ
Γυμνασιάρχης

Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ

ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΥΠΟΒΛΗΘΕΝ ΕΙΣ ΤΟ Α' ΤΜΗΜΑ

ΤΟΥ Α' ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Ἐἰ καὶ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα εἶνε φαινομενικῶς ἓν, ὅμως κατ' οὐσίαν περιλαμβάνει δύο ζητήματα, τὰ ἑξῆς:

1) Τίνι τρόπῳ ἢ στοιχειώδους ἐκπαίδευσίς δύναται νὰ διαδοθῇ εὐρύτερον.

2) Τίνι τρόπῳ δυνατόν νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγραμμάτων τῶν υπερβάντων τὴν ἡλικίαν τῆς ἐκ τοῦ Νόμου ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος δύναται τις εἰπεῖν ὅτι σχεδὸν παρέλκει, ἐὰν λυθῇ τελειοφόρως τὸ πρῶτον. Διότι, ὅσον εὐρύτερον διαδίδεται ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσίς, τόσον πικρότεροι καθίστανται αἱ μαθητικαὶ τάξεις, τόσον ἐλαττοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγραμμάτων τῶν υπερβάντων τὴν σχολικὴν ἡλικίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τελεία λύσις τοῦ πρώτου μέρους τοῦ συζητουμένου θέματος εἶνε πάντῃ ἀνέφικτος, ἐπειδὴ δηλ. καὶ εἰς τὰ μᾶλλον προηγμένα ἐκπαιδευτικῶς κράτη παρατηρήθη ὅτι ἱκανὸς ἀριθμὸς παιδῶν διὰ ποικίλους λόγους δὲν φοιτᾷ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, διὰ τοῦτο τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ζητήματος ὑφίσταται ἀπασχολοῦν καὶ κυβερνήσεις καὶ σωμάτεια καὶ συνέδρια καὶ τοὺς εἰδικούς περὶ ταῦτα ἀνδρας πάντων τῶν πεπολισμένων κρατῶν.

Ἐν τῷ παρόντι λοιπὸν ὑπομνήματι: θὰ πραγματευθῶμεν τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα καὶ κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ μέρη.

α'. Τίνι τρόπῳ ἢ στοιχειώδους ἐκπαίδευσίς δύναται νὰ διαδοθῇ εὐρύτερον.

Ἐἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικὴ ἐκπαίδευσίς ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου τρεῖς φαινοὺς σταθμοὺς προόδου παρουσιάζει: α'. τὴν σύστασιν τῶν νέων διδασκαλείων, β'. τὴν σύστασιν τῶν ὑποδιδασκαλείων καὶ γ'. τὸν θεσμὸν τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Ἡ σύστασις τῶν διδασκαλείων παρέσχεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος διδασκάλους ἐπιστημονικῶς καὶ μεθοδικῶς παρεσκευασμένους, οἱ ὅποιοι σὺν τῷ χρόνῳ ἀντικαταστήσαντες τοὺς ἐξ ὑπογείου χρισθέντας παλαι-

οὐς διδασκάλους ἐνεφύσησαν νέαν ζωὴν εἰς πολλὰ σχολεῖα, ἐγκαταστήσαντες ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον ἀντὶ τοῦ μηχανισμοῦ καὶ διεγείραντες πανταχοῦ, ἔνθα ὑπηρέτησαν, τὴν ἀγάπην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ σχολεῖον.

Ἡ σύστασις τῶν ὑποδιδασκαλείων πληρώσασα ἄμεσον ἀνάγκην παρήγαγε τοὺς λεγομένους γραμματιστάς, οἵτινες καὶ μὲν στεροῦνται ἐπαρκῶν ἐπιστημονικῶν καὶ μεθοδικῶν ἐφοδίων πρὸς τελείαν ἀσκήσιν τοῦ ἔργου των, ἀλλ' ὅμως προορισθέντες εἰς ἀντικατάστασιν τῶν γραμματοδιδασκάλων πολλὰς ὑπηρεσίας παρέσχον καὶ θὰ παράσχουσιν εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐφ' ἧσον ἔ ἀριθμὸς τῶν δημοδιδασκάλων δὲν εἶνε ἐπαρκὴς εἰς πλήρωσιν πασῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς χώρας ἀναγκῶν.

Ὁ θεσμὸς τέλος τῆς ἐπιθεωρήσεως ἀπαλλάξας τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκάλων ἀπὸ πάσης ἐξωθεν πίεσεως, ἐξασφαλίσας αὐτοῦς ὀλικῶς καὶ ὑπαγαγὼν ὑπὸ διαρκῆ πεφωτισμένον ἑλεγχον, ἔτι δὲ προοίσας καὶ προοικίζων τὴν χώραν διὰ διδακτηρίων ἀνθρωπίνων ἔδωκεν οὐκ ὀλίγην ὠθησιν εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν πρόοδον τῆς χώρας.

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἐκπαιδευτικοὶ σταθμοὶ ἐπολλαπλασίασαν αἰσθητῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν φοιτῶντων παιδῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ὅθεν ἀποδεικνύεται — καὶ τῶν ξένων δὲ χωρῶν ἡ πείρα ἀναμφισβητήτως τοῦτο προσεπιμαρτυρεῖ! — ὅτι αἱ μαθητικαὶ τάξεις πυκνοῦνται κατ' εὐθὺν λόγον πρὸς τὴν ἀκμὴν τοῦ σχολεῖου. Βεβαίωτατον δηλ. εἶνε ὅτι ἐν ἡ χώρᾳ λειτουργεῖ σχολεῖον ἄρτιον, τὸ μὲν δηλ. διδακτήριον εἶνε ὑγιεινὸν καὶ εὐπρεπές, τὰ σκεῦῃ καὶ ὄργανα διδασκαλίας πλήρη, διδάσκουσι δὲ διδάσκαλοι ἱκανοί, φιλόδονοι καὶ χρησταί, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡ φοίτησις ἑσημέραι καθίσταται πυκνοτέρα, ἐν ᾧ τοῦναντίον τὸ ἔκρυθμον τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων συνεπάγεται ἀναπαράστως καὶ τὴν ἀρκίωσιν τῶν μαθητικῶν τάξεων.

Τὸ πρῶτιστον λοιπὸν καὶ κυριώτατον μέσον πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν μαθητῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις εἶνε ἡ ἐν παντὶ εὐρυθμία τοῦ σχολεῖου λειτουργία. Πρὸς εὐρυθμίαν δὲ λειτουργίαν ἐνδὸς σχολεῖου ἀπαιτοῦνται δύο τινά, πρῶτον τελειότης διδασκαλίας σκευῶν καὶ ὀργάνων διδασκαλίας καὶ δεῦτερον διδάσκαλος ἄρτιως κατὰ πάντα συγκροτημένος.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ παῖς ἔλκεται λεληθότως πρὸς τὸ ὑγιεινὸν καὶ εὐπρεπές διδακτήριον, πεπεισμένος ὢν, ὅτι ἐν αὐτῷ θὰ εὕρῃ ἀρεσιν καὶ ψυχαγωγίαν πολλῶν μείζονα καὶ τῆς τοῦ οἴκου του καὶ τῆς τῶν ἐδῶν. Καὶ ἄλλων κρατῶν ἡ πείρα καὶ τοῦ ἡμετέρου ἀποδεικνύει ὅτι, ὅπου ἀντικατέστησαν τὰ σεσαθρωμένα, τὰ ἀνήλια καὶ ἀνθυγιεινά διδακτήρια οἰκήματα ἀνεγερθέντα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἔπου τὰ παλαιὰ στρεβλωτήρια τὰ κατ' εὐφημισμὸν καλούμενα θρανία ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ βάρθρων κατεσκευασμένων

ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναλογιῶν τῶν παιδικῶν σωμάτων ἔπου τοὺς ἄλλοτε κενούς καὶ κονιορτοβριθεῖς τοίχους ἐκόσμησαν ποικίλαι συλλογαὶ εἰκόνων καὶ πινάκων καὶ ἐν γένει ἔπου εἰσέπνευσε πνεῦμα ἐπιστήμης, ἐκεῖ εἰλκυσθησαν οἱ παῖδες ὡς ὑπὸ μαγνήτου καὶ ἐπυκνώθησαν ἐπαισθητῶς αἱ μαθητικαὶ τάξεις.

Ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ πλὴν τῶν μεγαλοπρεπῶν διδακτηρίων περιβαλλομένων ὑπὸ εὐρυτάτων αὐλῶν καὶ θαλερωτάτων κήπων, πλὴν τῶν τελειωτάτων σκευῶν, πλὴν τῶν ποικιλωτάτων συλλογῶν γεωγραφικῶν πινάκων, εἰκόνων, ὀργάνων φυσικῆς, καὶ φυσικῆς ἱστορίας, κοσμοῦσι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὰ διδακτήρια καὶ διὰ καλλιτεχνικῶν σκευῶν καὶ ἀντιτύπων ἔργων διαπρεπῶν καλλιτεχνῶν. Καὶ καὶ μὲν ἡ διακόσμησις αὐτῆ κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν διαμόρφωσιν τῆς καλαισθησίας τοῦ παιδός, καὶ μὲν ἡ ὀγκηρὰ αὐτῆ ἐπιδάρουσι τῶν διδακτηρίων ψέγεται ὑπὸ πολλῶν παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν ὡς ἀποσπῶσα τὴν προσοχὴν τοῦ παιδὸς ἀπὸ τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως πάντα τὰ μέσα ταῦτα ὁμοφώνως κρίνονται ὡς σαγηνεύοντα καὶ συγκρατοῦντα τὸν παῖδα εἰς τὸ σχολεῖον.

Κατὰ ταῦτα φρονοῦμεν ὅτι δεόν πρωτίστως νὰ ἐπιδιωχθῇ συντονώτερον ἢ διὰ τοῦ νόμου ΒΤΜΘ'. ἀρξαμένη ἀνεγερσις διδακτηρίων ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους. Ὁ ρηθεὶς νόμος λειτουργῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1896 ἐπροοίκισεν ἡδὴ τὴν χώραν διὰ τριῶν ἑκατοντάδων περίπου διδακτηρίων. Ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι τῆς χώρας εἶνε τσσαδτα: ὥστε, ἐὰν προδῇ οὕτω βραδέως ἡ κατασκευὴ τῶν διδακτηρίων, ὧν ἔ ἀριθμὸς θὰ ἀνέλθῃ καθ' ἕνα τὸ κράτος εἰς τρισχίλια καὶ ἐπέκεινα, ἀνάγκη νὰ παρέλθῃ ὀλέκλῃρος πεντηκονταετία, ἵνα κατορθωθῇ ἡ συντέλεσις αὐτῶν. Τῆς παρατηρηθείσης βραδύτητος τὰ κύρια αἴτια εἶνε ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν πόρων καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶς ὑπηρεσίας μηχανικῶν.

Πρὸς ἄρτιον λοιπὸν τούτων ἀνάγκη τοῦτο μὲν νὰ διατεθῇ πρὸς κατασκευὴν διδακτηρίων πολὺ μείζον μέρος τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν τοῦτο δὲ νὰ ἀποσπασθῇ παρ' ἐκάστη νομομηχανικῆ πρόσωπον μόνην ὑπηρεσίαν ἔχον τὴν τῶν διδακτηρίων.

Ἀλλ' ἐὰν ἀνάγκη παρίσταται ταχείας συντελέσεως τῶν διδακτηρίων, ἵνα τοῦτο μεγαλοπρεπῶς ἀνέχον προσελκῆται πρὸς ἑαυτὸ τοὺς παῖδας, πολὺ μᾶλλον ἐπιείγουσα ἀνάγκη ἐπιβάλλει τὴν ταχυτέραν ἀνακίνησιν σκευῶν καὶ ὀργάνων διδασκαλίας.

Εἶνε περιττὸν ἐνταῦθα νὰ διεκτραγωδηθῇ ὅτι ἀπειράκις οἱ ἐπιθεωρηταὶ ζωηρέτατα περιέγραψαν, ὅτι δηλ. τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων κέκτηνται προκατακλισμαῖα σκευῆ, ἐπὶ στεροῦνται παντάπασι καὶ θρανίων, ἐπὶ τῶν θακτύλων δ' ἀριθμοῦνται τὰ ἔχοντα ὄργανά τινα διδασκαλίας ἀνεκτά.

Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι σοβαρῶς ἡ Κυβέρνησις δεόν νὰ ἀναλάβῃ

τὴν προμήθειαν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν σκευῶν καὶ ὀργάνων διδασκαλίας ἀναθέτουσα εἰς ὄρισμένους ἐργολήπτας τὴν κατασκευὴν αὐτῶν, διαθέτουσα ἰδίαις ἀποθήκας πρὸς τοῦτο καὶ ἐξαποστέλλουσα ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ ταῦτα· διότι ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς πόλεσι κατασκευαζόμενα σκεύη εἶνε κακότεχνα καὶ ἀκατάλληλα. Ὡσαύτως δ' ἐκ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν καταστημάτων δέον νὰ γείνη προμήθεια ποικίλων συλλογῶν, δι' ὧν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἐφοδιασθῶσι τὰ σχολεῖα. Πρὸς προμήθειαν δὲ τούτων πάντων δέον νὰ διατεθῇ ὄρισμένον κονδύλιον τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν.

Ἐξασφαλισθέντος ὑγιεινοῦ, εὐπρεποῦς καὶ ἀνέτου διδασκῆριου, πλουτισθέντος τοῦτου διὰ τῶν μνημονευθέντων σκευῶν καὶ ὀργάνων διδασκαλίας, ἀναντιρρητον εἶνε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν θὰ αὐξηθῇ καὶ ἡ φοίτησις θὰ κατασταθῇ πυκνοτέρα. Ἄλλ' ὑπὲρ τὰ πάγκαλα διδασκῆρια καὶ ὄργανα διδασκαλίας, ἡ κυριωτάτη ἑλκτική πρὸς τὸ σχολεῖον τῶν παιδῶν δύναμις εἶνε ὁ διδάσκαλος. Τῇ πρώτῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1901 ὁ ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδείσεως ἐν Γαλλίᾳ παροτρύνων δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ τοὺς διδασκάλους νὰ ἀγωνισθῶσι συντονώτερον εἰς πύκνωσιν τῶν μαθητικῶν τάξεων, πλὴν ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἑξῆς: «Μὴ λησμονεῖτε ὅτι ἡ σχολικὴ φοίτησις ἐξαρτάται πολὺ ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας τῶν διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλισσῶν» συνιστᾷ δὲ ποικίλα πρὸς τοῦτο μέσα. Ἄλλὰ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ καταφύγωμεν εἰς ξένας γνώμας πρὸς πίστωσιν ἀναμφισβητήτου γεγονότος. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀπέδειξεν ὅτι, ὅπου ὑπάρχει διδάσκαλος ἱκανός, χρηστός καὶ φιλόπονος, μάλιστα δὲ ὅπου ὁ διδάσκαλος ἔρχεται εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν γονέων χωρικῶν, προσφέρει εἰς αὐτοὺς τὰς πνευματικὰς του ὑπηρεσίας, παρίσταται ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἢ ἠθικῆς προόδου τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ παιδῶν, ἐν γένει ἐν οἷς χωρίοις ὁ διδάσκαλος κατορθοῖ νὰ ἡγήται πνευματικῶς διὰ τῆς ἱκανότητος καὶ τῶν μειλιχίων αὐτοῦ τρέπων, ἔχει καὶ πλεονα χρόνον οἱ μαθηταὶ παραμένουσιν ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ὀλιγώτεροι εἶνε οἱ πάντῃ ἀφιστάμενοι αὐτοῦ.

Πρὸς τούτοις ὁ διδάσκαλος δέον νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν κατὰ τὴν 10ετῆ μάλιστα καὶ ἐνδεκαετῆ ἡλικίαν, καθ' ἣν συντελοῦνται ἐν αὐτῇ ποικίλαι φυσιολογικαὶ καὶ ψυχολογικαὶ μεταμορφώσεις. Ὁ παῖς κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὰ συνήθη μαθήματα, εὐρισκόμενος ἐν περιόδῳ ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοῦ ἔχει ἀνάγκην νὰ διευθυνθῶσιν αἱ σκέψεις του καὶ νὰ ἐδραιωθῶσιν αἱ πεποιθήσεις του. Διδάσκαλος λοιπὸν ψυχολόγος εἰσδύει εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν, σφυγμομετρεῖ ταύτην καὶ ἀναλόγως τῆς διαγνώσεως τῆς ψυχικῆς καταστάσεως

προσφέρει τὴν διδασκαλίαν ὡς φάρμακον θεραπευτικόν. Καὶ μόνον ταῦτα διδασκαλία βασιζομένη ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδικῆς ψυχῆς θὰ κατορθώσῃ νὰ συγκρατῇ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ σχολεῖον.

Πολλὰκις ὁ διδάσκαλος ἀπορεῖ βλέπων ὅτι ἀραιοῦνται αἱ μαθητικαὶ του τάξεις καὶ ἀποδίδει τὸ αἷτιον ἀλλαχοῦ καὶ οὐχὶ ἐκεῖ ἐνθα πραγματικῶς εὐρίσκειται. Ἡ δύναμις ἢ φυγόνκεντρος τῶν μαθητῶν πολλάκις ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ τοῦ σχολείου, δηλ. ἐν τῇ ἀτόνῃ, τῇ ἀπαθεί, τῇ ἀπροσφόρῃ εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδὸς διδασκαλία. «Δι' ὅ ἐν τοῖς διδασκαλείοις ἀνάγκη ἢ παιδαγωγικὴ διδασκαλία νὰ στραφῇ καὶ εἰς τοῦτο, τὸ νὰ καταστήσῃ δηλ. τὸν διδάσκαλον ἱκανὸν πρὸς συγκράτησιν τῶν μαθητῶν διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν δοκίμων εἰς τὴν ψυχολογικὴν τοῦ παιδὸς ἔρευναν. Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλο τι σπουδαίως καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἐπιθεωρηταὶ καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶνε ἀναγεγραμμένη προσοχὴν των. Εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων εἶνε ἀναγεγραμμένη καὶ ἡ διδασκαλία τῆς γεωργίας, μελισσοκομίας, κτηνοτροφίας κλπ., ἀναλόγως τῶν κατὰ τόπους ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων. Καὶ ὅμως τὸ μάθημα τοῦτο οὐδαμοῦ σχεδὸν διδάσκεται, κυριώτατα διότι οἱ διδάσκαλοι δὲν εἶνε πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένοι, ἅτε μὴ διδασκόμενοι ἐν ταῖς διδασκαλείοις. Ἀνάγκη λοιπὸν ἢ Κυβέρνησις νὰ λάβῃ πρόνοιαν ὥστε νὰ παρέχωνται εἰς τοὺς ἐν τοῖς διδασκαλείοις φοιτῶντας αἱ ἀναγκαῖαι αὐταὶ γνώσεις, ὥστε νὰ μεταδίδωσιν αὐτὰς μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς παῖδας τῶν χωρικῶν. Διὰ τούτου θὰ κατορθωθῇ ὥστε οἱ χωρικοὶ νὰ πεισθῶσιν ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν παρέχει εἰς τοὺς παῖδας πενιχράς τινας γνώσεις γραφῆς, ἀριθμητικῆς καὶ ἀναγνώσεως, ἀλλὰ καὶ προπονεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ μέλλον ἔργον των. Ἀποδελέποντες λοιπὸν εἰς τὴν πρακτικὴν ταύτην ὠφέλειαν δὲν θὰ ἀπομακρύνωσιν εὐχερῶς τὰ τέκνα των ἐκ τοῦ σχολείου».

Εἰς τὰς πλείστας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς χώρας ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις εἶνε ὑποχρεωτικὴ, ἐπιβαλλομένων ποινῶν εἰς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας τοὺς παρακωλύοντας τὴν φοίτησιν τῶν ὑπ' αὐτῶν κηδεμονομένων παιδῶν εἰς τὰ σχολεῖα. Ἡ νομικὴ αὕτη διάταξις περιεληφθῆ ὡς γνωστὸν καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὸν περὶ δημοτικῶν σχολείων νόμον τοῦ 1856, ὀρισθέντος ὅτι «εἰς γονεῖς μὴ ὑποχρεοῦντας τὰ τοιαύτης ἡλικίας (ἡὸς μέχρι 12 ἔτους) τέκνα των νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον, ἐπιβάλλεται δι' ἐκάστην ὥραν ἀπουσίας τοῦ παιδὸς ἀπὸ τοῦ σχολείου πρόστιμον ὄχι ὀλιγώτερον τῶν δέκα λεπτῶν, μὴ ὑπερβαῖνον δὲ τὰς πενήκοντα δραχμὰς. Ἡ ἀνάγκη τῆς θεσπίσεως τοιοῦτου ἐξαναγκαστικοῦ νόμου εἰς τὰ ἄλλα κράτη προήλθεν ἐκ τῆς γνώμης ὅτι δυνατόν νὰ ὑπάρξωσι γονεῖς οἱ ὅποιοι, καὶ περ ἔχοντες πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν σχολεῖον εὐρυμότατα κατὰ πάντα λειτουργοῦν, ὅμως νὰ μὴ ἔλκωνται ἐξ αὐτοῦ,

προτιμῶντες νὰ ἀπασχολῶσι τοὺς παῖδας αὐτῶν εἰς βιοποριστικόν τι ἔργον ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων.

Ὁ ὑποχρεωτικὸς οὗτος νόμος παρελήφθη καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς ἐρρήθη, ἐκ τῆς νομοθεσίας τῶν ξένων κρατῶν ἀπὸ τοῦ 1856, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἤρξατο μετὰ πάροδον τεσσαρακονταετίας ὀλοκλήρου, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1896, ὅποτε ἐφηρμόσθη ὁ καὶ νῦν ἰσχύων περὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσως ΒΤΜΘ' νόμος. Εὐλογώτατα δ' οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ ἐφαρμόσῃ πρότερον τὸν νόμον τοῦτον ἐν Ἑλλάδι, διότι δὲν ἦτο δίκαιον νὰ ἀναγκασθῶσιν οἱ γονεῖς νὰ ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς σχολεῖα ὑγρά, ἀνήλια καὶ σκοτεινά, διευθυνόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ διδασκάλων αὐτοχειροτονηθέντων. Ὁ ἀγρὸς ἐπὶ τοιούτοις θροῖς εἶνε ἀσυγκρίτως ὑγιεινότερον διδασκῆριον καὶ ἡ φύσις ἢ περιβάλλουσα τὸν ἀγράμματον παῖδα καρποφωρότερον ὑπὸ τε πνευματικῆν καὶ ἠθικῆν ἐποψίν σχολεῖον.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1896, ὅποτε κατεδείχθη συντονωτέρα τῆς Πολιτείας ἢ μέριμνα πρὸς διαρρύθμισιν τῶν σχολείων, ἐτέθη ὡς εἶπομεν, εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ὁ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμος, εἰ καὶ πολλοὶ καὶ τότε διεμαρτυρήθησαν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε πρόωρος. Ἄλλὰ φρονούμεν ὅτι καιρὸς πλεόν εἶνε νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ παρ' ἡμῖν πλήρως.

Αἱ Κυβερνήσεις τῶν πλείστων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν κατέστησαν ὑποχρεωτικὴν τὴν φοίτησιν οὐ μόνον ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σχολαῖς τῆς τελειοποιήσεως, ἤτοι ἐν τοῖς σχολαῖς, εἰς ἃ φοιτῶσιν οἱ ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀποφοιτῶντες. Οὐ μόνον δὲ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς πᾶσαι σχεδὸν αἱ χῶραι κατέστησαν τὴν φοίτησιν ὑποχρεωτικὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Αὐστραλία.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ μνημονευθεὶς νόμος ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1896. Ἄλλὰ οὔτε εἰς πάντας τοὺς νομοὺς ἐφαρμόσθη, οὔτε εἶνε δυνατὸν καὶ πανταχοῦ ἐφαρμοζόμενος νὰ ἐπενέγκῃ τοὺς προσδοκωμένους καρποὺς ἀνευ οὐσιωδῶν μεταρρυθμίσεων. Διότι σήμερον ἡ διαδικασία εἶνε καὶ μακρὰ καὶ πολὺπλοκος. Ὁ διδάσκαλος ἀποστέλλει εἰς τὸν οἰκεῖον ἐπιθεωρητὴν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τῶν παραμελούντων τὴν φοίτησιν τῶν παιδῶν αὐτῶν· ὁ ἐπιθεωρητὴς καταγγέλλει τοὺτους εἰς τὸν δημόσιον κατήγορον· ὁ δημόσιος κατήγορος εἰσάγει τοὺτους εἰς δίκην εἰς τὸ πταισματοδικεῖον καὶ ὁ πταισματοδικὸς κρίνει. Ἐνεκα δὲ τῆς μακρᾶς ταύτης διαδικασίας συμβαίνει πολλάκις νὰ ἐκδικάζωνται τοιαῦται ὑποθέσεις μετὰ πάροδον ἐτῶν, ὅποτε οὐδεμία ὠφέλεια προσγίνεται. Προσέτι δὲ ρητέον καὶ τόδε, ὅτι πολλοὶ τῶν πταισματοδικῶν ἔχοντες ἐναντίαν πρὸς τὸν νομοθέτην γνώμην, ὅτι δηλ. δὲν εἶνε δίκαιον νὰ ἐξαναγκάζηται ὁ γονεὺς, ἐὰν δὲν θέλῃ, νὰ ἀποστέλλῃ τὰ τέκνα του εἰς σχολεῖα, ἀπολύουσι συνήθως τοὺς ἐναγομένους πρὸς ἐμπαιγμὸν καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν. Φρονούμεν λοιπὸν ὅτι ὁ νόμος ἐν τῇ σημεῖν

τούτῃ ἀνάγκῃ νὰ μεταρρυθμισθῇ, καθισταμένης τῆς διαδικασίας ἀπλοῦς, στέρας καὶ ταχύτερας. Δικαστὴς δηλ. πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἐπιθεωρητὴς, ὅστις ἔχει πλείονα ἐφόδια νὰ κρίνῃ ἐρθότερον καὶ δικαιοτέρον τοῦ πταισματοδικοῦ. Ὁ ἐπιθεωρητὴς λοιπὸν κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἀνά τὰ χωρία περιουσίας καλεῖ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὑποβληθέντος καταλόγου τοὺς καταγγελθέντας γονεῖς εἰς ἀπολογία, μεθ' ἃ ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάλογον ποινὴν ἀποστέλλων εἰς τὸν οἰκεῖον ἐπιτάμιαν σχετικὴν κατάστασιν πρὸς εἰσπραξίν τοῦ προστίμου. Διὰ τοῦ μέσου τούτου οὔτε ἀστυνόμος οὔτε πταισματοδικὸς ἀναμιγνύεται εἰς σχολικὰς ὑποθέσεις, τὸ δ' ἐκ τῆς ταχίστης διαδικασίας ἀποτέλεσμα ἔσται ἄμεσον καὶ ἐπίσης ταχέως καταφανές.

Διὰ τῆς τοιαύτης μεταρρυθμίσεως τοῦ νόμου ἔχομεν πεποιθήσιν ὅτι καὶ πολλοὶ παῖδες μένοντες πάντῃ ἀναλφάβητοι θὰ ἀποσταλῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ αἱ ἀπουσίαι κατὰ πολὺ θὰ ἐλαττωθῶσι. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς ἀτελοῦς ἐπιφαρμογῆς τοῦ εἰρημένου νόμου ὡς ἔχει· διότι ἡ στατιστικὴ ἀποδεικνύει ὅτι, ἐν οἷς νομοῖς ἐφαρμόσθη ὁ νόμος οὗτος, ἐν τούτοις ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καταπληκτικῶς ἠδυσήθη· δὲν εἶνε δὲ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἢ γνώμη ὅτι, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνήθε καθ' ὅλον τὸ κράτος εἰς 212000 χιλ. κατὰ τὸ 1901, τὸ μὲν ἐν τρίτῳ τῆς γινομένης αὐξήσεως ὀφείλεται εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν σχολείων τὰ δὲ δύο τρίτα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ εἰρημένου νόμου.

Εἰς τὰ πλείστα τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν παρετηρήθη ὅτι, εἰ καὶ πάντα τὰ μνημονευθέντα μίσα ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν, ὅμως ἰκανὸς ἀριθμὸς παιδῶν, ποῦ μὲν μείζων, ποῦ δὲ μικρότερος μένει μακρὰν τῶν σχολείων· διὰ τοῦτο πλειστάκις καὶ ἐν παιδαγωγικοῖς συνεδρίοις συνεζητήθη ἡ ἐξέυρεσις καὶ ἄλλων μέσων πρὸς περιστολὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων καὶ οἱ ἐπιθεωρηταὶ καὶ τὰ ὑπουργεῖα ἔδωκαν διαφόρους ὀδηγίας εἰς τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ ἐφεύρον ποικίλα ἄλλα μέσα πρὸς προσέλκυσιν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον. Παρετηρήθη, δηλ. ὅτι πλείστοι μαθηταὶ ἀπερχόμενοι τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν ὅπως προγευματίσωσι δὲν ἐπανέρχονται συνήθως μ.μ. Πρὸς ἐλάττωσιν λοιπὸν τῶν μεταμεσημβρινῶν ἀπουσιῶν πλείστοι διδάσκαλοι ἐνήργησαν ὥστε πάντες οἱ μαθηταὶ νὰ συσιτῶσιν ἐν τῷ σχολείῳ διὰ τοῦ ἔξῃς εὐφροῦς οικονομικοῦ συνδουασμοῦ· ὑπεχρεώθησαν πάντες οἱ μαθηταὶ νὰ φέρωσι καθ' ἑκάστην Δευτέραν εἰς τὸ σχολεῖον ἐν δεκάλεπτονῇ ἀντὶ τούτου μικρὰν τινα ποσότητα βουτύρου καὶ λαχάνων. Τὰ λάχανα παρασκευαζόμενα ὑπ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν πρὸ τῆς 8ης ὥρας, τὴν ἐνάτην τίθενται ἐπὶ τοῦ πυρός. Τὴν 11ην τὸ πρόγευμα εἶναι ἐτοιμὸν, ὅπερ λαμβάνουσιν ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ τοῦ σχολείου, ἢν μετὰ ταῦτα καθαρί-

ζουσι. Ἐνίοτε ἔχουσι καὶ κρέας. Διὰ τῆς εὐκολίας ταύτης παρετηρήθη ὅτι οἱ τῶς ἀπουσιάζοντες μαθηταὶ ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον πρῶτοι· αἱ μ. μ. ἀπουσίαι εἶναι ὀλιγώτεραι· διότι οἱ μαθηταὶ μὴ μεταβαίνοντες τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν οἶκόν των δὲν ἔλκονται νὰ μείνωσιν ἐκεῖ· οὐδ' οἱ γονεῖς αὐτῶν λαμβάνουσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναθέτωσιν αὐτοῖς τὴν φύλαξιν τῶν ζώων των. Πλὴν δὲ τούτου οἱ μαθηταὶ εἶνε ἐπιμελέστεροι εὐπειθέστεροι καὶ ζωηρότεροι, ὁ διδάσκαλος θεωρούμενος ὡς πατὴρ ἀγαπάται περισσότερο· ἔτι δὲ καὶ τὸ αἶσθημα τῆς φιλαλληλίας ἀναπτύσσεται· πολλῶν εὐπορωτέρων μαθητῶν κομιζόντων ὑπὲρ τῶν ἀπορωτέρων εἰς τὸ σχολεῖον ἀνάλογον μερίδα.

Ἄλλὰ ἐν ταῖς πλείστας τῆς Εὐρώπης χώραις πλὴν τῶν λεχθέντων ἔχουσι συσταθῆ ἄπειρα σωματεῖα ἐπερχόμενα ἐπίκουρα εἰς τοὺς ἀπορωτέρους γονεῖς ἵνα προμηθεύωσιν ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς παιδάς των καὶ τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ βιβλία καὶ τετράδια· διότι καὶ ἐκεῖ ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων τούτων ἱκανὸς ἀριθμὸς παιδῶν ἀφίσταται τοῦ σχολείου.

Ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν ἀγροτικαῖς πληθυσμαῖς τὰ κυριώτερα αἰτία τῆς ἀπομακρύνσεως πολλῶν παιδῶν ἀπὸ τοῦ σχολείου εἶνε δύο· πρῶτον ἡ ἀπασχόλησις τῶν παιδῶν τῆς νεαρωτέρας μάλιστα ἡλικίας εἰς τὴν φύλαξιν ζώων καὶ δεύτερον ἡ ἔλλειψις πόρων πρὸς ἀγορὰν καὶ καταλλήλου μὲν ἱματισμοῦ, μάλιστα δὲ τῶν ἀναγκαίων βιβλίων. Τίνι τρόπῳ παρ' ἡμῖν δύναται νὰ ἀρθῶσιν αἱ δύο αὗται κυριώταται αἰτίαι τῆς ἀραιώσεως τῶν μαθητικῶν τάξεων;

Πρῶτον ὁ χωρικός πρέπει νὰ διδαχθῆ ὅτι ἡ μικρὰ ὠφέλεια, ἣν προσπορίζει αὐτῷ ὁ ἀνηλιξ παῖς παρέχων τὴν πενιχρὰν του ὑπηρεσίαν, εἶνε μηδαμινή, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ζημίαν τὴν προσιγγομένην αὐτῷ ἐκ τῆς ἀγραμματοσύνης. Ἀρμόδιοι δὲ πρὸς τοῦτο διδάσκαλοι εἶνε κυρίως τὰ ἐποπτικὰ συμβούλια, οἱ ἐπιθεωρηταί, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἱερεῖς. Αἱ ποικιλίαι αὗται ἀρχαί ἐν πάσῃ παρεχόμενῃ εὐκαιρίᾳ δέον νὰ διδάσκωσι τοὺς χωρικούς τὰ ἄπειρα ἠθικά τε καὶ ὄλικα ὠφελήματα, ἃ ἔχουσι νὰ προσδοκῶσιν αὐτοὶ τε καὶ οἱ παῖδες αὐτῶν ἐκ τῆς στοιχειώδους τῶν παιδῶν μορφώσεως. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἱερεῖς κηρύττοντες ἐν ταῖς ναῖς τοῦτο ποικιλοτρόπως καὶ οἱ ἐπιθεωρηταὶ κατὰ τὰς περιουδαίας αὐτῶν ἀγορεύοντες πρὸς τοὺς χωρικούς καὶ τὰ ἐποπτικὰ συμβούλια δημοσιεύοντα παροτρύνσεις εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀδύνατον νὰ μὴ πείσωσι πολλοὺς τούτων. Ἐπι δὲ καὶ σωματεῖα ἐνδιαφερόμενα ὑπὲρ τῆς λαϊκῆς παιδείσεως καὶ ἡ κυβέρνησις δύναται νὰ δημοσιεύωσι βιβλιάρια εἰκονίζοντα ὑπὸ τύπον διηγημάτων τὰς πολλὰς ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὠφελείας ἀπαράλλακτα ὡς ἐν Γαλλίᾳ

ἀγωνίζονται διὰ διηγημάτων καὶ σειρᾶς εἰκόνων νὰ ἀποτρέψωσι τὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ ἀλκοολισμοῦ. Ἰδίᾳ δὲ πρέπει τὴν ὀλικὴν ζημίαν νὰ ἐξάρωσι τὴν προσγενησομένην αὐτοῖς ἐν τῇ μέλλοντι ἐκ τῆς ἀγραμματοσύνης τῶν τέκνων των· διότι ὁ χωρικός ἐκ τῆς μικρᾶς ὄλικῆς κυρίως ὠφείας παρασυρόμενος προτιμᾷ νὰ καθιστᾷ τὸν παῖδα αὐτοῦ φύλακα καὶ βοσκὸν καὶ μιᾶς ἔτι αἰγῆς ἢ νὰ ἀποστέλλῃ τοῦτον εἰς τὸ σχολεῖον. Τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τῶν ἐπιθεωρητῶν ἰδίᾳ ἀντελήφθη ἀυτοπροσώπως. Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἀρκουμαι μνημονεύων ἐν. Περιουδαίῳ ἀνὰ τὸν δῆμον Ναυθίων τῆς Ζακύνθου πρὸς ἐπιθεωρήσιν σχολείων ἐν ἔτει 1899 μετ' ἐκπλήξεως εἶδον ὅτι ἐν ἰδίᾳ δημοτικῶν σχολείων τοῦ δήμου τούτου ἦτο σχεδὸν κενόν, ἐν συνήντησα δὲ καθ' ἑδὸν πλείστους παῖδας ἄγοντας τὴν σχολικὴν ἡλικίαν φυλάττοντας ἢ μίαν αἶγα ἢ ἓνα χεῖρον ἢ ἓνα βοῦν παρὰ τὸν ἐργαζόμενον πατέρα αὐτῶν. Τὴν ἐσπέραν καθ' ἣν ὄραν οἱ χωρικοὶ ἐπαγγέλλοντο ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἰς τὰς οἰκίας των διὰ κωδωνοκρουσίας καλέσας αὐτοὺς εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ναοῦ ἀνέπτυξα σαφῶς καὶ εὐλόγητως τὴν προσγινομένην αὐτοῖς ζημίαν. Ἐπακολούθημα τῶν παρακινήσεων ἐκείνων ἦτο ἡ πύκνωσις τῶν μαθητικῶν τάξεων καὶ ἡ τακτικωτάτη φροντισίς τῶν παιδῶν.

Ἄλλὰ τὸ δεύτερον αἰτιον πῶς δύναται νὰ ἀρθῆ; Τίς δηλ. θὰ ἐπέλη ἀρωγὸς εἰς τὸν ὄντως πτωχὸν χωρικὸν νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία καὶ τετράδια εἰς τὸν παῖδά του; Τίς θὰ παράσχῃ εἰς τὸν ῥιγοῦντα καὶ πεινῶντα παῖδα τὰ πενιχρὰ ἐφόδια, ὥστε νὰ πληρῶσῃ τὰς στοιχειωδестаτάς σωματικὰς ἀνάγκας του, ἵνα μὴ ἦσυχον στόμαχον καὶ μὲ θερμὸν τὸ σῶμά του ἐπιδοθῆ εἰς τὴν μελέτην τῶν μαθημάτων αὐτοῦ; Διότι μὴ πλανώμεθα· τὸ ζήτημα τῆς πυκνώσεως τῶν μαθητικῶν τάξεων δύνατον διὰ τῶν προειρημένων καὶ δι' ἄλλων μέσων σπουδαίως νὰ πραγματοποιηθῆ, ἀλλὰ νὰ λυθῆ ἀδύνατον, ὡς δὲν ἐλύθη εἰς οὐδὲν τῶν λοιπῶν κρατῶν ἀνευ ἄλλων μέτρων ἐπικουρικῶν. Καὶ παρ' ἡμῖν ἀνάγκη νὰ τεθῶσιν ἐν χρήσει τὰ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀλληλοβοηθείας μέσα, τὰ ὅποια ἀπείρους ὑπηρεσίας παρέχουσιν εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἄλλων κρατῶν. Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι ἐν ἐκείνῳ σχολείῳ ἀνάγκη νὰ συσταθῆ ταμεῖον ἀλληλοβοηθείας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διδασκάλου. Εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο θὰ ὑποχρεωθῶσι καθ' ὅρισμένην ἐκπαιδεύσιν μᾶλλον ἢ μᾶλλον οἱ μαθηταὶ νὰ συνεισφέρωσιν εὐτελεῖς τι ποσόν, π. χ. ἐν δεκάλεπτον. Ἐὰν ὁ διδάσκαλος ἐνεργήσῃ καταλλήλως, δύνατον καὶ ἐπέλθωσιν ἀρωγαί. Πρὸς τούτοις προσφορωτάτη ἐποχὴ πρὸς πρόκλησιν τῶν ἐράνων τῶν πολιτῶν εἶνε ἡ ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν.

Κατὰ ταύτην, ἐὰν αὐτὸς ὁ διδάσκαλος περιέλθῃ τὰς ἀμπέλους ἢ τοὺς ἀγρούς ἢ τὰς σταφίδαμπέλους, οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῆ νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν ὀλίγας λίτρας σταφίδος ἢ εὐτελές τι ποσὸν δημητριακοῦ καρποῦ, ἃ εἶδη πωλούμενα θὰ ἀποταμιεύσιν οὐκ εὐκαταφρόνητον πρὸς τὴν εἰρημένην ἀνάγκην ποσόν. Διὰ τῶν μαθητικῶν λοιπὸν ἐράνων καὶ τῶν αὐτοπραϊρέτων τῶν κατοίκων δωρεῶν δυνατὸν νὰ συλλέγηται ἐτησίως ποσὸν τι χρηματικόν, δι' οὗ νὰ ἐνδύονται ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους καὶ νὰ προμηθεύονται τὰ βιβλία οἱ ἀπορώτατοι τῶν μαθητῶν. Τὰ τοιαῦτα ταμεῖα ἀλληλοβοηθείας πανταχοῦ, ἔνθα συνεστήθησαν, γύδοκίμησαν.

* *

Δυσχερεστέρα βεβαίως εἶνε ἡ πρόνοια τοῦ σχολείου πρὸς προμήθειαν λιτῆς τινοῦ τροφῆς εἰς τοὺς μαθητὰς οἱ ἑποιοὶ δι' ἐσχάτην ἔνδειαν ἀναγκάζονται, ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπέστημεν, νὰ ἀφίστανται τοῦ σχολείου, οὐδ' εἶνε δυνατὸν νὰ συσταθῆ γενικόν τι μέτρον πρὸς τοῦτο.

Τὸ παράδειγμα τῶν σχολείων, ἐν οἷς παρασκευάζεται τὸ πρόγευμα τῶν μαθητῶν ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐν αὐτῇ τῇ σχολείῳ, ἐπίτηδες παρέθεμεν, ἵνα οἱ νοημονέστεροι καὶ δραστηριώτεροι τῶν διδασκάλων, ἐὰν συντρέχωσι καὶ οἱ λοιποὶ ἄλλοι ἐν ταῖς κοινότησι, παρ' αἷς ἐργάζονται, μιμηθῶσι.

* *

Ἀνακεφαλαιοῦντες πάντα τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα κεφαλαιωδῶς ἐπιλέγομεν ὅτι μέσα πρὸς προσέλκυσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἔσον ἔνεστι πλείωτων παιδῶν καὶ πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπουσιῶν τῶν φοιτῶντων μαθητῶν εἶνε κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τὰ ἑξῆς:

α'.) Ἐπίσπευσις τῆς ἀνεγέρσεως τῶν διδασκῆριων διὰ τῆς διαθέσεως μεζονοῦ μέρους τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν.

β'.) Προμήθεια ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως σκευῶν καὶ διδασκτικῶν ὀργάνων δι' ἰδρύσεως κατὰ νομοῦς ἰδίων ἀποθηκῶν.

γ'.) Ρύθμισις τῆς διδασκαλίας συμφώνως πρὸς τοὺς ψυχολογικοὺς νόμους.

δ'.) Διδασκαλία πρακτικῶν μαθημάτων (γεωργικῶν, μελισσοκομικῶν, κτηνοτροφικῶν κλπ).

ε'.) Μεταρρύθμισις τοῦ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐγγραφῆς καὶ φοιτήσεως δι' ἀναθέσεως τῶν δικαιομάτων τοῦ πταισματοδίκου εἰς τὸν ἐπιθεωρητὴν.

ς'.) Ἐξήγησις εἰς τοὺς χωρικοὺς διὰ διαλέξεων καὶ βιβλιαρίων ἐπίτηδες ἐκδοδομένων τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ζημίας ἐκ τῆς ἀγραμματοσύνης τῶν τέκνων των.

ζ'.) Σύστασις ἐν ἐκάστῳ σχολείῳ ταμεῖου ἀλληλοβοηθείας πρὸς προμήθειαν εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς βιβλίων καὶ ἐνδυμάτων.

B'.

ΤΙΝΙ ΤΡΟΠῳ ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΕΛΑΤΤΩΘῆ Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΥΠΕΡΒΑΝΤΩΝ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΦΟΙΤΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Τὸ ζήτημα τοῦτο εἰλκυσε τὴν ἐμὴν προσοχὴν πολὺ πρὶν ἢ προκηρυχθῆ ἡ συγκρότησις τοῦ παιδαγωγικοῦ συνεδρίου, ἐν δὲ τῇ Ἐπετηρίδι τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἣν ἐφημοσίευσεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ἣς ἀντίτυπον ἐξέθηκα ἐν τῇ σχολικῇ ἐκθέσει, διέλαβον περὶ τοῦ θέματος τούτου διὰ μακρῶν. Ἄλλ' ἐν τῇ εἰρημένῃ πραγματεῖᾳ τὸ θέμα ἦτο εὐρύτερον τοῦ θέματος τοῦ προκειμένου ἤδη πρὸς συζήτησιν. Ἐκεῖ δηλ. ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν δύναται νὰ συμπληρωθῆ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἀποφοιτῶντων ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν δυνατὸν νὰ ἐκπαιδευθῶσι οἱ παρῆλικες ἀναγράφηται.

Παραπέμπων λοιπὸν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀναγνώσωσιν εὐρύτερον τὰς ἐμὰς σκέψεις περὶ τοῦ θέματος τούτου, εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπετηρίδα, ἐν γὰρ τῇ παρόντι ὑπομνήματι περιορίζομαι ἀνακεφαλαίων τὴν ἐμὴν γνώμην περὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος.

Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι κυριώτατον μέσον πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναγράφητων εἶνε ἡ ἰδρύσις ἑσπερινῶν σχολείων εἰς πάντα τὰ χωρία, ἔνθα λειτουργεῖ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τὰς πόλεις. Τὸ ἑσπερινὸν τοῦτο σχολεῖον θὰ ἔχη ὡς σκοπὸν πλὴν τῆς συμπληρώσεως τῆς παιδεύσεως τῶν ἀποφοιτῶντων ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὡς ἐρρήθη ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ πραγματεῖᾳ, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀναγράφητων. Ἐν τῇ τμήματι τούτῃ, εἰς 8 θὰ καταλεχθῶσιν νέοι καὶ μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἡ διδασκαλία θὰ γίνεται τρις τῆς ἑβδομάδος διαρκούσα ἐπὶ 1 1/2 ὥραν, μαθήματα δὲ θὰ διδασκῶσιν ἀνάγκωσις, γραφὴ καὶ ἀριθμητικὴ. Πρόγραμμα κατανομῆς τῶν μαθημάτων τούτων καὶ ὠρολόγιον εὕρισται ἑ βουλόμενος ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ πραγματεῖᾳ.

Ἄλλ' ἵνα εὐδοκίμησῃ τὸ ἑσπερινὸν σχολεῖον, ἵνα δηλ. προσέλκυσθῶσιν οἱ ἀναγράφητοι νέοι εἰς αὐτό, ἀνάγκη ὁ διδάσκαλος νὰ ἀναλάβῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν πρόσθετον ταύτην ἐργασίαν. Ἀποτεινόμεθα εἰς τὸν διδάσκαλον, ἐξαρτῶντες ἐξ αὐτοῦ τὴν προκοπὴν τοῦ ἑσπερινοῦ σχολείου καὶ διότι συμβαίνει οὐδεὶς νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς τὸ χωρίον δύναμις νὰ ἐπέλθῃ ὡς ἐπίκουρος εἰς τοιοῦτον ἔργον καὶ διότι, ἐὰν ὑπάρχῃ, οὔτε τὴν τέχνην τοῦ συγκρατεῖν διὰ τῆς διδασκαλίας τοὺς μαθητὰς κέκτηται, οὔτε τὸν ἀπαιτούμενον ἐνθουσιασμόν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶνε ἀδίκον νὰ ἐπιβαρύνηται ὁ ἱκανῶς ἐπιθεωρημένος διδάσκαλος διὰ προσθέτου ἐργασίας ἀμισθία, ἐπειδὴ ἄλλως τε ἡ ὕλικὴ ἀμοιβὴ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, φρονοῦμεν ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος, ὥστε νὰ παρέχεται εἰς τὸν διδάσκαλον ἔστω καὶ γλίσχρος τις ἀντιμισθία διὰ τὴν προστιθεμένην ταύτην ὑπηρεσίαν. Ἡ ἀντιμισθία τοῦ διδασκάλου δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ ποικιλοτρόπως ἢ νὰ ὀρισθῇ νὰ περιέρχεται κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ μάλιστα κατὰ τὰς πανηγύρεις δίσκος πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ ἑσπερινοῦ σχολείου, ἢ κατὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, νὰ γίνῃ ἔκκλησις καὶ περὶ τούτου εἰς τὴν γενναϊότητα τῶν κατοίκων, ἢ τέλος νὰ ἐπιζητηθῇ τῶν εὐπορωτέρων δήμων ἢ συνδρομὴ.

Ἄλλη δαπάνη πρὸς συντήρησιν τοῦ ἑσπερινοῦ σχολείου εἶνε μόνον ἡ τοῦ φωτισμοῦ. Ἄλλ' ἡ δαπάνη αὕτη εἶνε ἀναξία λόγου διότι τίς οἰκογένεια π. χ. θὰ ἤρνεϊτο νὰ πληρώσῃ φωτιστικῆς ὕλης τὸ δοχεῖον τοῦ λαμπτήρος τοῦ σχολείου, ἐὰν τοῦτο περιεφέρετο διαδοχικῶς καθ' ἑσπέραν εἰς τοὺς εὐπορωτέρους οἴκους;

Τὴν ἐνέργειαν πάντων τούτων καὶ τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τοῦ σχολείου ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἐπισήμως διοριζομένη καὶ συνισταμένη ἐκ τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἱερέως, τοῦ παρέδρου καὶ ἐκ δύο ἄλλων μελῶν, τοῦ εἰρηνοδίκου ἐὰν ἔδρῃ ἐν τῇ χωρίῳ, τοῦ ἱατροῦ ἐὰν ὑπάρχῃ, ἢ ἐκ δύο τῶν εὐὐληπτοτέρων κατοίκων ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ἐφορεία τοῦ ἑσπερινοῦ σχολείου.» Ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἶνε πενταμελὴς ἐπιτροπεὶα ἵνα εἴη μᾶλλον ἐξεγερωθῇ τῆς κοινότητος τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ σχολείου, ἐργαζομένων ὑπὲρ αὐτοῦ ὅσον ἔνεστι πλειόνων.

Διὰ τοῦ ἑσπερινοῦ λοιπὸν σχολείου, τὸ ὅποιον ὡς εἶπομεν, θὰ λειτουργῇ, ἔπου λειτουργεῖ καὶ δημοτικὸν σχολεῖον, ἐλπὶς ὑπάρχει ὅτι θὰ περισταλῇ ἱκανῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναλφαθῶν.

Ἄλλὰ μέγας ἀριθμὸς ἀγραμμάτων ἀπαντᾷ ἰδίᾳ ἐν ταῖς μικραῖς χωρίοις καὶ τοῖς μικροῖς συνοικισμοῖς τῆς ἡμετέρας χώρας, ἐν οἷς διὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν κατοίκων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἱδρυθῇ οὐδὲ γραμματοσχολεῖον, οἱ δὲ παῖδες τῶν συνοικισμῶν τούτων οἱ ἄγοντες τὴν σχολικὴν ἡλικίαν ἀναγκάζονται νὰ φοιτῶσιν, ὅσοι φοιτῶσιν, εἰς τὰ σχολεῖα τῶν γειτονικῶν χωρίων. Οἱ ἀναλφάθῃτοι παρῆλικες τῶν συνοικισμῶν τούτων βεβαίως θὰ εἶνε ἀδύνατον κατὰ τὰς ἑσπερινὰς καὶ δὴ τὰς χειμερινὰς ὥρας μετὰ ἐπίπονον τῆς ἡμέρας ἐργασίαν νὰ μεταβαίνωσιν ἀλλοχοῦ πρὸς ἀναζήτησιν πνευματικῆς τροφῆς. Οἱ πληθυσμοὶ λοιπὸν οὗτοι συμπερὸν εἶνε νὰ καταδικασθῶσιν εἰς τὸ σκότος; Δὲν πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀποκλήρους τούτους τῆς πολιτείας ἡ μέριμνα; Ἡμεῖς θέτομεν τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ ζητήματος προκαλοῦντες ἐπ' αὐτὸ τὴν προσοχὴν τοῦ συνεδρίου διότι κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην τοῦτο εἶνε τὸ δυσχερέστερον καὶ τὸ δυσλυτότερον ζήτημα τοῦ προκειμένου ὑπὸ συζή-

τησιν θέματος. Ἐν γε τῷ παρόντι ἡμεῖς τοῦλάχιστον καταφύγιον πρὸς μερικὴν τοῦ ζητήματος τούτου λύσιν ἔχομεν τὸν ἱερέα τοῦ συνοικισμοῦ, ἐὰν ὑπάρχῃ καὶ ἐὰν ἔτυχε τῆς στοιχειώδους τοῦλάχιστον παιδείας. Οἱ κατὰ τόπους λοιπὸν ἐπίσκοποι οἱ καὶ πρόεδροι τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων δύνανται διὰ καταλλήλου ἐντολῆς καὶ ὁδηγίας νὰ ἀναθέσωσιν εἰς τοὺς ἱερεῖς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀναλφαθῶν ἐν ὧραις ἑσπεριναῖς. Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι οἱ ἱερεῖς καὶ ἐὰν ἐπεράτωσαν τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, ἀγευστοὶ παντελῶς πάσης παιδαγωγικῆς μορφώσεως ἀτελέστατα θὰ ἐκτελέσωσι τοιοῦτον καθῆκον. Ἀλλὰ μὴ ἡ πολιτεία δὲν ἠναγκάζεται μέχρις οὗ καὶ πρῶην πολλαχοῦ δὲ καὶ σήμερον, ἐλλείψει γραμματιστῶν καὶ δημοδιδασκάλων, νὰ καταφεύγῃ εἰς γραμματοδιδασκάλους, ὧν ἡ μόρφωσις ἦτο πάντῃ ἀτελής; καὶ πολλοὶ τῶν ἥκιστα εὐμαθῶν ἱερέων δὲν μετῆλθον ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοδιδασκάλου; Ὡς τότε ὁ γραμματοδιδάσκαλος ἐκρίνετο ὡς κακὸν ἀναγκαῖον, οὕτω καὶ οἱ ἱερεῖς εἰς τοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς, ἐνθα δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς οὐδὲ γραμματοσχολεῖον νὰ λειτουργήσῃ, θὰ ἐκπληρώσωσιν κατ' ἀνάγκην τῆς αὐτῆς διδασκαλικῆς ὑπηρεσίαν, πλην ἐὰν ἐξευρεθῇ προσφορύτερόν τι μέσον πρὸς στοιχειωδεστάτην παιδευσιν τῶν παρῆλικῶν ἀναλφαθῶν καὶ τῶν βῆθόντων συνοικισμῶν. Ἡ πρότασίς μου αὕτη μόνον σκοπὸν ἔχει νὰ μὴ μείνωσιν ἑσπερημένοι πάσης μερίμνης καὶ οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι, οἱ ὅποιοι, ὡς ἐρρήθη, εἶνε οὐχὶ ὀλιγοπληθεῖς.

Ἄλλ' ἂν ὑποθεθῇ, ὅτι ἱδρυθῇ τὸ ἑσπερινὸν σχολεῖον καὶ ὅτι ὁ ἱερεὺς ἀναλαμβάνει ἐν τοῖς μικροῖς συνοικισμοῖς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀγραμμάτων. Ἄλλ' οἱ ὅροι οὗτοι δὲν εἶνε ἐπαρκεῖς πρὸς εὐδοκίμωσιν τῆς ἑσπερινῆς διδασκαλίας. Ἐν πλείσταις Εὐρωπαϊκαῖς χώραις σχολεῖα τοιαῦτα λειτουργοῦντα κανονικῶς καὶ εὐρύθμως δὲν κατορθώνουσι νὰ προσελκύωσιν ἱκανὸν ἀριθμὸν μαθητῶν. Τὰ αἴτια τούτου ἀνεζητήθησαν καὶ ὑπὸ συνεδρίων καὶ ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων καὶ προτάθησαν ποικίλα μέσα πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς πλείστας χώρας καὶ ἡ τοιαύτη ἐκπαίδευσίς κατέστη ὑποχρεωτικὴ. Ἄλλ' οἱ πλείστοι τῶν περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων ἀνδρῶν ὁμοφώνως κρίνουσιν ὅτι ἡ τελειοποίησις τῶν ἑσπερινῶν σχολείων δύναται σπουδαίως νὰ προσελκύσῃ μαθητὰς. Διαπρεπῆς διευθυντὴς Ἑλβετικοῦ διδασκαλείου ὁ Quex ἀποσταλεὶς εἰς Παρισίους κατὰ τὴν Ἐκθεσιν τοῦ 1900, ἵνα μελετήσῃ τὸ ἐκπαιδευτικὸν αὐτῆς τμήμα, διὰ μακροῦ ὑπομνήματος ἐξάφει τὴν ἐργασίαν τῶν γάλλων πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαίδευσως εἰς τοὺς ὑπερβάντας τὴν σχολικὴν ἡλικίαν ἀγραμμάτων. «Οὐδὲν ἄλλο κράτος, λέγει, ἐργάσθη τόσο πολυτρόπως καὶ τόσον τελεσφόρως, ὅσον τὸ γαλλικόν. Ἐπιτυχάνει δὲ κυρίως ἡ ἐργασία αὕτη, διότι οἱ ὀργανοῦντες

τὰ ἑσπερινὰ μαθήματα, πλὴν τῆς γενικῆς διδασκαλίας, ποιοῦνται διαλέξεις, προβολαὶς φωτεινῶν εἰκόνων, ἀναγνώσματα, κλπ. ἀποβλέποντες εἰς τὸν τόπον, εἰς ὃν γίνονται ταῦτα. Τὰ μαθήματα δηλ. κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνέονται ἐκ τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν. Ἐνταῦθα μὲν ἐπικρατεῖ ἡ γεωργία, ἐκεῖ ἡ βιομηχανία, ἀλλαχοῦ ἡ ναυτιλία, ἀλλαχοῦ ἡ δασολογία· διότι κατεῖδον οἱ Γάλλοι ὅτι τὸ συμφέρον ἴδιον καὶ ἡ καθημερινὴ ἀνάγκη δυνατόν νὰ καταστήσῃ σταθερὰν τὴν εὐδοκίμησιν τῶν σχολείων τούτων».

Ἄλλὰ παρ' ἡμῖν εἶνε δυνατόν ταῦτα νὰ γίνωσιν; Εἰ καὶ ὀλίγοι μέχρι τοῦδε τῶν ἡμετέρων διδασκάλων εἶνε παρεσκευασμένοι εἰς διαλέξεις, ἀναγνώσματα κλπ., ὅμως ἄς μὴ ἀποκλεισθῇ καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ προγράμματος τοῦ ἑσπερινοῦ σχολείου, ὥστε οἱ φιλοπονώτεροι καὶ ἱκανώτεροι τῶν διδασκάλων νὰ καταφεύγωσιν καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦτο πρὸς προσέλκυσιν ὅσον ἔνεστι πλειόνων μαθητῶν.

Ἄλλὰ πλὴν τούτου φρονοῦμεν ὅτι καὶ ἡ πολιτεία ἠδύνατο ἄλλο τι μέτρον δραστικώτερον νὰ μεταχειρισθῇ, ἵνα μετὰ τὴν σύστασιν τῶν ἑσπερινῶν σχολείων ἀναγκάζει τοὺς νέους νὰ φοιτῶσιν εἰς αὐτά. Τοιοῦτον πρόχειρον μέσον προτείνομεν τὸ ἐξῆς· οἱ μέλλοντες νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν στρατόν, ἐὰν ἀγνοῶσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, νὰ ὑποχρεῶνται νὰ ὑπηρετῶσιν πλείονα κατὰ τι χρόνον τῶν ἄλλων.

Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν ἔσ' ἀνάγκη ἄρα γε καὶ πολλοὺς γονεῖς νὰ μὴ κωλύσῃ τὰ τέκνα τῶν ἀπὸ τῶν σχολείων τῆς ἡμέρας καὶ πολλοὺς παρήλικας ἀναλφαβήτους νὰ φοιτήσωσιν εἰς τὰ ἑσπερινὰ σχολεῖα;

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὰ προρρηθέντα κρίνω, ὅτι μέσα πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρήλικων ἀγραμμάτων ἐν κεφαλῇ εἶνε τὰ ἐξῆς·

α') Ἰδρύσις ἑσπερινῶν σχολείων ἐν τοῖς χωρίοις ἐν οἷς λειτουργοῦσι δημοτικὰ σχολεῖα ἢ γραμματεῖα.

β') Ἑσπερινὴ διδασκαλία ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐν οἷς χωρίοις δὲν εἶνε ἐφικτὴ ἢ σύστασις σχολείου.

γ') Αὐξήσις τοῦ χρόνου τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως εἰς τοὺς ἀναλφαβήτους.

Γ. Α. ΜΠΟΥΚΟΥΛΛΑΣ

Διευθυντὴ τῆς ἐν Καῖφῳ Ἱμετερίου Σχολῆς

ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΑΓΩΓΗΣ¹

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΞΙΟΤΙΜΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗΝ
ΤΟΥ Α' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εὐγνωμόνως ἀπεδέχθημεν τὸ εὐφρόσυνον διάγγελμα περὶ τῆς ἐν Πανελληνίῳ Συνεδρίῳ συσκέψεως Ὑμῶν καὶ μελέτης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, οὗτινος τὰς ἐλλείψεις θέλετε ἐξακριβώσαι, θέλετε ἐπενέγκαι τὰς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεις καὶ οὕτω θέλετε συντελέσαι εἰς διαμόρφωσιν τοιοῦτου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ὅποιον νὰ περιέχῃ ἐν ἑαυτῷ τὰ ζωποικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, δι' ὧν νὰ διαπλασθῇ ἐν ἀρετῇ καὶ τελειότητι ἢ τε ἐσωτερικῇ καὶ ἐξωτερικῇ μορφῇ τοῦ παιδαγωγουμένου ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Πατρίδος.

Οὕτω ἐκ τῆς ἐσχατίας ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου ἀγνὸν περιίπταται τὸ ἀθάνατον πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τὸ ἄρωμά του ἠμητρὲς ἀναξωγονεῖ ἡμᾶς καὶ ὑπὸ μακροαῖωνα δουλείαν πιεζομένους καὶ ἀσφυκτιώντας ἀνοῦφοι καὶ πάλιν ἡμᾶς εἰς τὰς ἐμπνεύσεις ἐκεῖνας τοῦ ποτὲ μεγαλείου τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ἐν γένει καὶ τῆς Κύπρου, οὕτω, λέγω, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀσθενὴς φωνή μου θέλει ἀκουσθῇ εὐμενῶς ἴσως ἐν τῷ Συνεδρίῳ τούτῳ εἰς ὃ προσέρχομαι νεερώς, ἵνα συντελέσω κατὰ τὸ ἐνδὸν εἰς νοσπίδων διὰ τοῦ ὑπομνήματός μου τούτου, οὗτινος θέμα εἶνε τὸ ἐξῆς·

Τί δέον γενέσθαι περὶ τῆς Χριστιανικῆς καὶ ἑλληνοπρεποῦς διαπαιδαγωγήσεως καὶ μορφώσεως τῶν Ἑλληνίδων πρὸς εὐτυχίαν τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους.

Καὶ δὴ ἐκ προοιμίου, Κύριοί μου, ἐκθέτω Ὑμῖν τὰ ἐξῆς, ἅτινα μακρὰ μελέτη καὶ πείρα ἀπὸ 20ετίας περίπου μ' ἐδίδαξε κατὰ τὸ στάδιον τῆς τε διευθύσεως καὶ διδασκαλίας μου ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ Λεμησσοῦ.

Τὰ ζωποικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, δι' ὧν, ὡς διαλάβομεν, δύναται νὰ διαπλασθῇ ἐν ἀρετῇ καὶ τελειότητι ὁ παῖς, πᾶς παιδαγωγὸς φιλότιμος καὶ φιλόπατρις δύναται ν' ἀνεύρῃ καὶ λι' αὐτῶν νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὸ

1. Ὑπεβλήθη τὸ Ὑπόμνημα εἰς τὸ Γ' τμήμα τοῦ Ἑθνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου.

ἔργον του οὐχὶ μόνον ἀνερευνῶν καὶ μελετῶν ἅπαντα τὰ παιδαγωγικὰ συγγράμματα, ἅπαντας τοὺς νόμους τῆς φύσεως, τοὺς ἠθικοὺς καὶ πολιτικούς νόμους, ἀλλ' ἐγκλείων ταῦτα καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ του πρωτίστως καὶ τῇ καρδίᾳ του, ἣτις πρέπει νὰ πάλλῃ ἐξ ἀγάπης καὶ στοργῆς πρὸς τὰ τέκνα τῆς Πατρίδος, ἥς τὸ μεγαλεῖον καὶ ἐν τῇ δυστυχίᾳ της πρέπει νὰ συγκινήσῃ αὐτόν, ἐνῶ ἡ ὑπὲρ μιᾶς μεγάλης καὶ ἀδιαιρέτου Πατρίδος ἐλπίς οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπολίπη αὐτόν.

Ἡ ἐλπίς αὕτη δεῖν νὰ κινήσῃ πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ ἀληθοῦς παιδαγωγοῦ εἰς μελέτην, προσοχὴν καὶ φροντίδα ἀγρυπνον, πῶς νὰ διαπλάσῃ τὸ ἦθος τῶν τροφίμων ἐμπνέων εἰς αὐτὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος χωρῶν καὶ μέχρῃ αὐτοθυσίας ἐν ἀνάγκῃ. Ἄνευ τῶν ἐφοδίων τούτων, ἅτινα δεῖν νὰ φέρῃ πᾶς ἄνθρωπος ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς καὶ σχολικῆς μορφώσεώς του ἐκ παιδῶν ἐν τῷ βίῳ τὸ ἡμέτερον ἔθνος οὐδέποτε θέλει ἀνυψωθῆ εἰς τὴν περιωπὴν ἐκείνην, ἀφ' ἧς ἐφώτισε καὶ ἐδίδαξε τὴν ἀνθρωπότητα. Διὸ πρὸς ριζικὴν θεραπείαν τῶν κακῶν, καθ' ὧν προσκόπτει τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ὧν τὴν καταστρεπτικὴν ἐπήρειαν τείνουσι ν' ἀποτρέψωσιν αἱ ἡμέτεραι φροντίδες διὰ τῆς συγκλήσεως τοῦ Ἀ'. Ἐκπαιδευτικοῦ τούτου Συνεδρίου ἐν Ἀθήναις ἡ τε κοινωνία καὶ πολιτεία πρέπει νὰ ἐπιληφθῆ τριῶν τινῶν σπουδαιοτάτων, ὡς βάσεων στερεῶν καὶ ἀκλονήτων τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος.

Αον Ν' ἀνυψωθῆ ἡ γυνὴ ὡς μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς κατ' οἶκον καὶ ἐν τοῖς σχολείοις διὰ καταλλήλου ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως.

Βον Νὰ ἰδρυθῶσι τμήματα πρακτικῶν, βιομηχανικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς καὶ ἐλληνικοῖς σχολείοις τῶν τε ἀρρένων καὶ θηλέων.

Γον Νὰ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἢ ἐκπαιδεύσις τῶν παιδῶν ἐν γένει πλουσιῶν καὶ πενήτων ἀρρένων τε καὶ θηλέων ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις σχολείοις.

α'. Ἡ γυνὴ ἐν τοῖς σχολείοις ὡς νηπιαγωγός. Αὕτη ὡς διευθύντρια νηπιαγωγείου πρέπει πρωτίστως νὰ εἶνε ἀγαθὴ, φιλόανθρωπος καὶ ἐνάρετος. Νὰ ἔχη τὴν πρόνοιαν, τὴν στοργὴν καὶ τὸ μητρικὸν φίλτρον εἰς ἀνάπτυξιν τελείαν νὰ ἦ τοῦλάχιστον τελειόφοιτος τῆς μέσης παιδείσεως καὶ εἰδικῶς ν' ἀσκηθῆ ἐν τοῖς τελειοτέροις Διδασκαλείοις τῶν νηπιαγωγῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἀπαιτουμένων τούτων φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων προσόντων τῆς νηπιαγωγῆς.

Τὸ Διδασκαλεῖον τῆς «Ἐνώσεως τῶν Ἑλληνίδων» καίτοι ὀλίγον ἀργά, προσελθὼν ἤδη ἐπίκουρον ἐν τῇ παντελεῖ ἠλλείψει ἐν Ἑλλάδι εἰδικῶν νηπιαγωγῶν, ἂν ἐτύχῃαι μείζονος ὑποστηρίξεως ἐκ τῆς ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλάδος, ἤθελε χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὲς ὀρηκτήριον, ἀφ' οὗ νηπιαγωγοὶ ἐνθουσιώδεις μὲ τὴν δόξα τῆς θρησκείας καὶ τῆς Μεγάλῃς ἰδέας

τῶν Πανελληνίων ἤθελον ἀναρριπίσῃ καὶ ζωογονήσῃ εἰς τὰ ἀπαλὰ στήθη τῶν νέων γενεῶν τὸν ἐγκλειόμενον ἐν αὐτοῖς πυρσὸν τοῦ ἔρωτος πρὸς τὰ θεία καὶ πατροπαράδοτα καὶ ἤθελον θέσῃ ἐν τῇ ἀγωγῇ τῶν νηπίων ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα τῆς γνησίας Ἑλληνικῆς καὶ Χριστιανικῆς μορφώσεως. Διὰ τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης τὸ ἐν λόγῳ Διδασκαλεῖον ἤθελε δυνηθῆ ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν προορισμὸν του τοῦτον διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς ἐπιτάξεως τοῦλάχιστον ἀνωτέρων μαθημάτων, ἐν ἣ θὰ ἐδιδάσκοντο αἱ μὴ τυχοῦσαι τῆς ἐν Ἀρσακείοις ἢ ἐν ἄλλοις ἀνωτέροις ἐκπαιδευτηρίοις τῶν θηλέων μορφώσεως, ὡς νηπιαγωγοὶ κλασικούς τινας συγγραφεῖς παιδαγωγοὺς καὶ ποιητάς, ἐξ ὧν θὰ ἐνεστερνίζοντο αὐταὶ ἅπαντα τὰ ὑψηλὰ καὶ ἰδεώδη τῆς προγονικῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς καὶ δι' ὧν θὰ καθίσταντο ἰσχυραὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, ὥστε νὰ ὀδηγήσων ἄσφαλως τὴν πτῆσιν τῶν νεοσσῶν νηπίων εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ περὶ αὐτὰ ὠραίου ἐλληνικοῦ κόσμου.

Τὰς σκέψεις μου ταύτας, ἵνα μὴ ἀπολύωνται τοῦ Διδασκαλείου τοῦτου ἀπτήνες, αἱ μὴ τυχοῦσαι τῆς μέσης παιδείσεως κόραι καὶ ἀγεύτουτοι τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν τῆς δημιουργικῆς διανοίας καὶ φαντασίας τῶν ἡμετέρων συγγραφέων παιδαγωγῶν καὶ ποιητῶν, ὑπέβαλον καὶ εἰς τὴν ἀκάματον καὶ μεγάλην μητέρα τοῦ ἔθνους Κυρίαν Αἰκατερίνην Λασκαρίδου πέρυσι καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς αὐτὴν καὶ διὰ τῆς Κυρίας Καλλιρρόης Παρρὲν πολλάκις.

Πρὸς τοῦτοις ἐκ τοῦ Διδασκαλείου τούτου, ἂν ἐδιδάσκτο ὑποχρεωτικῶς καὶ καλῶς ἡ γαλλικὴ, ἡ φωνητικὴ, καὶ ὄργανικὴ μουσικὴ, ἰδίως ἡ γαλλικὴ, ἥς ἡ φύχωσις κατέλαβε πάσας τὰς Ἑλληνίδας τῆς τε δούλης καὶ ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ποιουμένη θραυσὶν ψυχῶν καὶ καρδιῶν ἐλληνικῶν καὶ ἐν αὐτῇ φεῦ! τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἐν Αἰγύπτῳ παραταῖς ἐλληνικαῖς οἰκογενεαῖς καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐκ τοῦ Διδασκαλείου τούτου, λέγω, θὰ ἐξήρχετο πάνοπλος ἢ στρατιὰ ἐκείνη τῶν παιδαγωγῶν, ἣτις θὰ ἐξώριζε τοὺς μαύρους γύπας τῶν ἐλληνοπαίδων, τὰς καλογραφίας καὶ παιδαγωγούς, τὰς δευτέρας ταύτας πληγὰς τοῦ ἐλληνικοῦ σώματος, τὰς ἀποσταλματούσας εἰς τὰ ψελλίσματα καὶ ἀκκίσματα τῶν καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν τὰς ἀπαλὰς καρδίας τῶν ἐλληνοπαίδων καὶ σοβούσας ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ κατὰ τῆς θρησκείας καὶ ἱστορίας ἡμῶν καὶ ποτιζούσας τὰ ἐλληνόπαιδα τὸν δηλητηριώδη ἰὸν τῆς ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητος κατὰ τῶν δύο τιμαλφῶν τούτων, τῆς θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδος.

β'. Ἡ γυνὴ ὡς διδάσκαλος καὶ παιδαγωγός ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις καὶ παρθεναγωγείοις.

Διὰ τῆς διδασκαλίας πεφωτισμένων νηπιαγωγῶν καθισταμένου τοῦ ἐδάφους τῆς παιδείας καθαροῦ καὶ προσφόρου πρὸς καλλιέργειαν καὶ

ἐπιβαλλομένων αὐτοῖς ὑποχρεώσεων διὰ τὴν μὲν μορφωσιν τῶν τέκνων τῶν τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς τοιαύτης ὑγενοῦς ὑποχρεώσεως ἐπιβαρύνει βεβαίως τὴν μητέρα· αὐτὴ πρωτίστως ἔχει καθήκον νὰ διαπαιδαγωγῆσθαι τὰ ἑαυτῆς τέκνα ἐμπνέουσα εἰς αὐτὰ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἔρα καὶ ὑψηλὰ αἰσθήματα δι' ὧν θὰ καταστῶσι ταῦτα ἱκανὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ἐν τοῖς κατόπιν εἰς τὴν οἰκογενεῖαν, εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν πατρίδα. Ἄλλ' ἵνα δυναθῆ ἡ μήτηρ νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκοντα τοιαῦτα δέον νὰ τύχῃ πρεπούσης μορφώσεως· δικαίως λοιπὸν ἐν τῷ ἀπανταχοῦ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἡ μέριμνα περὶ τῆς γυναικείας μορφώσεως κατέχει σπουδαιότητα τὴν θέσιν. Θέλομεν νὰ ἔχωμεν πολίτιδας καὶ πολίτας εὐσεβεῖς, ἐναρέτους καὶ χρηστούς; θέλομεν νὰ ἔχωμεν πατριώτας διαφλεγόμενους ὑπὸ ἀγάπης θερμῆς καὶ ἀκραιφνοῦς ὑπὲρ τῆς πατρίδος; ἐργασθῶμεν ὑπὲρ τῆς γυναικός, καταστήσωμεν αὐτὴν διὰ πρεπούσης ἀγωγῆς ἱκανὴν διὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ διοίκησιν καὶ διαπαιδαγωγίῃσιν τῶν τέκνων τῆς καταστήσωμεν αὐτὴν ἱκανὴν, ὅπως καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἀκόμη δύνηται νὰ ἐργασθῆ ἐπωφελῶς. Ἡ πατρίς ἔχει ἀνάγκην οὐχὶ μόνον τῆς ἀνδρικής νοσημοσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικείας. Ἡ γυνὴ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνδρός· ἐμεγαλοῦργησεν ὁ ἀνὴρ ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς γυναικός· μητέρες καλῶς μεμορφωμέναι διέπλασαν τοὺς περιφανεστέρους τῶν ἀνδρῶν· γυναῖκες ἀρτίαν ἔχουσαι παιδεύουσιν κατέστησαν περιφανεῖς διὰ τῶν ἔργων τῶν. Ἡ πατρίς ἡμῶν δεῖται τῆς συνεργασίας ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἡ γυνὴ παρ' ἡμῖν δέον νὰ διαπλασθῆ εἰς τρόπον ὅστε οὐχὶ μόνον τὰ τοῦ οἴκου καθήκοντα πρεπόντως νὰ ἐκτελῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ δύνηται νὰ δρᾷ ἐπωφελῶς ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ νὰ παρακολουθῆ τὸν ἄνδρα ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆ πολιτικῆ· ἐκ κοινῆς συνεργασίας ἀμφοτέρων τῶν φύλων πολλὰ ἔχει νὰ προσπορισθῆ τὸ ἡμέτερον ἔθνος. Τραπῶμεν λοιπὸν τὴν ὁδόν, ἣτις θὰ καταστήσῃ ἱκανὴν πρὸς τοῦτο τὴν γυναῖκα· μεριμνήσωμεν περὶ παντός, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν καλὴν παιδεύσιν καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῆς· ἀλλὰ πρὸ παντός ἐργασθῶμεν ὑπὲρ μορφώσεως ἑλληνοπρεποῦς καὶ τοιαύτης μάλιστα, ἣτις νὰ ἦ προσιτὴ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας· εἰς τὴν κόρην τοῦ ἐπιστήμονος καὶ τοῦ ἀγρότου, εἰς τὴν κόρην τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ χειρῶνακτος, εἰς τὴν κόρην τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πένητος· χάριν τῆς οἰκογενείας, χάριν αὐτῆς τῆς πολιτείας μεριμνήσωμεν περὶ καταλλήλου ἀγωγῆς τῆς γυναικός· καταστήσωμεν αὐτὴν ἱκανὴν νὰ ἐργασθῆ εἰς τὴν διαπαιδαγωγίῃσιν τῶν τέκνων τῆς, νὰ βοηθῆ τὸν σύζυγόν τῆς εἰς τὰς ἐργασίας του καὶ ἐπιτυχῶς νὰ διεξαγάγῃ τὸ εὐγενές ἔργον τῆς καλῆς διοικήσεως τῶν τοῦ οἴκου· χρηρηγήσωμεν αὐτὴν μὲν μορφῶσιν πρακτικὴν νὰ δύνηται οὕτω αὐτὴ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προσπορίζεται τὰ τοῦ βίου καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου δι' ἐντίμου ἐργασίας· καλλιεργήσωμεν τὰς καλὰς ιδιότητας τῆς γυναικός, προαγάγωμεν τὰ προσόντα, ἅτινα ἐδώρησεν αὐτῇ ἡ φύσις· ἐνδυναμώσωμεν τὴν κρίσιν αὐτῆς· θὰ χρησιμεύσῃ αὐτὴ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Τὰ θεμέλια τῶν οἰκογενειακῶν ἀρετῶν τίθενται ὑπὸ τῆς γυναικός. Ἡ ἀνατροφή εἶναι ἔργον ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔργον ὀρθῆς καὶ πεφωτισμένης διανοίας. Πᾶσα περὶ τὴν ἀνατροφήν τοῦ παιδὸς ἐργασία πρέπει νὰ γίνηται μικρὸν

κατὰ μικρὸν καὶ νὰ ἦ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ· τὰ πάντα ἐν πρέποντι καιρῷ· ἀλλὰ πρὸ παντός νὰ παρέχωμεν εἰς τοὺς παῖδας καλὰ καὶ ἠθικὰ παραδείγματα· οἱ γονεῖς δέον νὰ ὦσι πρότυπον χρηστοθείας. Ἐν τῷ οἴκῳ καλὴ ὑπὸ τῶν γονέων ἐργασία διαπλάττει καὶ παρασκευάζει τὸν παῖδα εἰς πᾶν ὅτι καλόν, εἰς πᾶν ὅτι ὑψηλόν.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἀλυσιτελὲς ἐὰν παρέθετον ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς μορφώσεως, ἣν κέντηται ἡ γυνὴ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἣτις καθιστᾷ αὐτὴν πρότυπον καλῆς οἰκοδοσομένης, καλῆς μητρός καὶ καλῆς πολίτιδος. Ἐξῆσα ἐκεῖ ἐπὶ τινὰ καιρὸν καὶ ἀπεκρίμισα τὰς ἀρίστας τῶν ἐντυπώσεων ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν καρτερίαν μεθ' ἧς αὐτὴ ἐργάζεται ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ Ἑλβετις καλῶς γνωρίζει πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν καὶ ἔχει ἐν γένει μὲν μορφῶσιν, ἣτις καθιστᾷ αὐτὴν ἱκανὴν νὰ διοικήσῃ πρεπόντως καὶ καταλλήλως τὰ τοῦ οἴκου. Ἐπίσταται ὅτι εἰς αὐτὴν πρωτίστως εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ ἀνατροφή τῶν ἑαυτῆς τέκνων καὶ ἐργάζεται πρὸς τοῦτο μετὰ ζήλου καὶ τρόπου προκαλοῦντος τὸν θαυμασμόν· αὐτὴ μεριμνᾷ περὶ τῆς σωματικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως καὶ εὐεξίας, αὐτὴ θέτει τὰ θεμέλια τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ παντός ἀγαθοῦ, εὐγενοῦς, ὠραίου καὶ ὑψηλοῦ· αὐτὴ διαπλάττει τὴν καρδίαν τῶν, αὐτὴ τὰ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου· ἐπωφελείται δὲ πάσης περιστάσεως, ὅπως διδάσκῃ καὶ ἐθίξῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἐργασίαν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν.

Ἡ τοιαύτη ἐνδελεχὴς καὶ ἀξία μιμήσεως μορφώσις τῆς Ἑλβετιδος εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀρίστου μορφωτικοῦ συστήματος, ὅπερ κρατεῖ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλβετίαν. Τὸν ὀργανισμόν τοιοῦτου συστήματος ὀφείλουσι νὰ μελετήσωσι καλῶς οἱ παρ' ἡμῖν ἀρμόδιοι· εἶναι σύστημα ὅπου οὐ μορφοῦνται πολῖται καὶ πολίτιδες χρηστοί· ἐκεῖ ὑπάρχουσι σχολαὶ ἐν αἷς παρέχεται εἰς τὴν κόρην ἀρτία καὶ καθ' ὅλα ἐπαρκῆς ἐγκυκλοπαιδικὴ παιδεύσις· ἐκεῖ πᾶσα κόρη μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ὑποχρεωτικῶν σπουδῶν τῆς καταγίνεται εἰς ἐκμάθησιν ὄλων τῶν κλάδων τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, εἰς ἐπαγγέλματα, ἅτινα ἐξασκεῖ ἐν ἀνάγκῃ κατόπιν πρὸς βιοπορισμόν καὶ ἐξασφαλίζει οὕτω τὴν ὀλικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν. Αὐταὶ τῶν ὑπουργῶν, τῶν βουλευτῶν, τῶν τραπεζιτῶν αἱ θυγατέρες οὐδεμίαν ἀισθάνονται στενωχίαν εἰς τὴν ἐκμάθησιν καὶ ἐνάσκησιν τοιοῦτων ἐπαγγελμάτων· ἐκεῖ τὸ μορφωτικὸν σύστημα παρέχει τὴν πρέπουσαν παιδεύσιν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν ἔργον τῆς διδασκαλίας· καταρτίζεται αὐτὴ παιδαγωγικῶς καὶ ἀποκτᾷ γνώσεις αἰτινες καθιστῶσιν εὐεργετικὴν πράγματι τὴν κατόπιν δρᾶσιν αὐτῆς. Ἄλλ' εἰς τὰ διδασκαλεῖα ἐκεῖ φοιτῶσι μόνον ἐκεῖνοι, αἰτινες ἀισθάνονται πραγματικὴν κλίσιν καὶ ἀγάπην καὶ ἔχουσι πλήρη συναίσθησιν τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς ἐπιβάλλει τὸ ἐπάγγελμα εἰς ὃ σκοποῦσι νὰ ἐπιδοθῶσιν· ἐκεῖ ἐπὶ πλέον τὸ μορφωτικὸν τὸν ἄνδρα ἐν ταῖς ἐπιστήμαις· τὰ εἰς τὰς νεάνιδας νὰ παρακολουθῶσι τὸν ἄνδρα ἐν ταῖς ἐπιστήμαις· τὰ πανεπιστήμια βρίθουσι φοιτητῶν, αἰτινες, ἐξερχόμεναι ἐκεῖθεν καλῶς, μεμορφωμέναι χρησιμοποιοῦσι τὰς γνώσεις τῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Παρόμοιον μορφωτικὸν σύστημα τρο-

ποιούμενον ἐν μέρει, ὅπως καταστῆ προσιτὸν εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐὰν εἰσῆγγοτο καὶ παρ' ἡμῖν θὰ ἀπέφραεν ἀποτελέσματα θαυμάσια.

Ἐίπομεν ἀρκετὰ περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν, διότι θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς τὴν βᾶσιν τῆς μετέπειτα ἀγωγῆς.

ΑΓΩΓΗ ΕΝ Τῷ ΝΗΣΙΑΓΩΓΕΙῶ:

Ἦδη θὰ διαλάβωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ νηπιαγωγείων, ἅτινα ἐν τῇ ἑσπερίᾳ χρησιμοποιοῦνται ὡς μέρη ἐν οἷς ἀντικαθίσταται ἡ οἰκογενειακὴ μόρφωσις, ὅταν τοιαύτη δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν δύναται νὰ παρασθεθῆ κατ' οἶκον. Εἰς τὰ τοιαῦτα ἰδρύματα ἀναπτύσσονται οἱ παῖδες ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ καὶ ἀποκτώσι γνώσεις τῶν πραγμάτων χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἐννοῶσιν· ἐκεῖ τυγχάνουσι μητρικῶν ὁλως περιποιήσεων, ἐκεῖ εὐρίσκουσι τὴν χαρὰν, τὴν εὐθυμίαν, ἐκεῖ ἀναπληροῦται κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ οἰκογενειακὴ ἀνατροφή· ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ἐν ἀφθονίᾳ παιγνίδια, εἰκόνες καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν· ἐκεῖ ὑπάρχει κατάλληλος κῆπος πρὸς ψυχαγωγίαν· ἐκεῖ συγχρωτιζόμενα τὰ ἄρρενα μετὰ τῶν θηλέων ἀδελφοποιοῦνται· ὁ συγχρωτισμὸς δὲ οὗτος ἐπιδρᾷ ἐπωφελῶς ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐκεῖ ἐπιμελοῦνται τῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδῶν κόραι ἔχουσαι ὅλα τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα. Νηπιαγωγεῖα τοιουτοτρόπως κατηρτισμένα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν εὐεργετικὰ καὶ ἀναγκαῖα καὶ παρ' ἡμῖν, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ παρόντος πολλαὶ μητέρες δὲν δύνανται, ἢ δὲν γνωρίζουσιν ἢ καὶ οὔσαι εἰς θέσιν δὲν θέλουσι νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων των. Εἶναι ὅμως πρὸ παντὸς ἀπαραίτητον, ὅπως ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἰδρύμασιν ἐργαζόμενοι καλῶς γνωρίζουσι τοὺς ἀναγκαίους ὅρους τῆς τῶν παιδῶν ἀναπτύξεως τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευματικῆς· ἐν τοῖς νηπιαγωγείοις ἡ τοῦ σώματος ἀγωγή κατέχει τὴν πρώτην θέσιν· ἢ πρὸς τὴν κίνησιν τάσις τοῦ παιδὸς νὰ ἰκανοποιῆται καθ' ὁλοκληρίαν· ἔθεν παιδιὰι κατάλληλοι εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνωνται πολλάκις τῆς ἡμέρας. Μακρὰν πᾶσα τυπικὴ καὶ ἀνιστὰ διδασκαλία, μακρὰν ὁ ἐπὶ τῶν θρανίων περιορισμὸς· μηδαμῶς ἀνάγνωσιν, μηδαμῶς ἀποστήθισιν. Γλωσσικαὶ τινες ἀσκήσεις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συνειθίσῃ ὁ παῖς νὰ ἐκφράζεται καλῶς, γυμνάσματα ὅπως γνωρίσῃ λέξεις σημαίνουσας πρόσωπα, ζῷα καὶ πράγματα ἅτινα περικυκλοῦσιν αὐτὸν, διάφορα ἠθικὰ διηγήματα, ἀρχαὶ ἀριθμητικῆς καὶ ἰχνογραφίας, ἅπλᾳ τινὰ ἄσματα, ἀσχολίαι εἰς χειροτεχνικὴν ἐργασίαν, ἵνα δι' αὐτῶν ἀσκητῆται ἡ χεὶρ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ὀξύνηται ἡ διάνοια τοῦ παιδός. Αἱ τοιαῦται γνώσεις δεόν νὰ παρέχωνται εἰς τὸν παῖδα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτοῦ χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λαμβάνωσι τύπον μαθήματος· τὰ πάντα νὰ μεταδίδωνται εἰς τὸν παῖδα ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος διὰ τρόπον ὁλως οἰκείου, νὰ καταβάλληται δὲ προσπάθεια, ὅπως ἀναπτύσσωνται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἢ προσοχή, ἢ ἀντίληψις, ἢ φαντασία καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ· οὐχὶ βεβαίως νὰ ἐπισπεύδῃται ὁ νοῦς, ἀλλὰ νὰ

βοηθῆται, οὐχὶ νὰ διεγείρηται ἡ φαντασία, ἀλλὰ νὰ προλαμβάνηται ἡ ἀπάτη, οὐχὶ νὰ ἐξαναγκάζηται ἡ γέννησις προῶρων ἰκανοτήτων, ἀλλὰ νὰ ἰκανοποιῶνται καὶ νὰ διατηρῶνται ἐκεῖναι, αἵτινες ἤδη ἐξεδηλώθησαν. Ἀπαιτοῦνται παιδαγωγικαὶ γνώσεις καὶ ἐμβριθῆς μελέτη τῆς παιδικῆς ψυχολογίας, ὅπως δυνηθῆ τις νὰ ἐργασθῆ πρεπόντως ὑπὲρ τῆς ἀρχικῆς τοῦ παιδὸς διαμορφώσεως.

ΑΓΩΓΗ ΕΝ Τῷ ΣΧΟΛΕΙῶ:

Τὸ σχολεῖον σκοπὸν βεβαίως ἔχει νὰ καλλιεργῇ τὴν διάνοιαν, νὰ διδάσκῃ διὰ καταλλήλων μεθόδων τὰς ἀναγκαίας γνώσεις, νὰ μορφώῃ τὸν χαρακτήρα καὶ νὰ παρασκευάζῃ τὴν κόρην διὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ δράσιν. Ἡ διδασκαλία ἐν τῷ σχολείῳ δὲν πρέπει νὰ ἔχη τὴν σκοπὸν τὴν διαιμνημόνευσιν, ἀλλὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος κατὰ διάφορους διευθύνσεις καὶ τὴν ἐν γένει διάπλασιν τοῦ ἦθους· ἡ διδασκαλία καθίσταται καρποφόρος, ὅταν ὁ διδάσκων παρέχῃ αὐτὸν ἐν πᾶσι τύπον καὶ ὑπογραμμὸν ἢ ἀγαθότης, ἢ ἀγχινοια, ἢ πρὸς τὸ ἔργον καὶ τοὺς μαθητὰς ἀγάπη ἀποτελοῦσι τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ καλοῦ διδασκάλου. Μεταξὺ τῶν πρωτίστων καθηκόντων τοῦ διδάσκοντος ἴδιᾳ ἐν σκάλου. Μεταξὺ τῶν πρωτίστων καθηκόντων τοῦ διδασκόντος ἴδιᾳ ἐν παρθεναγωγείοις εἶναι νὰ ἐθίσῃ τὴν κόρην εἰς τὸ νὰ συλλογίζηται, νὰ κρίνῃ, νὰ ἐννοῇ κατὰ βάθος τὰ πράγματα, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὴν σέβας πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀγάπην, τὴν κλίσιν πρὸς τὴν μελέτην, πρὸς ἔργα καλλιτεχνικά, πρὸς ψυχαγωγίαν εὐγενεῖς καὶ νὰ περιστείλῃ τὸν ψιττακισμὸν ὑποδεικνύων τὸν κατάλληλον τρόπον τοῦ μελετᾶν. Ἀπαιτεῖται ἐμβριθεία γνώσεων παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν, ὅπως δυνηθῆ ὁ διδάσκων νὰ ἐκπληρώσῃ δεόντως τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ καθῆκον. Ἡ μέριμνα λοιπὸν τῶν ἀρμοδίων δεόν νὰ στραφῇ εἰς τὸν καταρτισμὸν καλοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν διδασκαλίαν.

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Εὐκατεῖον θὰ ἦτο ἐὰν τὰ προγράμματα τῶν παρ' ἡμῖν παρθεναγωγείων μετερρυθμίζοντο εἰς τρόπον ὅστε νὰ διευκολύνον τὴν μαθητευομένην εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων χωρὶς νὰ καταπονῆται τὸ πνεῦμα αὐτῆς· ἠδύνατο νὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ ὥραι τῆς διδασκαλίας εἰς τινὰ τῶν μαθημάτων· τοῦτο θὰ κατωρθοῦτο, ἂν ὁ διδάσκων εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ διεξέρχεται τὴν ὕλην διὰ τρόπον συντομωτέρου. Οὐδεμία βλάβη θὰ ἐπήρχετο κατ' ἐμὲ ἐὰν ἠλαττοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ ὕλη ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἱστορίας, τῶν Θρησκευτικῶν, τῆς Γεωγραφίας, τῆς Φυσικῆς πειραματικῆς καὶ Χημείας καὶ ἄλλων δευτερευόντων μαθημάτων· ἐποπτικὴ διδασκαλία, ὅπου εἶναι δυνατόν ἀποφέρει τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα· ἡ διδασκαλία τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας νὰ γίνηται οὐχὶ μόνον διὰ τῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς ὅπου εἶναι δυνατόν. Στοιχειώδεις γνώσεις ψυχολογίας ἐφηρμοσμένης ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς δύναν

ται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὸ μάθημα τῆς οἰκιακῆς παιδαγωγικῆς. Εἶναι ἐπάναγκες νὰ δοθῇ περισσότερὰ προσοχὴ καὶ νὰ διατίθεται χρόνος πλεόπερος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐργοχειρῶν καὶ ἐν γένει τῆς χειροτεχνίας. Ἡ θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ, ἡ τριγωνομετρία, ἡ ψυχολογία καὶ λογικὴ δύναται νὰ διδάσκωνται μόνον εἰς κόρας αἵτινες θὰ διακούσῃσι κατόπιν πανεπιστημιακὰ μαθήματα, ἕνια δὲ τούτων τὰ χρήσιμα εἰς ἐκεῖνας αἵτινας θὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον. Τὸ μάθημα τῶν ἐκθέσεων δεόν σπουδαιότατα νὰ ἐνισχυθῇ· τοῦτο μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς κόρης· συνειθίζει αὐτὴν εἰς τὸ νὰ σκέπτηται ὀρθῶς καὶ νὰ ἐκφράζῃ καλῶς τὰς ἰδέας τῆς· πλὴν τῶν γραπτῶν ἐκθέσεων ἀπαιτεῖται νὰ γίνωνται συχνότατα καὶ προφορικαὶ ἀσκήσεις. Θὰ ἦτο καλὸν ἂν ἡ ἀπαγγελία εἶχε θέσιν χωριστοῦ μαθήματος ἐν τῇ προγράμματι· καλὴ διδασκαλία αὐτῆς, ὀδηγεῖ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀπαγγέλλειν καὶ ἐξακολουθητικὰ γυμνάσματα θὰ ἀπέφερν πολλὴν ὠφέλειαν. Ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου καὶ τῆς ξένης φιλολογίας ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν κορασίων καὶ εἶναι πρέπον νὰ εἰσαχθῶσι ταῦτα ὡς προαιρετικὰ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Διὰ τὴν διδασκαλίαν ξένης γλώσσης θὰ ἦτο καλὸν νὰ τεθῶσιν ἐν χρήσει οἱ πίνακες Hoelzel· εἶναι οὗτοι μέσον ἕπερ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ καθιστᾷ ἐπαγωγὴν τὴν διδασκαλίαν. Πολλῆς ὠφελείας πρόξενος θὰ ἦτο ἡ προσθήκη μιᾶς ἐπιτάξεως εἰς τὰ ὀκτατάξια Παρθεναγωγεία, ἅτινα λειτουργοῦσι παρ' ἡμῖν εἰς τὴν τάξιν ταύτην νὰ γίνηται ἀνακεφαλαίωσις τῶν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη διδασκέντων μαθημάτων καὶ νὰ διδάσκωνται ἐν ἐκτάσει καὶ πρακτικῶς μαθήματα χρήσιμα εἰς οἰκοδόποιαν· ἡ κοπτικὴ, ἡ βραπτικὴ, ἡ μαγειρικὴ, ἡ στιλβωτικὴ, ἡ ἀνθοκομία, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ μουσικὴ καὶ ἄλλα· τοῦτο πολὺ θὰ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καταρτίζηται καλλίτερον πᾶσα κόρη τῆς τὰ μέσα ἢ οἰοδῆποτε λόγοι δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν περαιτέρω διαμονὴν ἐν τῇ σχολείῳ. Ἡ τοιαύτη ἀνακεφαλαίωσις τῶν μαθημάτων θὰ ἦτο χρησιμωτάτη καὶ εἰς ἐκεῖνας, αἵτινες θὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς περαιτέρω σπουδὰς.

Ἡ ἴδρυσις τριταξίου κλασικοῦ τμήματος ἐν ᾧ νὰ ἐκπαιδεύωνται αἱ ἐπιθυμοῦσαι νὰ τύχωσιν ἀνωτέρας μορφώσεως πολὺ θὰ προήγαγε τὴν γυναικεῖαν ἀγωγήν· ἢ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ παιδεύσῃσι νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ δύνηται ἡ κόρη μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν αὐτῆς νὰ γίνηται δεκτὴ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις.

Τὸ διδασκαλεῖον προώρισται νὰ ἐνισχύσῃ τὴν συνείδησιν τῶν μαθητευομένων, νὰ μορφώσῃ διδασκαλίσσας ἐχούσας ἰδίαν βούλησιν καὶ αὐτενέργειαν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὰς διὰ θεωρητικῆς καὶ ἰδίᾳ πρακτικῆς διδασκαλίας ἱκανὰς, ὥπως ἐπωφελῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς ἐξασκήσῃσι τὸ δυσχερὲς διδασκαλικὸν ἔργον. Λίαν δὲ συντελεστικὸν πρὸς τὸν σκοπὸν θὰ ἦτο, ἂν αἱ εἰσιτήρια ἐξετάσεις διεξήγοντο μετὰ τρόπον αὐστηροτέρου, ἂν αἱ προσερχόμεναι ὑπεβάλλοντο εἰς ἐξετάσεις ἐφ' ὧν τῶν μαθημάτων τῶν περιλαμβανομένων ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν πλήρων παρθεναγωγείων καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐπὶ πλέον

ἂν ἐλαμβάνετο φροντίς, ὥπως μὴ γίνηται ἀποδεκτὴ ἐν τούτῳ κόρη, μὴ ἔχουσα συμπληρωμένον τοῦλάχιστον τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς διὰ νὰ δύνηται νὰ κρίνῃ τὰς διδασκόμενας θεωρίας.

Πάντα τὰ ἐν τῇ διδασκαλείῳ διδασκόμενα μαθήματα δεόν νὰ ἔχωσι πρακτικὸν χαρακτήρα· ἰδιαίτερα προσοχὴ νὰ διδῆται εἰς τὸ μάθημα τῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων. Μέσον μορφωτικῶν εἶναι καὶ αἱ ἐπισκέψεις εἰς μουσεῖα, καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, εἰς σχολεῖα, εἰς νηπιαγωγεία· καὶ αὐτὰ τὰ θέατρα ἀκόμη καὶ αἱ διαλέξεις μεγάλως πρὸς τοῦτο συντελοῦσιν. Ὁφελιμώτατον θὰ ἦτο ἂν ἐλαμβάνετο φροντίς, ἵνα ἐν τοῖς διδασκαλείοις αἱ κόραι ἀσκῶνται καὶ εἰς πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν νηπιαγωγικὴν καὶ καταρτίζωνται καταλλήλως διὰ νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ὡς διδασκάλισσαι ἐν νηπιαγωγείοις.

Ἡ ὑποχρεωτικὴ προσάρτησις τμήματος ἐπαγγελματικοῦ εἰς πάντα τὰ ἀνεγνωρισμένα ἀνώτερα παρθεναγωγεία θὰ παρεῖχεν ἀποτελεσματικὴν ὑπηρεσίαν καὶ θὰ ἐξησφάλιζεν τὴν ὀλικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς γυναικός· εἰς τὸ τμήμα τοῦτο θὰ ἠδύνατο πᾶσα κόρη, ἀποπερατώσασα ἢ μὴ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν αὐτῆς παιδείαν, νὰ ἀσκήθῃ εἰδικῶς καὶ συστηματικῶς εἰς οἰκιακὰ ἔργα καὶ νὰ ἐκμάθῃ βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα, ἅτινα ἐξασκοῦσα ἐν τοῖς κατόπιν νὰ προσπορίζηται τὰ χρειώδη διὰ τὰς τοῦ βίου ἀνάγκας.

Πολλὴν ἐπίδρασιν θὰ εἶχον ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῆς κόρης καὶ διαλέξεις ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὅποια θὰ ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃσι γνώσεις διὰ πᾶν ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ αὐτῇ ἐν τε τῇ οἰκογενειακῇ βίῳ καὶ τῇ καθόλου κοινωνικῇ δράσει· κατὰ συνέπειαν εἰσηγοῦμαι, ὥπως ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ἐν τῇ σχολείῳ διδάσκοντας νὰ ποιῶσιν ἐν αὐτῷ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τοιαύτας ἐπωφελεῖς διαλέξεις.

Ἀπαραίτητον εἶναι, ὥπως ἐν ἐκάστῃ παρθεναγωγείῳ ὑπάρχῃ καὶ βιβλιοθήκη· νὰ ὀρισθῇ δὲ ἐν τῇ προγράμματι ὥρα, καθ' ἣν ἡ διδασκoυσα ἢ ὁ διδάσκων νὰ ὀδηγῇ τὴν τάξιν ἐλόκληρον εἰς τὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐκεῖ νὰ γίνηται εἰς ἐπήκουσιν πάντων ἀνάγνωσις ἐπὶ θεμάτων, ἅτινα ὑπῆρχον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος ἢ νὰ ἀναγινώσκηται ἄλλα ἠθικὸν βιβλίον, ὃ δὲ διδασκων νὰ παρέχῃ ὅσας ἐξηγήσεις ἤθελε ἀναγνῶσθαι ἀναγκαίως. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναγνώσεως ἡ κόρη θὰ ἠδύνατο νὰ καταγείνῃ καὶ εἰς χειροτεχνικὴν τινὰ ἐργασίαν· τοῦτο θὰ ἐπέφερε διττὴν ὠφέλειαν· θὰ ἤσκει τὴν μαθητευομένην εἰς τὸ νὰ προσέλθῃ τὰ ἀναγινωσκόμενα καὶ θὰ εἰθίζεν αὐτὴν νὰ καταγείνῃ καὶ εἰς ἄλλην ἐργασίαν. Βιβλία χρήσιμα πρὸς ἀνάγνωσιν εἶναι τὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων, ἄλλα ἐκδοόμενα δαπάνῃ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου κ. Μαρασλή, τὰ βιβλία ὧν τὴν ἐκδοσὴν ἀνέλαθεν τὸ ἐθνικώτατον σωματεῖον «ὃ πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων σύλλογος», διάφορα παιδαγωγικά, περιοδικὰ καὶ ἐν γένει πνευματικὰ προϊόντα τοῦ νεωπαιδαγωγικῆς, ἐπιστημολογίας καὶ ἐν γένει πνευματικῆς ἀνάπτυξιν τῆς κόρης καὶ θὰ ἦτο ἰσχυρὸς παράγων πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς κόρης καὶ θὰ ἦτο ἰσχυρὸς παράγων πρὸς αὐτομόρφωσιν αὐτῆς. Αἱ σχολικαὶ βιβλιοθήκαι θὰ ἐχρησίμευσον, ὥπως εἰσαχθῶσι καὶ εἰς τὰς οἰκογενεῖας τοῦ λαοῦ αἱ ὠφελίμοι γνώσεις αἱ περι-

χόμενοι ἐν βιβλίοις ἠθικοῖς, ἀν' ἐκ τῶν τοιούτων βιβλιοθηκῶν ἐδίδοντο ἐπὶ ἐπιστροφῇ βιβλία εἰς τὰς μαθητριάς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀναγινώσκωσι ταῦτα κατ' οἶκον εἰς ἐπήκοον κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τῆς οἰκογενείας. Ὅστε ἡ τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν ὠφέλεια εἶναι πολυλαπλῆ· μεγάλη μόνον προσοχὴ ἀπαιτεῖται πρὸς ἐκλογὴν τῶν βιβλίων, ἅτινα θὰ ἀποτελέσωσιν αὐτάς.

Περαίνουσα τὸ ὑπόμνημά μου εὐχομαι, ἵνα ἐν ταῖς διασκέψεσι τοῦ Ἰου Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου κρατήσῃ πνεῦμα πρὸς ἀναμόρφωσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν συστήματος ἐπ' ἀγαθῷ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐν Λευκωσίᾳ τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1903.

ΕΛΕΝΗ ΧΡΗΣΤΟΥ
Διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου Λευκωσίας
καὶ τοῦ διδασκαλείου αὐτοῦ.

Ἡ ΕΥΡΥΤΕΡΑ ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΟ Α' ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ παρελθόντος εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν εἶνε ἀπαραίτητος ὁδηγὸς πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω πορείαν τῶν μελλόντων· ἔνεκα τούτου νομίζομεν ἀναγκαῖον, πρὸ τοῦ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος καὶ τὴν ὑπόδειξιν τῶν μέσων, δι' ὧν κρίνομεν ὅτι δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ διὰ τοῦ θέματος τούτου ἐπιδιωκόμενος σκοπός, νὰ ἐπισκοπήσωμεν ἐν συντόμῳ τὴν ἀπὸ δεκαετίας διαδόσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ ἀξιότιμος Κύριος Γεώργιος Θεοτόκης, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, κατὰ τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1889 εἰσηγούμενος εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων πλήρες σύστημα ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων, ἅτινα συνέταξεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τότε γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων Χαρ. Παπαμάρκου διεκτραγωδεῖ μετ' ἀληθοῦς φιλοπατρίας πόνου τὴν ταπεινὴν βαθμίδα, εἰς τὴν ὅποιον διετέλει τότε ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ παραθέτων συγκριτικὸν πῖνακα τῶν σχολείων καὶ μαθητῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης κράτη ἐπάγεται τὰ ἑξῆς: «ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν μαθητῶν πρὸς τοὺς κατοίκους δὲν ἰστάμεθα ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐκεῖ, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἰστάμεθα καὶ νομίζομεν ἴσως ὅτι ἰστάμεθα ὑστεροῦμεν τῶν πλείστων ἐθνῶν καὶ μόνον κατόπιν ἡμῶν ἔχομεν τὴν Πορτογαλίαν, τὴν Ρωμουνίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Βεβαίως πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν, ἵνα φέρωμεν τὴν ἀναλογίαν τῶν μαθητῶν εἰς 10⁰/₀ ἐπὶ τῶν κατοίκων, νὰ τεθῇ δηλ. ἡ Ἑλλὰς ἐν ἴση μοίρᾳ πρὸς τὴν Ἰσπανίαν, πρέπει ἀντὶ τῶν σήμερον φοιτῶντων 97000 μαθητῶν νὰ φοιτῶσι 200,000. Χώρα Κύριοι ἐν ἣ 97000 μαθηταὶ ἐκπαιδεύονται εἰς 2200 ὡς ἐγγίστα σχολεῖα, καὶ κἀκίστα ἐκπαιδεύονται, χώρα ἐν ἣ εἰς 3,000 κωμοπόλεις καὶ κώμας οὐδὲν ὑπάρχει σχολεῖον, χώρα, ἐν ἣ 97,000 παῖδες φοιτῶσιν εἰς τα δημοτικὰ σχολεῖα, 105,000 δὲ χιλιάδες οὐδεμιᾶς παιδεύσεως τυγχάνουσιν, οὔτε δύναται νὰ καυχᾶται ἐπὶ πολιτισμῷ, οὔτε δύναται νὰ θεωρῇ ἑαυτὴν πεπολιτισμένην... Δυσχυρίζομαι, Κύριοι, μὲ ἄλλοσ ψυχικὸν βαθύτατον ὅτι δημοτικὴ ἐκπαίδευσις οὔτε ὑπῆρξέ ποτε ἐν Ἑλλάδι, οὔτε ἐτι καὶ νῦν ὑπάρχει».

Καὶ ὁ πόθος τῶν δύο τούτων δημοσίων λειτουργῶν τῶν οὕτω θρηνωδοῦντων τὴν ἀθλιότητα τῆς πρὸ δεκαετίας περίπου δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν ἐξεπληρώθη τότε, τὰ ἀνακαινιστικὰ αὐτῶν νομοσχέδια, διὰ τῶν ὁποίων ἠλπίζον ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ κατατάσσεται ἐν τῇ χορείᾳ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, δὲν ἐγένοντο νόμοι τοῦ κράτους ἕνεκα τῶν παρεμπεισοῦσων τότε δυσμενῶν συμπτώσεων· ἀλλ' ἡ δοθεῖσα τότε ἀνακαινιστικὴ περὶ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ὠθησὶς ἐξήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν. Μετὰ παρέλευσιν δὲ μόλις πενταετίας, ἀφ' ὅτου ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ὁ Κύριος Γεώργιος Θεοτόκης διαπρυσίως ἐκήρυξε τὴν τότε ἀθλιότητα τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἄλλος πολιτικός ἐκ τῶν σπλάγγων τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως προερχόμενος, ὁ ἐν ἔτει 1896 Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλ. καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀειμνήστου Δ. Πετρίδης, σὺν τῇ ἀρωγῇ ἐτέρου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ Κυρίου Θεοδώρου Δηλιγιάννη, τοῦ κατατρίψαντος τὸν βίον του ἅπαντα ὑπὲρ τῶν κοινῶν, διέλυε τὸ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπικαθήμενον νέφος τῆς ἀμαθείας, διὰ τῆς ὑποβολῆς νομοσχεδίου περὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ἕπερ ἐγένετο νόμος τοῦ Κράτους φέρων τὸν ἀριθμὸν ΒΤΜΘ', ὅστις θὰ ἀποτελέσῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους τὴν λαμπροτέραν σελίδα τῶν ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἀγώνων. Οὕτω δὲ ἐκεῖνο, ἕπερ ἐπόθησαν οἱ πρὸ τοῦ ἀειμνήστου Πετρίδου ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐργαζόμενοι ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΒΤΜΘ', ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπομένου συγκριτικοῦ πίνακος τῶν ἐτῶν 1890 καὶ 1902.

ΕΝ ΕΤΕΙ 1890

Ἐλειτούργουν 2200 σχολεῖα μετὰ 2504 διδασκάλων, εἰς τὰ ὅποια ἐφοῦνται μαθηταὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων 97,800 καὶ ἐδαπανῶντο χρήματα δημόσια καὶ δημοτικά δρ. 3,354,835 ἐν ἀναλογίᾳ μαθητῶν πρὸς τοὺς κατοίκους 4,8 %.

ΕΝ ΕΤΕΙ 1902

Ἐλειτούργουν 3317 σχολεῖα μετὰ 4029 διδασκάλων, εἰς τὰ ἐφοῦνται μαθηταὶ 204,749 καὶ ἐδαπανήθησαν δρ. 5,815,677, ἐν ἀναλογίᾳ μαθητῶν πρὸς τοὺς κατοίκους 8,4 %.

Ἦτοι ἐν διαστήματι δωδεκαετίας, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ΒΤΜΘ' Νόμου, ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων ἠξήσθη κατὰ 1117, τῶν διδασκάλων κατὰ 1525, τῶν μαθητῶν κατὰ 106,949, τῶν δαπανῶν κατὰ δρ. 2,460,842, καὶ ἡ ἀναλογία τῶν μαθητῶν πρὸς τοὺς κατοίκους κατὰ 3,6 %.

Ἄλλὰ καὶ μεθ' ὄλην τὴν ἐπελεθοῦσαν αὐξήσιν τῶν σχολείων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν ἡ Ἑλλάς δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ φθάσῃ τὴν Ἰσπανίαν, ὡς ἐπεθύμησεν ὁ κ. Γ. Θεοτόκης εἰσηγούμενος κατὰ τὸ 1889 τὰ περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως νομοσχέδια, διότι καὶ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ΒΤΜΘ' Νόμου κατέχει καὶ σήμερον τὴν ἐσχάτην θέ-

σιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν φοιτῶντων ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις μαθητῶν πρὸς τοὺς κατοίκους, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐπομένης στατιστικῆς.

Ἀναλογία φοιτήσεως μαθητῶν πρὸς τοὺς κατοίκους :

Ἐν Γερμανίᾳ.....	17 %
» Ἑλβετίᾳ.....	16 %
» Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ.....	15,8 %
» Β. Ἀμερικῇ.....	14,4 %
» Αὐστρίᾳ.....	12 %
» Δανίᾳ.....	11,5 %
» Γαλλίᾳ.....	10,4 %
» Ἰσπανίᾳ.....	10,7 %
» Μ. Βρετανίᾳ.....	8,9 %
» Ἰταλίᾳ.....	8,9 %
» Ἑλλάδι 1890 4,8 % ἐν ἔτει 1902.....	8,4 %
» Πορτογαλίᾳ.....	2,2 %
» Ῥωμανίᾳ.....	2,2 %
» Ῥωσίᾳ.....	1,6 %

Κατὰ ταῦτα ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἐπιβάλλει τὴν ἵδρυσιν νέων σχολείων, ἰδίᾳ θηλέων, διότι ἡ διάδοσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ὡς πρὸς τὸ θῆλυ γένος κατέχει τὴν κατωτάτην βαθμίδα, ἀνερχομένη σήμερον εἰς 4,1 % ἐπὶ τῶν κατοίκων, ἧτοι φοιτῶσιν εἰς ἅπαντα τὰ λειτουργοῦντα σχολεῖα μαθήτριάς 47, 960. Διὰ νὰ φθάσωμεν δὲ τὴν Δανίαν πρέπει νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων 300,00 μαθηταί, ἐνῶ σήμερον φοιτῶσι 200,000 περίπου. Ἀλλὰ διὰ τὴν συντήρησιν νέων σχολείων ἀπαιτεῖται πρόσθετος δαπάνη τοῦλάχιστον δρ. 1,500,000 καὶ τοσαύτην δὲν φαίνεται δυνάμενον νὰ καταβάλῃ τὸ κράτος ὑπὸ τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, ὑφ' ἧς νῦν διατελεῖ. Ἐνεκα δὲ τούτου πρέπει νὰ ἐξευρεθῶσι νέοι πόροι: ἐπιβαρύνοντες τὸν λαόν, ἂν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μειωθῶσιν ἄλλαι: τοῦ κράτους δαπάναι, χάριν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Μόλον ὅτι δὲ τὸ τοιοῦτον εἶνε ἔργον τῶν κυβερνῶντων, ἠδύνατό τις νὰ ὑποδείξῃ πρὸς ἐξέυρεσιν χρηματικῶν μέσων, προκειμένου περὶ τὸς τσοῦτον ἱεροῦ σκοποῦ, τὰ ἐξῆς α'). Τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀρθροῦ 57 τοῦ ΒΤΜΘ' εἰς πάντας τοὺς δήμους, δι' οὗ ἐπιτρέπεται ἡ αὐξήσις τῶν ἐμμέσων καὶ ἀμέσων δημοτικῶν φόρων μέχρις 1 % χάριν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλὰ τὰ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀρθροῦ τούτου εἰσπραττόμενα πρέπει διὰ νομοθετικῶν διατάξεων νὰ διατεθῶσι μόνον πρὸς διὰδοσιν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι ἐν τοῖς πλείστοις δήμοις εἰς τοὺς ἐφηρημύθη ἡ εἰρημένη τοῦ ΒΠΜΘ' Νόμου διάταξις, τὰ εἰσπραττόμενα συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐσόδων τῶν δήμων δι' εὐνοήτους λόγους καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἄλλας τοῦ δήμου ἀνάγκας ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ δήμος Κρανίων εἰσπράττων ἐτησίως συμφώνως

πρὸς τὸν περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἰσχύοντα νόμον δραχ. 45,000, δαπανᾷ μόνον 28,000 διὰ τὰ δημοτικά του σχολεῖα, τῶν λοιπῶν χρησιμοποιοιμένων πρὸς κάλυψιν ἐτέρων τοῦ δήμου δαπανῶν καὶ β'.) Διὰ μικρᾶς φορολογίας τῶν πρὸς χρῆσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει ἐκδοσμένων βιβλίων, ἐπιτιθεμένου ἐπὶ ἐκάστου ἀντιτύπου ἀναλόγου κινήτου χαρτοσήμου.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀφορῶσι τὴν κυβερνητικὴν ἐνέργειαν πρὸς διάδοσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ Κράτος μόνον δὲν δύναται νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ ἀνευ τῆς συνεργασίας πάντων τῶν πολιτῶν καὶ μάλιστα ἐπὶ ζητημάτων, ἅτινα ἀφορῶσι τὴν κρηπίδα τῆς εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ὅποια εἶναι ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ὀφείλουσι οἱ πολῖται πάντες νὰ συνδράμωσι τὸ Κράτος. Ἐπὶ τοῦ οὐσιωδέστατου τούτου σημείου τοῦ ὑπὸ ἀνάπτυξιν θέματος θέλω ἐντείνειν τὴν προσπάθειάν μου, ὅπως ὑποδείξω τὰ κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην συντελοῦντα εἰς τὸν ἐπιδικώμενον σκοπόν.

Ὡς γνωστὸν εἰς πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη ἐνομοθετήθη ὑποχρεωτικὴ φοίτησις τῶν παιδῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις καὶ ὠρίσθησαν ποιναὶ χρηματικαὶ διὰ τοὺς ὀλιγωροῦντας τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὰ τέκνα τῶν καθηκόντων. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως δὲ τοῦ ἡμετέρου Κράτους ἐθεσπίσθη καὶ παρ' ἡμῖν νομοθετικὴ διάταξις τοιαύτη, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1834. Ἄλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἔμεινεν ἀνεφάρμοστος ἐπὶ δεκαετηρίδας, ὅποτε ἐν ἔτει 1896 ὁ ΒΤΜΘ'. Νόμος ἐνήσθη τῶν διατάξεων περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως καὶ ἐν ἄρθρῳ 6ῳ ἐπανέλαβε τὰς περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως διατάξεις τοῦ Νόμου τοῦ 1834. Ἀληθῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἐπήλθεν οὐσιώδης αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις μαθητῶν. Ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ δημοδιδασκάλων ἡ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμος ἐν πολλοῖς τυγχάνει ἀνεφάρμοστος ἕνεκα ποικίλων μὲν λόγων, ἰδίᾳ ὅμως ἕνεκα τῆς πενίας γονέων τινῶν, ὅτινες ἀναγκάζονται προῶρως νὰ διαθέσωσι τοὺς παιδᾶς τῶν εἰς ἔργον πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ ἄρτου. Καὶ μὴ νομίση τις ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιοῦτων παιδῶν εἶνε μικρὸς, προστιθεμένου μάλιστα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀρφανῶν παιδῶν καὶ τῶν ἐντελῶς ἀπροστατευτῶν, ἐφ' ὧν ὁ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμος δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν, δύναται τις νὰ υπολογίσῃ ὅτι τοῦλάχιστον τὰ 10 % τῶν ἐχόντων τὴν ἡλικίαν πρὸς φοίτησιν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις δὲν φοιτῶσι ἕνεκα τῶν εἰρημένων αἰτίων. Ἐνεκα δὲ τούτου δικασταὶ καὶ διδάσκαλοι εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην, οἱ μὲν δικασταὶ νὰ μὴ μνηύωσι τοὺς τοιοῦτους γονεῖς, οἱ δὲ δικασταὶ νὰ ἀπαλλάττωσι τούτους μνηυμένους πρὸ τῆς καταφανοῦς ἀπορίας, ἥτις ἀναγκάζει τοὺς ρακενδύτους καὶ πειναλέους τούτους νὰ τραπῶσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐξευρέσεως τοῦ ἄρτου. Ἀλλὰ πλὴν τούτου, πῶς δύναται νὰ φοιτᾷ τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον παιδίον μὲ κενὴν γαστέρα τρέμον κατὰ τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος, ρακενδύτον καὶ ἀνυπόδητον; Τὴν τοιαύτην τῆς ἀθλιότητος εἰκόνα

νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς ἐκ τῶν διδασκάλων, ὅστις κατὰ τὸ διδασκαλικὸν αὐτοῦ στάδιον νὰ μὴ ἀντελήφθῃ πλειστάκις.

Ἐνεκα τούτου ὁ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμος εἰς πάντα τὰ κράτη, εἰς ἃ ἐθεσπίσθη, δὲν ἠδυνήθη νὰ τύχῃ τελείας ἐφαρμογῆς. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας, ὅστις ἀπαντῶν εἰς σχετικὰς τῶν ἐπιθεωρητῶν ἐκθέσεις περὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ 1882 ψηφισθέντος ἐν Γαλλίᾳ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιθεωρητῶν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν δημοδιδασκάλων, εἰς οὓς μὲν πρὸ πάντων ἡ πολιτεία στηρίζει τὰς ἐλπίδας τῆς, ὅπως οὗτοι κατορθώσωσι διὰ τῆς ἐν ταῖς κοινότησιν ἐπιρροῆς τῶν νὰ προσελκύσωσι τοὺς παιδᾶς πάντας εἰς τὰ σχολεῖα. Ἄλλ' αἰ προσπάθειαι τῆς πολιτείας, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διδασκάλων καὶ αἱ ποιναὶ τοῦ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμου δὲν δύναται νὰ υπερβῶσι τὰ φυσικὰ ἔρια, τὰ τικῆς φοιτήσεως νόμου δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῶσιν. Ἐνεκα δὲ ὅποια ἡ πείνα καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς προδιαγράφουσιν. Ἐνεκα δὲ τούτου πρέπει νὰ ἐξευρεθῆ ἕτερον μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου νὰ θεραπευθῆ καὶ ἡ πενία, ἥτις ἀπομακρύνει τοὺς παιδᾶς ἐκ τοῦ σχολείου. Τὸ ἐμπόδιον τοῦτο δύναται νὰ ἄρῃ ἡ τῶν πολιτῶν ἐνέργεια, ὑποδοθητομένη καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας. Πρὸς τοῦτο προτείνομεν τὴν ἰδρύσιν κατὰ δήμους συλλόγων πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Καθ' ἕκαστον δηλ. δήμον δύναται νομοθετικῶς νὰ ἰδρυθῆ σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τοῦ ὁποῖου τὸ διοικητικὸν συμβούλιον θὰ ἀποτελεῖται ἐκ διδασκάλων, τοῦ δημάρχου, τοῦ προέδρου τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ ἐτέρων πολιτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν μελῶν τῶν τοιοῦτων σωματείων, ἅτινα προαιρετικῶς ἐγγράφομενα θὰ συνεισφέρωσιν ἐλαχίστην μηνιαίαν συνδρομὴν, τὴν ὅποιαν ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἀρνηθῶσιν οὐδὲ οἱ ἀπορώτατοι, ἀν λάβῃ τις ὑπ' ἑψὶν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν χωρικῶν πρὸς συντήρησιν αὐτῆν τοῦ ναοῦ τῶν μοῖραν καταλλήλως ὑπὸ τῶν διδασκάλων κατηχούμενοι.

Οἱ σύλλογοι οὗτοι ἀποτελοῦντες νομικὰ πρόσωπα θέλουσιν ἔχει ἰδίαν περιουσίαν, ἀπαρτιζομένην ἐκ τῶν προαιρετικῶν τῶν μελῶν συνδρομῶν, ἐκ δωρεῶν καὶ ἐκ τῆς φορολογίας εἰς μονάδα 20 % ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ἐν τῷ δήμῳ ἀποθησακόντων ἀκλήρων πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ ἐξ ἐκουσίων τῶν κατοίκων εἰς εἶδος εἰσφορῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν, καθ' ἣν τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῶν συλλόγων τούτων περιερχόμενον τὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν δύναται νὰ συλλέγῃ εὐκόλως τὰς εἰς εἶδος εἰσφοράς, ἀφοῦ πάντες γνωρίζομεν μὲ πόσῃ γενναίότητά διαθέτει ὁ Ἕλλην χωρικὸς ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀκόμη πρὸς τὸν πλανόδιον ἀγύρτην, τὸν ἐκμεταλλεῦόμενον τὴν εἰκόνα ἀγίου τινὸς θαυματουργοῦ!

Τὴν ἐπιτυχίαν δὲ ταύτην στηρίζω καὶ εἰς παραδείγματα τῆς ἰδίας πείρας, διότι πρὸ δεκαετίας διορισθεὶς εἰς πενιχρὸν τι χωρίον καὶ μὴ εὐρὸν οὔτε διδασκῆριον οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σχολικὸν σκεῦος, ἠναγκάσθη νὰ συστήσω ἐπιτροπὴν τινὰ ἐκ τῶν χωρικῶν, μετὰ τῆς ὁποίας περιελθόν-

τες τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου, συναλέξαμεν εἰς εἶδος ἐπαρκῆς ποσόν, ὅπως ἐκποιηθὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς ἀπαραιτήτους ἀνάγκας ἐνὸς σχολείου, τὴν κατασκευὴν δηλ. ἀναλόγων θρανίων καὶ ἐνὸς μελανοπίνακος. Οἱ τοιοῦτοι λοιπὸν κατὰ δήμους σύλλογοι πλὴν τῶν ὑποδεικνυομένων πόρων δύνανται νὰ ἀνεύρωσι καὶ ἑτέρους, ἀφοῦ οἱ μὲν διδάσκαλοι θὰ ἔχωσιν ἠθικὸν καὶ ὕλικὸν συμφέρον νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν εὐδοκίμησιν τῶν συλλόγων τούτων, οἱ δὲ δημόται οἱ ἀποτελοῦντες τὸ διοικητικὸν συμβούλιον θὰ ἔχωσιν τὴν φιλοδοξίαν νὰ διακριθῶσιν ἐν αὐτοῖς. Σκοπὸς τῶν συλλόγων τούτων, ὡς εἴρηται, θὰ εἶνε ἡ διάδοσις τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἰδίᾳ διὰ τῆς παροχῆς μέσων εἰς τοὺς ἀπόρους παῖδας, ἵνα φοιτῶσιν οὗτοι εἰς τὰ σχολεῖα, τῆς παροχῆς ταύτης συνισταμένης εἰς ἐνδύματα, μηνιαῖα χρηματικὰ βοηθήματα, ἀνάλογα πρὸς τοὺς πόρους αὐτῶν, εἰς βιβλία κ.λ.π. Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν τῶν τοιούτων συλλόγων θὰ εἶνε καὶ ἡ συντήρησις ἐσπερινῶν σχολῶν διὰ τε τοὺς ἀγραμμάτους καὶ τοὺς τυχόντας ἀπολυτηρίου τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Πρὸς τοῦτο δεόν νὰ νομοθετηθῇ ἡ ἴδρυσις τοιούτων σχολῶν καὶ νὰ ἐπιβληθῇ διὰ νόμου εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ διδάσκωσιν ἐν αὐταῖς ἄνευ προσθέτου ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀποζημιώσεως, πλὴν τῆς ἀμοιβῆς τῆς χρηρηγηθησομένης εἰς τοὺς διδασκάλους ὑπὸ τῶν εἰρημένων συλλόγων, ἀναλόγου πρὸς τοὺς πόρους αὐτῶν.

Ἐὰν ἐσπερινὰ αὗται σχολαὶ θὰ λειτουργῶσιν ἐν τοῖς διδασκασίαις τῶν δημοτικῶν σχολείων κατὰ τετάρτην καὶ σάββατον, ἀπαλλασσομένων τῶν διδασκάλων τῆς κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας τῆς τετάρτης καὶ τοῦ σαββάτου ἐργασίας ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς· οὕτω δὲ τὴν δίωρον ἐργασίαν ἢν σήμερον ὑποχρεοῦνται οἱ διδάσκαλοι νὰ διαθέσωσιν ἐν τοῖς σχολαῖς θὰ ἀναπληρῶσι διὰ τῆς ἐν ταῖς ἐσπεριναῖς σχολαῖς ἐργασίας. Αἱ σχολαὶ αὗται διαιρεθῆσονται εἰς δύο τμήματα, ἐν μὲν διὰ τοὺς ἐντελῶς ἀγραμμάτους καὶ ἕτερον διὰ τοὺς τυχόντας ἀπολυτηρίου δημοτικοῦ σχολείου ἢ μὴ συμπληρώσαντας τὰς ἐν αὐτῷ σπουδὰς. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σχολῶν τούτων εἶνε ἀνάγκη νὰ νομοθετηθῇ ὑποχρεωτικὴ ἐν αὐταῖς φοίτησις μέχρι τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν παιδῶν. Πρέπει δὲ νὰ ἐπιβάλλωνται πρόστιμα οὐχὶ μόνον πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν μὴ φοιτῶντων παιδῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν κηδεμόνων καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ἐργοδοτῶν. Οἱ τελευταῖοι πρὸ πάντων σπουδαίως δύνανται νὰ παρακωλύωσι τὴν ἐν ταῖς ἐσπεριναῖς σχολαῖς φοίτησιν τῶν παιδῶν, ἰδίᾳ ἐν ταῖς πόλεσι, διότι οἱ διάφοροι τεχνίται προτιμῶσι νὰ καταδικάσωσι τοὺς ἐν ταῖς ἐργασίαις τῶν παιδῶν εἰς ἀμάθειαν, προκειμένου νὰ παραβλαφθῇ ἡ ἐργασία τῶν ἔστω καὶ μὲ ζημίαν ἐνὸς λεπτοῦ. Ταῦτα δὲ λέγων στηρίζομαι ἐπὶ πολυετοῦς πείρας, ἣν ἔχω ἀντιληφθῆ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ὑπὸ ἐν Ἀργοστολίῳ Ἐργατικοῦ Συνδέσμου ἢ «Ἀλληλοδοθήτεια» συντηρουμένης ἐσπερινῆς σχολῆς ἀπόρων παιδῶν καὶ ἐφήδων, τοῦ ὁποῖου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ τοῦ συνδέσμου συμβουλίου. Ἡ τακτικὴ δὲ τῶν μαθητῶν φοίτησις ἐν τῇ εἰρημένῃ σχολῇ παρακωλύεται ὑπὸ ἀνυπερβλήτων ἐμποδίων, προσερχομένων ἐκ τῶν παρεμβλλομένων εἰς τοὺς παῖδας κωλυμάτων ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν. Ἡ ἐν τοιαύταις σχολαῖς ὑποχρεω-

τικὴ φοίτησις εἶνε ἤδη νομοθετημένη ἐν Ρωμανίᾳ, ὅπου λειτουργοῦσι τοιαῦτα σχολαὶ, εἰς τὰς ὁποίας προαιρετικῶς δύνανται νὰ φοιτῶσι καὶ ἄνδρες. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω οἱ πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ δήμους σύλλογοι δύνανται νὰ ὀργανώσωσι κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς ἐν τοῖς διδασκασίαις τῶν δημοτικῶν σχολείων διαλέξεις ἐπὶ ἠθικοκοινωνικῶν θεμάτων ἢ ἐπὶ θεμάτων ἀναγομένων εἰς τὸ ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς κατοίκους ἐπάγγελμα, πρὸς δὲ ἀναγνώσματα καὶ σχολικὰς ἐορτὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν σχολικὴν δρᾶσιν ἢ σκοπούσας τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος παρὰ τε τοῖς παισὶ καὶ παρὰ τῷ λαῷ ἐν γένει.

Οἱ εἰρημένοι κατὰ δήμους σύλλογοι, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, πλὴν τῆς ἀμέσου ἐπὶ τῶν σχολείων κοινωφελούς δράσεως, δύνανται νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπωφελῶς, ἵνα ἐξεγερθῇ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν κοινῶν, πρὸς δὲ τοῦτοις νὰ καλλιεργήσωσι παρὰ τῷ λαῷ τὸ πνεῦμα τῆς ἐνώσεως καὶ ἀλληλεγγύης, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὑστερεῖ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ὡς ἀποδεικνύει τοῦτο ἡ ἀποτυχία τῶν ἰδρυομένων ἐκάστοτε σωματείων, ἅτινα διαλύονται τὴν ἐπομένην τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν, καὶ αἱ ἀνώνυμοι ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Ἑλλάδι ἀποτυγχάνουσιν.

Σχολαὶ ἐν τοῖς σωφρονιστηρίοις καὶ τῷ στρατῷ. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα, τὴν αὔξησιν τῶν σχολείων διὰ τῆς κυβερνητικῆς ἐνεργείας καὶ τὴν ἴδρυσιν τῶν κατὰ δήμους συλλόγων διὰ τῶν πολιτῶν θεωροῦμεν τὰ σπουδαιότατα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἢ ἐν Ἑλλάδι στοιχειώδης ἐκπαίδευσις δύναται νὰ διαδοθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὕψος τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ ἕτερα μέσα δευτερευούσης σημασίας δυνάμενα νὰ συντελέσωσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαδόσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως δύνανται νὰ ἐξευρεθῶσιν ὑπὸ τῶν κυβερνῶντων, καὶ τοιαῦτα θεωροῦμεν τὴν λειτουργίαν σχολῶν ἐν τοῖς σωφρονιστηρίοις καὶ τῷ στρατῷ.

Τὰ κατ' εὐφημισμὸν καλούμενα ἐν Ἑλλάδι σωφρονιστήρια ἠδύναντο νὰ ὀνομάζωνται κάλλιον καταστρεπτήρια, διότι δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρξῃ ὁ ἀντιλέγων ὅτι ὡς λειτουργοῦσι τὰ παρ' ἡμῖν σωφρονιστήρια, εἶνε κέντρα ἀπωλείας τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ὑγείας. Σκοπὸς τῆς πολιτείας νομιζόμεν ὅτι εἶνε διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐγκληματῶν νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ καταπατούμενον δίκαιον, τὸ μὲν διὰ τῆς ἀποδόσεως ἰκανοποιήσεως πρὸς τὸ προσβληθὲν ἐγὼ τοῦ ἀδικουμένου, τὸ δὲ διὰ τῆς διορθώσεως τοῦ ἀδικούντος, ὥστε ἐπανερχόμενος ὁ ἐγκληματῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ νὰ συμβῶσιν μετὰ τῶν ὁμοίων του ἐκπληρῶν τὰ πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα καὶ μὴ παραβλάπτων τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν. Ἀλλ' ἂν ὁ ἐν τοῖς σωφρονιστηρίοις ἐγκλειόμενος ἐγκαταλείπηται ἐν ἀδρανεῖα σωματικῇ καὶ πνευματικῇ, ἂν ἀντὶ νὰ σωφρονισθῇ, διαφθείρεται, ἂν ἀντὶ νὰ ἀκούσῃ παραγγέλματα καὶ διδασκαλίας μορφωτικὰς, ἐν τῇ μονώσει του ἀκούει τὰς δραματικὰς διηγήσεις τῶν θηριωδιστῶν κακοεργημάτων, ἂν, ἀντὶ νὰ ἀκούῃ ἐκ τοῦ στό-

ματος διδασκάλου διηγήματα διεγείροντα τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἀκούη παρὰ αἰμοδόρου κακούργου περὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν ἀσπαίροντος θύματος, τότε ἡ πολιτεία, ἀντὶ νὰ διορθώσῃ τὸν ἀδικήσαντα, ἀντὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν, ἐγκληματαί πλειότερον τοῦ αἰμοδόρου κακούργου καὶ διασείει τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀπολύει τοὺς τοιοῦτους τροφίμους τῶν σωφρονιστηρίων τῆς.

Πρὸς πρόληψιν τῶν τοιούτων κακῶν νομίζομεν ὅτι παρίσταται ἀπαραίτητος κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἵνα λειτουργῶσιν ἐν τοῖς σωφρονιστηρίοις σχολαὶ διὰ τοὺς καταδικάτους. Ἴνα δὲ ἐξαφθῇ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν καταδικῶν ὑπὲρ τῶν σχολῶν τούτων, δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ σπουδαιότερον προσὸν ἀπονομῆς χάριτος ἢ ἐν ταῖς σχολαῖς ταύταις εὐδοκίμησις καταδικίου τινός.

Ἐτερον κέντρον πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ στρατός. Εἶνε ἀνάγκη, ὅπως νομοθετικῶς ἰδρυθῶσι σχολεῖα λόχων διὰ τε τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἐγγραμμάτους, ἐν δὲ τοῖς σχολεῖσις τούτοις νὰ διδάσκωσιν οἱ κληρωτοὶ δημοδιδάσκαλοι ἢ καὶ ἐπὶ μετρίῳ ἐπιμισθίῳ διδάσκαλοι μὴ ἔχοντες στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐδοκίμησιν τῶν σχολῶν τούτων πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ ἀνταμοιβή τις διὰ τοὺς εὐδοκίμουνας ἐν αὐταῖς καὶ τοιαύτην νομίζω τὴν πρότασιν πρὸς προαγωγὴν ἐν τοῖς βαθμοῖς τῶν ὑπαξιωματικῶν. Ἐνταῦθα δὲ δύναμαθα νὰ καταλέξωμεν ὡς συντελοῦν εἰς τὴν καθόλου διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν ἐλάττωσιν τῆς θητείας τῶν ἐγγραμμάτων, ἧτοι οἱ μὴ ἔχοντες ἀπολυτήριον δημοτικοῦ σχολεῖου νὰ ὑπηρετῶσιν ἐπὶ ἕξ μῆνας ἐπὶ πλεόν τῶν τυχόντων τοιούτου. Τοῦτο δὲ μάλιστα νομίζω ὅτι ἡδύνατο νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τοῦ νωθροτέρου πατρός, ἵνα ἐν καιρῷ λάθῃ πρόνοιαν πρὸς φοίτησιν τῶν τέκνων του ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολεῖσις.

Ἐν τέλει συντελεστικὸν εἰς τὸν σκοπὸν μας νομίζομεν τὴν αὐξήσιν τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολεῖσις φοιτήσεως τῶν παιδῶν νομίζομεν δὲ ὅτι πρέπει νὰ αὐξηθῇ ἰδίᾳ ὁ χρόνος τῆς ἐν τοῖς ἡνωμένοις δημοτικοῖς σχολεῖσις φοιτήσεως, μεταβαλλομένης εἰς ἕξαετη, ἐν δὲ τοῖς διηρημένοις κοινοῖς παραμενούσης τετραετοῦς. Ἡ διδασκεία δὲ ὕλη ἐν τε τοῖς διηρημένοις σχολεῖσις καὶ ἡνωμένοις δέον νὰ εἶνε ἡ αὐτή. Πρὸς τοῦτο ἡ φοίτησις εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρων τάξεων (Γ καὶ Δ') τῶν ἡνωμένων σχολείων πρέπει νὰ ὀρισθῇ διετής ἢ δὲ διδασκομένη ὕλη εἰς τὴν Γ' καὶ Δ' τάξιν τῶν διηρημένων σχολείων πρέπει νὰ διαρεθῇ εἰς δύο κύκλους δι' ἐκάστην τῶν ἀντιστοίχων τάξεων τῶν ἡνωμένων σχολείων, ὥστε καθ' ἐκάστην ἔτος νὰ διδάσκηται νέα ὕλη καὶ διατηρηθῇ αὐτῶν τῶν ἐνδιαφέρων τῶν μαθητῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδένα λανθάνει ὅτι ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς διδασκείας τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε ὁ διδάσκαλος, πρὶν ἢ περατώσωμεν τὴν σύντομον ταύτην πραγματείαν, δέον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ ὑποδείξωμεν ἀκροθιγῶς τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται νὰ καταστῇ οὗτος ἀληθὴς σκαπανεὺς τῆς προόδου,

ἔρεισμα τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Πρὸς τοῦτο νομίζομεν ὅτι τὸ πρότιστον καθήκον τῆς πολιτείας εἶνε ἡ φροντίς περὶ ἀνυψώσεως τῶν διδασκάλων ἠθικῶς τε καὶ ὕλικῶς, διότι ἡ αὐταπάρνησις ἔχει τὰ θρία τῆς καὶ ἐν τῷ 20ῳ αἰῶνι, καθ' ὃν ἡ ἀγὼν τῆς ζωῆς κατέστη μέγας καὶ αἱ ἀνάγκαι καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπολλαπλασιάσθησαν, δὲν δύναται τις νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ τῶν ἀνωτέρων διδασκάλων, τῶν τοσοῦτον μοχλοῦντων, παρὰ τῶν ὁποίων ἡ κοινωνία ἀπαιτεῖ νὰ εἶνε ὁ τύπος τῆς ἀρετῆς, νὰ ἐργάζωνται μόνον πρὸς ἀπόλαυσιν ὀλίγου ἄρτου. Πρέπει νὰ ἀνοιχθῇ στάδιον προαγωγῆς καὶ νὰ ἀμειψθῶσιν οἱ διδάσκαλοι διὰ βαθμιαίας αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν ἐπαρκῶς νὰ διδῆται δὲ εἰς τοὺς ἀπομάχους τοῦ ἱερωτέρου τῶν ἀγῶνων καὶ ἐθνικωτέρου ἐπαρκῆς σύνταξις ἵνα, σωζόμενοι, μὴ διέλθωσι τὸ γῆρας τῶν ἐν στερήσει. Καὶ ἐνταῦθα θεωροῦμεν ἐπικαιρὸν νὰ παρεθέσωμεν ὀλίγα τινὰ ἐκ τῆς μακροσκελοῦς καὶ διδακτικωτάτης ἀγορεύσεως ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τοῦ ἐν ἔτει 1899 Ἰπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλ. καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἈΘ. Εὐταξίου ἀποσπῶντες τὰ ἑξῆς: «Οἱ πολιτισμένοι λαοί, ἀφ' ὅτου ἤρξαντο νὰ σκέπτονται σοβαρῶς περὶ τῆς παιδείας αὐτῶν, ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τῶν ἰδίων εἰς τὸ διδάσκον προσωπικόν. . . Πᾶσαν δὲ προσπάθειαν καταβάλλουσιν ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς θέσεως τῶν διδασκάλων, ὅπως οὕτως τῆς ἀνυψώσεως τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαιδεύσιν εἰς τὴν προσήκουσαν νῦν περιωπὴν τῆς». Ἀλλ' ἡ πολιτεία προνοοῦσα περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς τῶν διδασκάλων ἀνυψώσεως δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτῶν πλείονα πρὸς τὸν ὡς τοιαῦτα δὲ νομίζομεν τὸν εὐδοκίμωτερον αὐτῶν καταρτισμὸν ἐν τοῖς διδασκαλείοις, μεταβαλλομένης τῆς τριετοῦς ἐν αὐτοῖς φοιτήσεως εἰς τετραετη. Ἀντὶ δὲ τῶν νῦν ὑπηρετούντων γραμματιστῶν, νομίζομεν ὅτι ἡδύνατο νὰ διορίζωνται τοιοῦτοι μετὰ διετῆ ἐν τοῖς διδασκαλείοις φοίτησιν, ἐπιτρεπομένης καὶ βραδύτερον τῆς συνεχίσεως τῶν ἐν τοῖς διδασκαλείοις σπουδῶν πρὸς ἀπόκτησιν πτυχίου δημοδιδασκαλικοῦ.

Καὶ ἀνακεφαλαιώντες τὰ ἀνωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς συμπεραίνομεν ὅτι πρὸς διάδοσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῶσι τὰ ἑξῆς:

Α'). Ἰδρυσις καθ' ὅλον τὸ Κράτος 1500 περίπου σχολείων ἀρρένων καὶ ἰδίᾳ θηλέων καὶ ἐξευρέσις νέων χρηματικῶν πόρων ἀνερχομένων εἰς 1 500 000 δραχμὰς καταβλητέας ὑπὸ τε τοῦ Κράτους καὶ τῶν δήμων.

Β'). Ἰδρυσις κατὰ δήμους συλλόγων πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀποτελούντων νομικὰ πρόσωπα καὶ ἐχόντων πόρους, οὓς ὑπεδείξαμεν.

Γ'). Ἰδρυσις ἐσπερινῶν σχολῶν, αἵτινες θὰ λειτουργῶσι δις τῆς ἑβδομάδος, κατὰ τετάρτην καὶ σάββατον, καθισταμένης τοῖς ἐν αὐταῖς φοιτήσεως ὑποχρεωτικῆς καὶ τῶν διδασκάλων ἐπίσης ἐργαζομένων ἐν αὐταῖς ὑποχρεωτικῶς.

Δ'). Ἰδρυσις σχολῶν ἐν τοῖς σωφρονιστηρίοις καὶ ἐν τῷ στρατῷ.

Ε'). Ὑποχρεωτικὴ φοίτησις ἐν τοῖς ἡνωμένοις δημοτικοῖς σχολεῖσις ἐπὶ ἕξ ἐτη, ἐν δὲ τοῖς κοινοῖς διηρημένοις ἐπὶ τέσσαρα.

ΣΤ'). Ἀνύψωσις ἠθικὴ καὶ ὕλική τῶν διδασκάλων.

Ζ'). Μόρφωσις τελειότερα τοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ ἐξεθέσαμεν ἀγόμενοι ἐξ ἀγνοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπως προσφέρωμεν λιθάριόν τι πρὸς οἰκοδομήν τοῦ μεγίστου ὑπὲρ τῆς ἔθνικῆς εὐημερίας οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου ἡ τελείωσις εἶνε ἔργον τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεδαψίλευσεν ἡ φύσις τὸ δῶρον τῆς μεγαλοφυΐας. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡ κοιτίς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, εἰς τὸν γελόντα τῆς ὁποίας οὐρανὸν ἐγεννήθησαν τὰ ἐξοχώτερα τῆς διανοίας ἔργα, ἀναστηθεῖσα μετὰ μακροαῖωνα δουλείαν δὲν θὰ ὑστερήσῃ καὶ τώρα εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς διάδοσιν τῶν φώτων πρὸς εὐδαιμονίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει.

Ἐν Ἀργοστολίῳ τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου 1903,

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΔΙΒΔΑΔΕ
Δημοδιδάσκαλος

ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ¹

Ἔκαστα φύσις βελτίων γίγνεται παιδεῖαν προσλαβοῦσα τὴν προσήκουσαν» καὶ ὁ Πλάτων δ' εἶπε «τὴν παιδεῖαν τοῖς ἀνθρώποις δεύτερον ἥλιον εἶναι».

Ἐλόγως ἄρα καὶ ἡ ἡμετέρα φυλὴ μετὰ τὴν μερικὴν, ὡς μὴ ὄφειλε, τοῦ ἔθνους παλιγγενεσίαν ἀνεμνήσθη παρελθόντος μεγαλείου καὶ διὰ τῆς παιδείας ἐπεδίωξε νὰ προαγάγῃ τὴν καθόλου διάπλασιν τῆς ἑλληνίδος κόττης καὶ τὴν ἐκ τῆς μακροαῖωνος στυγεράς δουλοσύνης παχυλὴν τῶ ὁμοεθνῶν ἀμάθειαν νὰ διαλύσῃ.

Ἄλλ' ἡ παιδεία, ἣν ἠσπάσατο τὸ ἔθνος, ὑπῆρξεν ἀτυχῶς μονοειδής, διὸ καὶ ἐν ἐθεράπευσε πάσας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας. Ἡ Ἑλλάς, ἣτις πρὸς τῇ ἄλλῃ ἰρετῇ εἶχεν ἀνάγκην καὶ θεραπόντων τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ κερδῶν ὡς πλείστων καὶ προσηκότως κατηρτισμένων, δὲν ἔβουλεν οὔτε τὰς ἀναγκαίας τεχνικὰς σχολὰς ἀλλ' οὔτε ἐμπορικὰς.

Ἐκ τούτου δὲ δὲν ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ, ὡς ἠδύνατο, καὶ ἀνθηρὰ ἐμπορία, καὶ ἄλλοι βιοποριστικοὶ κλάδοι δὲν προήχθησαν ἱκανῶς, καὶ αἱ ὕλικαι καὶ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους ὑπεχώρησαν ἢ ἔμειναν στάσιμοι, καὶ ἡ Ἑλληνες, οἱ πρὸ οὐδενὸς προσκόμματος ὀρρωδοῦντες, οἱ συμπολίτας τυχόντες τοὺς Βαλλιάνους, τοὺς Ἀβέρωφ, τοὺς Συγγροῦς καὶ τόσους ἄλλους, καὶ διὰ τοῦ πλοῦτου, ὃν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐσχάτων τῆς οἰκουμένης εἰσεκόμισαν, ἵνα ρινίσωσιν ἀσφαλῶς τῆς εἰδεχθοῦς δουλείας τὰς ἀλτίαις, οὐχὶ ὀλίγον ἔπαθον ἐν τῷ βιωτικῷ ἀγῶνι ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς ἐπιτάλους ἀρίστην εἰδικὴν ἐπαγγελματικὴν παιδείαν κεκτημένους. Ἰτε δέ, διότι ἐπεκράτησε σύγχυσις τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν, εἶτε διότι δὲν ἔβλεπον πάντες ὀρθοὺς φηλοῖς, εἶτε διότι δὲν ἐγινώσκето ὅφ' ὄλων, ὅτι τῆς κοινωνίας ἀνάγκη τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἢ δυσπραγία ἐθεωρήθη καρπὸς τῆς κλασσικῆς ἐκιδεύσεως καὶ τῶν γυμνασίων, τῶν ἐστιῶν τούτων τοῦ ἔθνικοῦ ἰδανικῆ.

Ἄλλ' ὁ ἀοίδιμος Κατῆς λέγει πού, ὅτι «ἡ κακοδαιμονία καὶ τὰ τῆς πτωχείας αἴρονται ἐκ τοῦ μέσου τῆς κοινωνίας, ὅταν ἐγεῖρωνται

1. Ὑπεβλήθη ὡς ὑπόμνη. εἰς τὸ ἴον ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον.

πανταχοῦ σχολεῖα καὶ διαπλάτνται δεόντως ἢ νεολαία,» καὶ ἀλλαχοῦ δ' ἐπιπροστίθησιν ὁ αὐτὸς «ὁ ἀνθρώπινος βίος ἀπὸ γεννήσεως μέχρι τελευτῆς εἶνε πόλεμος καὶ ὡς εἰς πόλεμον προωρισμένα χρεωστοῦν οἱ γονεῖς νὰ ὀπλιώσωσι τὰ τέκνα αὐτῶν παιδιόθεν».

Ὅθεν ἀντὶ νὰ ζητῶμεν ἀπροσδιόνυσα καὶ ἀλλότρια παρὰ τῆς ἐπιαιῶνα σχεδὸν ὄλον μόνης ἔθνικῆς ἡμῶν σχολῆς, τοῦ γυμνασίου, ἀγακαιοτάτου ἦνε νὰ συμπληρωθῇ ἡ μόρφωσις τῆς νέας ἑλληνικῆς γενεᾶς, καὶ εἰς τὸν τιμιώτατον τοῦ βίου ἀγῶνα νὰ κατέρχηται αὕτη τεθωρακισμένη καὶ διὰ τῆς προσηκούσης εἰδικῆς παιδείσεως.

Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ὑγιῆς καὶ ἀρτία ἐκπαίδευσις, ἥτις καὶ μόνη δύναται νὰ συντηρῇ ἀδιατάρακτον τὴν πνευματικὴν, ἠθικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ ἀρχαία δ' ἐκείνη ῥήτρα, καθ' ἣν «εὐτραφέντων καὶ τρεφομένων τῶν νέων πάντα κατ' ὄρθον πλεῖ».

Θὰ ὀργανώσωμεν δὲ τελειότερον τὴν ἡμετέραν ἐκπαίδευσιν καὶ νέας τρίβους καὶ νέας πηγὰς εὐημερίας θὰ διανοιξώμεν τῇ νεότητι τῆς πατρίδος, ἂν εὐρύνωμεν τὸν κύκλον τῆς ἡμετέρας ἐκπαίδευσως, παρὰ τὰς ὑπαρχούσας σχολὰς ἰδρύοντες ἐτέρας πρακτικῆς φύσεως ἂν παρὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν, λέγω, μετὰ γοργότητος ἀνεγείλωμεν καὶ συστηματικὴν πρακτικὴν, ἐπαρκούσαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. «Τὸ ἀεὶ δὲ μέλλειν ἀτελέας ποιεῖ τὰς πράξεις».

Οὕτω μόνον καὶ ἡ τῶν Πανελληνίων κοινὴ θὰ πληρωθῇ εὐχὴ καὶ ἰσορροπος θὰ καταστῇ τοῦ ἔθνους ἡ ἐκπαίδευσις.

Ἐπειδὴ δὲ βάσις τῆς ἀναμορφώσεως καὶ ἀναπλάσεως εὐπρεποῦς ἔθνικου οἰκοδομήματος εἶνε τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἐπεὶ, λέγω, δι' ὑγιούς καὶ ἀληθοῦς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως βάλλοντα ἔμπεδα τὰ θεμέλια λαμπροῦ καὶ ὠφελίμου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, εὐλόγως ὁ πλήρης καὶ προσήκων καταρτισμὸς αὐτοῦ ἐλκύει πρὸς τὴν προσοχὴν τοῦ ποθοῦντος ἀληθῆ καὶ ἀσφαλῆ τοῦ ἔθνους τὴν πρόσοδον.

Ἴνα δὲ τὸ ἑλληνικὸν δημοτικὸν σχολεῖον καταστῇ ἀληθῆς ἔθνικὸν παιδαγωγεῖον καὶ παρέχῃ τοῖς φοιτῶσιν εἰς αὐτὸ ἐνικὴν μόρφωσιν ἐξημεροῦσαν τὴν ψυχὴν, αὐξοῦσαν τὰς φρένας, διαλάττουσαν ἑλληνοπρεπεῖ χαρακτῆρα καὶ παρασκευάζουσαν δ' ἐπαρκῶς διὰ τὸν πρακτικὸν βίον, ἐπιβάλλεται νὰ αὐξηθῶσι τὰ τέσσαρα ἔτη τοῦ εἰς ἕξ, γίνονται δ' εἰς αὐτὸ δεκτοὶ μαθηταὶ οἱ τὸ ἕκτον ἔτος συμπερῶσαντες παῖδες.

Τῆς σχολῆς ταύτης κέντρον θὰ ἦνε ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ἐν ταῖς δυοῖς δ' ὅμως ἀνωτέροις τάξεσι ταύτης θὰ διδάσκωνται καὶ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας τὸ μὲν πρὸς ὀρθοτέραν χρῆσιν τῆς καθ' ἑαυτοῦσῆς, τὸ δ' ἵνα ὁ μαθητὴς καὶ ἄνευ περαιτέρω μορφώσεως εἰς τὰ ὅ βίου τραπόμενος ἔννοιῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἐυαγγελίου καὶ ἐκείνην, ἐν προσεύχῃ καὶ ἀκούῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Θὰ παρέχωνται δὲ τῷ ἑλληνόπαιδι καὶ καναὶ πρακτικαὶ καὶ χρησιμοῖμοι διὰ τὸν βίον γνώσεις, διότι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ σχολεῖῳ θὰ ἐνισχυθῇ καὶ πρακτικωτάτη θὰ καταστῇ διδασκαλία καὶ τῶν πραγματικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ἰχνογραφίας καὶ θὰ διδάσκωνται θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς γεωπονικῆς καὶ ῥοτεχνίας στοιχεῖα καὶ χειρο-

τεχνικὴ τις, αὕτη δ' εἶ: μᾶλλον ἢ ἐκεῖνα, ὅσον ἢ τοπικὴ ἀνάγκη ἀπαιτῇ.¹

Οὐ μόνον δὲ διὰ τὸν βίον μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ἐξατάκτου δημοτικοῦ σχολείου ἀποφοίτησιν αὐτοῦ ἱκανῶς θὰ καταστῇ ὁ παῖς καὶ ἔφεισιν πρὸς εὐρύτεραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως θὰ ἔχῃ, ἀλλὰ καὶ πλήθος προσλαμβάνουσῶν παραστάσεων ἀναγκαιοτάτων εἰς περαιτέρω ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν ἐν εἰδικῷ σχολεῖῳ.

Διὰ ταῦτα χάριν τῆς παιδείσεως ταύτης ἰδρύομεν εἰδικὸν ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον τριτάξιον καὶ ἐκ τριῶν εἰδικῶν τμημάτων συγκείμενον, ἥτοι ἐμπορικοῦ, γεωργικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ, ἵνα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ τεχνίτου ἢ τοῦ γεωργοῦ, ἢ τοῦ ἐμπόρου ὁ ἐπιθυμῶν νὰ συνεχίσῃ τὸ πατρικὸν ἔργον καὶ δύνηται νὰ παρακολουθῇ καὶ ἀλλάχοι συστήματα καὶ τὰς βελτιώσεις καὶ δεκαπενταετῆς δ' ἦνε ἔτοιμος εἰς τελεσφῶρον καθόλου βιοπάλην, ἐν τινι τῶν τμημάτων τούτων συμπληροῖ τὴν στοιχειωδὴ αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν, καὶ ἵνα δ' ὑποκαταστήσωμεν δ' αὐτοῦ τὸ ἀναχρονισμὸν ἐν τῇ ἐκπαίδευσί: ἀποτελοῦν ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Φοιτῶν δ' ὁ ἑλληνόπαις εἰς τι τῶν τμημάτων τούτων ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀκησάδαντως πεποῖθαιμεν, ὅτι καὶ ἐπαρκῆ θὰ λάβῃ εἰδικὴν παιδείυσιν καὶ ἑνικὴν δὲ τινα μόρφωσιν συμπληρωτικὴν τῆς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ κτηθείσης.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις συμβουλευομένη καὶ τοῖς προγράμμασι τῶν ἐν ἄλλοις κράεσιν ἀπὸ πολλοῦ ἰδρυμένων ἀναλόγων σχολείων καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν δ' ἐπιτηδεύουσιν ἀνδράσι θὰ παρεῖχε καὶ τῷ σχολεῖῳ τούτῳ τὸ κατάλληλον πρόγραμμα καὶ τῷ ἔθνει δὲ δεξιούς βιοπαλαιστὰς καὶ μεμορφωμένους κωιτέρους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους.

Φρονοῦμεν δ' εἶ: δὲν θὰ ἦτο πάντοτε ἀναγκαῖον ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς ἑλληνικὰς νὰ ἰδρύνωνται πλήρεις αἱ τοιαῦται σχολαὶ ἀλλὰ καὶ ἐν ἡ ὅσο μόνον τμήματα αὐτῶν, θὰ ἦτο δὲ δυνατόν καὶ νὰ συμπληρῶνται ἢ διαρρυθμίζονται πῶς ταῦτα, ἂν τοπικὴ τις ἀνάγκη ἐπέβαλλε τοῦτο.

Ἄλλ' ὁ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀπολυθεὶς ἑλληνόπαις ἐκτῆσατο καὶ στερρὰς προπαιδευτικὰς γνώσεις πρὸς εἰσιτήριον εὐδόκιμον δοκιμασίαν εἰς τὸ γυμνασιον, ὅπερ εἰς ἐξάτακτον μετὰ καταλλήλου προγράμματος ἐνιαίαν σχολὴν συγκροτηθῆν θὰ ἦνε, καὶ ὀφείλει νὰ ἦνε, παρ' ἡμῖν τὸ μόνον σχολεῖν τῆς μέσης ἐκπαίδευσως τὸ παρασκευαστικὸν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν ἀνωτέρων ἐπαγγελματικῶν σχολῶν καὶ τινῶν δ' ἄλλων τοῦ κράτους ἰδικῶν σχολείων (τῆς σχολῆς τῶν εὐελπίδων, ἱερατικῆς, ναυτικῆς καὶ διδασκαλείου τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων).

Μηδεὶς δὲ θαυμάσῃ, ὅτι παντὶ ἐξατάκτου δημοτικοῦ σχολεῖῳ ἀπόφοιτος εἰσηγοῦμεθα, ἵνα γίνηται ὁμοῦ εἰς εἰσιτήριον διὰ τὸ ἐξάτακτον

¹ Ἐξάτακτα κατέστησαν ἀπὸ ἕξ ἡ ἐτῶν πάντα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Κύπρου καὶ προγράμματα δὲ κατάλληλα καὶ κανονισμοὶ αὐτῶν συνετάχθησαν. τὰ δ' ἐκ τῆς τοιαύτης διαρρυθμίσεως τῆς δημοτικῆς παιδείας ἀποτελέσματα παρὰ τὰς πολλὰς ἀντιξοῦς συνθήκας ἵνα ἱκανῶς ἐπιβαρυντικά.

γυμνάσιον δοκιμασίαν, διότι ἐκ πείρας γινώσκουμεν, ὅτι καὶ οἱ ἐκ μονοδιδασκάλων ἐξατάκτων δημ. σχολ., ὑπὸ ἱκανῶν διδασκάλων διευθυνομένων, προσελθόντες μαθηταὶ εἰς τὸ ἐξατάκτον ὡσαύτως Παγκύπριον γυμνάσιον ἐπιτυχῶς διηγωνίσαντο πρὸς ἄλλους καὶ ἐκ πλήρων δημοτ. σχολ. ἐξατάκτων προσελθόντας καὶ ἐλάχιστα ἢ οὐδαμῶς ἐν τῇ μετέπειτα μαθητείᾳ αὐτῶν ὑπελείφθησαν.

Ἄλλ' ἵνα δ' ὅμως προλαμβάνηται καὶ πᾶσα ἀνωμαλία ἐν τῇ εἰσιτηρίῳ ταύτῃ δοκιμασίᾳ, καὶ μὴ ὑπολαμβάνηται ὑπὸ τῶν δημοδιδασκάλων, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ ταῦτα τῆς πρώτης παιδείσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐργαστήρια εἶνε ὑπηρετικά μόνον τοῦ γυμνασίου, ἐπωφελέστατα θὰ συντελέσῃ, νομίζομεν, καθορισμὸς τις τῆς ὕλης, εἰς ἣν ὀφείλουσι νὰ δοκιμάζωνται οἱ τὴν εἰσιτήριον εἰς τὸ γυμνάσιον δοκιμαζόμενοι ἐξετάσιν μαθηταί.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλειφθῇ καὶ ὅτι τὰ νέα δημοτικά ἡμῶν σχολεῖα, ὅπως ὄντως καταστῶσιν ἢ ἀδαμαντίνη κρηπίς τῆς εὐθυμερίας καὶ τῆς προόδου τοῦ ἔθνους, πρέπει καὶ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις νὰ καταστῇ διὰ νόμων αὐστηροτάτων ὑποχρεωτικὴ πᾶσι τοῖς τέκνις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ πρώτιστα πάντων τὰ διδασκαλεῖα ἡμῶν νὰ διαρρυθμισθῶσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἵνα καὶ ἀρτιωτέραν παρέχωσι γενικὴν παιδείουσιν τοῖς τροφίμοις αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν προσήκουσαν δὲ μὴθον ἐπαρκῶς διδάσκωσι καὶ γεωπονικὰ καὶ χειροτεχνικὴν, ἐπὶ πλεον δὲ ταύτην ἢ ἐκεῖνα κατὰ τὸ διαμέρισμα, ἐν ᾧ ἱδρύται τὸ διδασκαλεῖον.

Ἄνευ δοκίμων διδασκάλων καὶ τῶν παρεπομένων, ἅτινα, ἵνα μὴ ἐπεκτείνωμαι, παραλείπω, θὰ κτίσωμεν ἐπὶ τῆς ἄμμου.

Ἄλλ' ἵνα καὶ αἱ ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ ἔχωσι τοὺς ἀρμοδίους λειτουργοὺς καὶ καθόλου δὲ πλήρης καὶ ὀρθὴ τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐν τῷ ἔθνει ἐκπαίδευσις καθιδρυθῇ, καὶ ὁ κατὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς θεωρητικῆς ἐν γένει παιδείσεως ἄλογος ἂν καταπαύσῃ ἀνάγκη ἐπιείγουσα εἶνε παρὰ τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ τὸ Πανεπιστήμιον ἀνωτέρα ἐπαγγελματικὴ σχολή, ἐν εἶδος ἀνωτέρου Ἰανεπιστημίου, νὰ ἱδρυθῇ παρ' ἡμῖν εἰς τέσσαρας διηρημένη εἰδικὰ σχολὰς, τὴν ἐμπορικὴν, τὴν γεωργικὴν, τὴν δασονομικὴν καὶ τῆ τῶν νεωτέρων φιλολογικῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

Τὸ τοῦ αἰοιδίου καὶ φιλομούσου Δάπολη κληροδότημα ἐν καιρῷ ἔρχεται, ἵνα πηχθῇ δι' αὐτοῦ τὸ νεώτερον τοῦτο Πανεπιστήμιον, ὅπερ θὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου βεῖνου ἀνδρός, τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις τόσον ἐπιζήλωσ τὴν ἐξ ἐπταετ' ἀειλαμπῶν ἀγῶνων κατηρειπωμένην Ἑλλάδα ἠθέλησε νὰ ἀνεγείλῃ περίλαμπρον, ἀκμαίαν τρέπων τοῦ αἰμάσσοντος ἔθνους τὴν προσοχὴν εἰς τὰ πλουτοπαραγωγὰ μάλιστα ἐπαγγέλματα καὶ νὰ πυκνώσῃ τὴν φάλαγγα τῶν βιοπαλαιστῶν ὁμογενῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ δὲ καταρτισμοῦ αὐτῶν ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ὑπερτέρου τοῦ τῶν ἀν' ἀλῶν.

Ἐν ταῖς σχολαῖς δὲ ταύταις, ἀπάσαις τριτοταξίαις, θὰ παρασκευάζωνται οὐ μόνον οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι τῶν κατωτέρων ἐπαγγελματικῶν σχολῶν καὶ οἱ καθητῆται τῶν ξένων γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ μεγα-

λέμποροι, τραπεζίται, οἱ ἀνώτεροι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ πρόξενοι κτλ. ἵνα δὲ πρὸς τῷ ἄλλῳ τελείῳ καταρτισμῷ αὐτῶν οἱ σπουδασταὶ τοῦ νεωτέρου τοῦτου Πανεπιστημίου καὶ διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα προαλειφόμενοι ἔχωσι καὶ παιδαγωγικὴν μόρφωσιν, ἀνάγκη εἶνε καὶ παιδαγωγικὴ τις διδασκαλία θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ νὰ γίνηται ἐν τῇ β' καὶ τῇ γ' τάξει.

Παιδαγωγικὴν μόρφωσιν, ὅπως ἔχωσι καὶ οἱ τῶν ἄλλων τεχνικῶν μαθημάτων διδάσκαλοι, ἐπιβάλλεται τοῖς προϊσταμένοις τῆς τοῦ ἔθνους παιδείας νὰ μεριμνήσωσι, διότι οὕτω πάντα τοῦ ἔθνους τὰ σχολεῖα θὰ ἀποβῶσιν ἀληθῆ παιδαγωγεῖα, θὰ διέπωνται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παιδαγωγικῆς.

Θὰ ηὐχόμεν δὲ τέλος καὶ ἐταιρεῖαι καὶ σύλλογοι διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν καταλλήλων περιοδικῶν καὶ τῶν κυριακῶν καὶ ἑσπερινῶν σχολείων νὰ συντελέσωσιν ἐναμίλλως καὶ εἰς τὴν πολλαχῶς εὐεργετικὴν διὰ τὸ ἔθνος κρείττονα τοῦ Ἑλληνος ἐργάτου μόρφωσιν.

Διὰ τοιαύτης μόνον πλήρους καὶ συστηματικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς καὶ εἰς τὰς ὕλικὰς τοῦ κράτους δυνάμεις προσαρμοζομένης, καὶ πολυειδῶς προσφόρου τῇ ἀλυτρώτῃ Ἑλλάδι, τῇ ἐκ τῆς ἐλευθέρως μητρὸς ἀπεκδεχομένῃ πᾶσαν τὴν πρόοδον καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς πραγμάτων τὴν τελείωσιν, νομίζομεν, ὅτι ἀρτία θὰ καταστῇ τοῦ ἔθνους ἡ ἐκπαίδευσις, ἢ δὲ ἐλευθέρᾳ ἑλληνικῆς νεότης θὰ παρασκευασθῇ ταχέως κραταιὰ καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν τῶν ἐπαγγελμάτων ἐπίδοσιν, δι' ἧς καὶ μετὰ τῶν ὑποδούλων στενότερον θὰ συνδεθῇ καὶ ἡ τοῦ ὄλου ἑλληνικοῦ κρίσιμος πάλιν εὐχερεστερά θὰ καταστῇ, καὶ ἡ Ἑλλάς δὲ, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἢ κοιτίς, τάχιστα θὰ τεκμηριώσῃ περίδοξον συμβολὴν καὶ εἰς τὴν τῶν τεχνῶν παγκόσμιον πρόοδον.

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 30 Δεκεμβρίου 1903.

Μιχ. Δ. Βολοκας
Γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου

ΠΕΡΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΣΥΓΚΡΟΤΟΥΜΕΝΟΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Κύριε Πρόεδρε,

Ἀποκρινόμενοι εἰς τὴν ὑμετέραν πρόσκλησιν λαμβάνομεν τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ δηλώσωμεν ὑμῖν ὅτι θὰ συμμετάσχωμεν τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι συγκροτηθησομένου ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου, οὗ τὴν πραγματοποίησιν ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην καὶ σοφὴν ὑμῶν Προεδρείαν ἐπιφανεῖς ἐν τοῖς γράμμασιν ὅσον καὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες δνειροπολήσαντες ἀπεφάσισαν. Ἀνήκοντες δὲ εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Στοιχειώδους ἐκπαίδευσως θέλομεν τὸ κατὰ δύναμιν, ὡς εἰκός, συνδράμει κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τὸ ἱερὸν ὑμῶν ἔργον, ἀφ' οὗ μοι ἐπιτρέψητε νὰ ἐκφράσω εἰς τὰ εὐγενέστατα μέλη τῆς ἐπιτροπείας ὡς Ἑλληνα καὶ διδάσκαλον τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μου ἐπὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ, ἣν ἔσχον εἰς πρωτοφανῆ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς ἐπιχείρησιν.

Συμμορφούμενοι λοιπὸν πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Σῆς Ἐπιτροπῆς προδιαγεγραμμένα ἐπιλαμβάνομεθα τὸ ἐφ' ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ σχετικὸν εἰδικὸν θέμα τ. ἔ. «Πῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν Ἑλλάδι ἡ εὐρύτερα διάδοσις τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων τῶν ὑπερβάντων τὴν ἡλικίαν τῆς ἐκ τοῦ Νόμου ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον».

Μετὰ λύπης ἡμῶν ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἔσχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσωμεν ἐξ ἰδίας ἡμῶν ἀντιλήψεως τὰ ἐν τῇ προηγημένῃ καὶ πεφωτισμένῃ Εὐρώπῃ περὶ στοιχειώδους ἐκπαίδευσως κρατοῦντα, ἵνα, συγκρίνοντες τὰ παρ' ἡμῖν πρὸς ἐκεῖνα ἐξαγάγωμεν ἀσφαλὲς συμπέρασμα καὶ ἐξενέγκωμεν ἀνύσιμον γνώμη.

Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον τὸ μὲν ἐκ καταγωγῆς τὸ δὲ ἐκ μακρᾶς πείρας θὰ πειραθῶμεν νὰ προσπορίσωμεν τῷ Ἐκπαιδευτικῷ Συνεδρίῳ πενιχρὰν συμβολὴν καὶ ἀμυδρὸν φῶς χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν ὅπως τὸ Συνεδρίον ἀποδεχθῇ ὡς ἀλαθῆτους τὰς ἡμετέρας πληροφορίας καὶ γνώμας.

Εἶνε ἀνεπίδεκτον πάσης συζητήσεως ὅτι ἡ Στοιχειώδης ἐκπαίδευσις εἶνε ὁ «ἐπιούσιος πνευματικὸς ἄρτος τοῦ λαοῦ» τοῦ δυστήνου Ἑλληνικοῦ λαοῦ! ὅς ὡς ἔχουσι σήμερον παρ' ἡμῖν τὰ πράγματα οὐδὲν ἄλλο σχεδὸν γέυεται καὶ ἀπολαύει ἐξ ἐκεῖνων, ἅτινα παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἀφθονοῦσι. Παρ' ἡμῖν ἐκπαίδευσις ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει ἀτελής καὶ μᾶλλον σχολαστικῆ. Ἐρησκαία; «Τὴν γράφουσι μόνον τὰ χαρτιὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ πετραχῆλι τῶν παπᾶδων». Δικαιοσύνη

καὶ διοικήσεις; Σικαί! Φορολογία; ἀτεγίτος. Ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία μέχρις ἐξαντλήσεως ἀπομυζητικῆ. Πάντες οἱ τύραννοι οὗτοι ἔχουσι βυθίσει τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἐν ὕλικῃ καὶ ἠθικῃ πενίᾳ, ἐξαναγκάζοντα τοῦτον ἢ νὰ ἐγκληματῇ ἢ νὰ ἐκπατρίζηται ἢ καὶ συναμφότερα νὰ πράττῃ. Μάλιστα δὲ τὸ τελευταῖον κακὸν δῆλα δὴ ὁ ἐκπατρισμὸς ἂν τὸ ἡμέτερον συνέδριον ἦτο οἰκονομολογικόν, θὰ ἀπεδείκνυον μαθηματικῶς ὅτι ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν πολλαπλασιάζουσαν τὴν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀμερικῆς νομισματικὴν διαφορὰν.

Ἴσως οὐχὶ ἄσχετος σειρά τῶν πραγμάτων μὲ ἤγαγεν εἰς συγγνωστὴν παρέκδοσιν. Οὐδεὶς ἀρνεῖται ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική κακοδαιμονία τοῦ ἔθνους εἶνε στενότερα συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀγωγήν. Ἄλλὰ τίς εἶνε ἡ πρώτη πηγὴ ἐξ ἧς πρῶτον θὰ ἐκπηγάσῃ ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή; Χωρὶς ἡμεῖς νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν, ὑμεῖς πάντες θὰ μὲ προλάβητε ὅτι ἡ πρώτη καὶ κυρία πηγὴ τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς εἶνε τὸ Σχολεῖον. Συντελοῦσιν ὄντως καὶ οἱ ἄλλοι γνωστοὶ παράγοντες, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀνάγκη εἶνε νὰ ἔχωσι διέλθῃ προηγουμένως διὰ τοῦ σχολείου. Τὸ σχολεῖον θὰ μορφώσῃ τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, τὸν ἱερέα, τὸν διδάσκαλον, τὸν δικαστήν, τὸν διοικητήν, τὸν στρατιώτην, τὸν πολίτην, ἐνὶ λόγῳ τὴν κοινωνικὴν ὀλομέλειαν. Πῶς ἀρά γε τὸ σχολεῖον τὸ παρέχον τὴν κοινὴν καὶ στοιχειώδη μόρφωσιν θὰ κατασταθῇ κοινὸν τ. ε. κοινὸν κτῆμα καὶ προσιτὸν τοῖς πᾶσι, μὴ ὄντος δυνατοῦ νὰ τύχωσιν οἱ πάντες ἀνοτέρας παιδεύσεως;

Τοῦτο τὸ ζήτημα ἡ φιλόπατρις ἐπιτροπὴ ἢ διοργανώσασα τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον προέθετο εἰς ἔρευναν καὶ συζήτησιν.

Δύο φυσικῶς εἶναι αἱ ἡλικίαι τοῦ πολίτου, καθ' ἃς δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ εὐρύτερα διάδοσις τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως. Πρῶτον οἱ ἄγοντες τὴν ἡλικίαν τῆς ἐν τοῦ Νόμου ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δεύτερον οἱ ὑπερβάντες τὴν ἡλικίαν ταύτην. Ἐντεῦθεν ἐξεταστέον κατὰ πόσον ἡ εὐρύτερα διάδοσις τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως ἐπιτυγχάνεται ἢ δύναται νὰ ἐπιτυγχάνηται ἐν ἐκατέρᾳ ἡλικίᾳ. Τὸ ζήτημα δι' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἔλυεν ὁ νομοθέτης τοῦ 1834. Ἀλλὰ καθὼς σχεδὸν πάντα τὰ φυσικὰ πράγματα μεταφυτευόμενα ἀλλοθεν ἐκφυρίζονται παρ' ἡμῖν, οὕτω καὶ τὸ εὐθαλὲς ἐκεῖνο δένδρον τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως μεταφυτευθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς σοφῆς Γερμανίας παρήγαγε καρποὺς σαπροῦς, μᾶλλον δ' εἶπεῖν οὐδένα καρπὸν παρήγαγε περιπεσὸν ἀνέκαθεν εἰς ἀχρηστίαν καὶ μόλις ἀνέθαλε μετὰ τὸν Νόμον τοῦ 1895 διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν Ἐπιθεωρητῶν. Ἐκ τούτων τινὲς βαθύτατα συναισθανθέντες τὴν ἱεράν αὐτῶν ἀποστολὴν ἐπανήγαγον ἐν μέρει εἰς τὴν ἰσχύν του τὸν Νόμον ἐκεῖνον ἐπαναληφθείσης ἄλλως τε τῆς διατάξεως καὶ διὰ τοῦ ΒΤΜΘ' Νόμου.

Σήμερον ἡ πείρα μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ὑποχρεωτικὴ φοιτήσις εἶναι τὸ πρῶτον μέτρον καὶ σπουδαιότατον μέσον πρὸς εὐρύτεραν διάδοσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως. Ἡμεῖς ἐφαρμόσαντες τὸ νόμιμον τοῦτο μέ-

Θήρα κλπ. Ποῖα τὰ καθήκοντα τοῦ δημοτικοῦ ἄρχοντος σήμερον;
 Ἐτερον οικονομικὸν μέσον ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως κάλλιστα δύναται νὰ ἐξοικονομηθῇ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἰδρύθησαν πολλαχοῦ τοῦ Κράτους Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀνευ τινὸς λόγου, ἀλλ' ἀπλῶς χάριν δημοκροτίας ἢ χάριν ἐνὸς κομματάρχισκου, ἵνα μὴ ἀποστέλλῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς μεμακρυσμένον σχολεῖον. Τίς ὢν Ἕλληγν δὲν ἤθελεν ἀγανακτῆσαι ἂν μάθῃ ὅτι ἐν τῷ Νομῷ τῶν Κυκλάδων λειτουργοῦσι περὶ τὰ 25 Ἑλληνικὰ σχολεῖα μὴοτάξια διτάξια ἢ καὶ τριτάξια, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει ἀνὰ 4 μέχρι 15 μαθητὰς· οἷον τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον Ἀδάμαντος 4 μαθητὰς, Κιμῶλου 5, Φολεγάνδρου 5, Ἰου πλήρες Ἑλληνικὸν σχολεῖον μαθητὰς 12, Γαυρίου ἐπίσης πλήρες Ἑλληνικὸν σχολεῖον μὲ 8 μαθητὰς. Διότι ἂν εἶναι πλείονες ἐγγεγραμμένοι θὰ εἶναι εἰκονικοὶ οὔτοι κλπ. κλπ.

Πλὴν τοῦ ζηλωτοῦ διδασκάλου καὶ τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως, τῆς συστάσεως δημοτικῶν σχολείων ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ καὶ κώμῃ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μέσα συντελεστικά εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀγγραμμάτων παιδῶν. Τοιοῦτον εἶναι ὁ πρόσφορος καὶ κατάλληλος καταρτισμὸς τοῦ ὄρολογίου προγράμματος τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀναλόγως τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν ἐκάστου τόπου. Ἐν τισὶ χωρίοις τὰ μαθήματα ἀνάγκη ν' ἀρχῶνται τὴν 9ην ἢ 10ην π. μ. καὶ νὰ τελευτῶσι τὴν 2αν μ. μ. ἀπερχομένων τῶν μαθητῶν ἀνεπιστρεπτί ἵνα ἐκτελῶσι καὶ τὰς οἰκιακὰς τῶν ὑπηρεσίας. Πῶς π. χ. θὰ λυθῇ τὸ αἰώνιον ζήτημα τῆς κατσίκας, ἣν νομίζει ὁ πατὴρ ὅτι μόνος ὁ μαθητὴς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ περιποιηθῆται καὶ νὰ ἀμέλγῃ; πῶς θὰ κατορθωθῇ ὥστε ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν νὰ μὴ ἀπασχολῇ τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ ἀποσπᾷ τούτους ἐπὶ μῆνας ἀπὸ τοῦ σχολείου, ὡς συμβαίνει σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος;

Ἐγγράμματοι δὲν δύναται νὰ ὀνομαζῶνται οἱ ἐγγραφεῖς καὶ ἐλάχιστοι φοιτήσαντες εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐπὶ τούτοις ἤθελε μὲ ἐρωτήσαι τις πῶς; δὲν εἶναι ἐγγράμματοι οἱ ὀπωσδήποτε μαθητεύσαντες εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦ χωρίου; Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτῶντων εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι εἰκονικός. Πράγματι οἱ κ. κ. Ἐπιθεωρηταὶ φιλοτίμως ἐργασθέντες ἐξ ὧν γινώσκωμεν κατήρτισαν στατιστικὰς, ἃς ἡ δημοσίευσαν ἢ ὑπέβαλον τῷ Ὑπουργεῖῳ ἢ τῷ Ἐκπαιδευτικῷ συνεδρίῳ. Ἀλλ' ὁ ἀναγραφόμενος ἐν ταῖς στατιστικαῖς ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν Σχολείων εἶναι πολὺ διάφορος τῆς πραγματικότητος. Ἴδου πῶς: Ἐν τινὶ κοινῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ φέρονται ἐγγεγραμμένοι φερ' εἰπεῖν 200 μαθηταὶ π. χ. τὸ τῆς Μυκόνου. Ἐκ τούτων 90 ἢ 100 τυγχάνουσι μαθηταὶ τῆς Αἰε τῆς τάξεως μόνον, ἢ δὲ Δ'. τάξις περιλαμβάνει μαθητὰς ἀπὸ 10 ἕως 15 ἢ τὸ πολὺ 20. Εἰς τὰς ἐν τῷ μεταξύ τάξεις Β'. δηλαδὴ καὶ Γ'. ὁ ἀριθμὸς 100 ὑπέστη ἀνάλογον ἀσάφειαν. Ἡ κλίμαξ αὕτη, ἢ διαφορά μεταξύ Α' καὶ Δ' τάξεως ἀγεί ἕκαστον νὰ συμπεράνῃ τὸν πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν πραγματικῶν μαθητῶν καὶ τῶν πραγματικῶς ἐγγραμμάτων παιδῶν τῶν μῆπω ὑπερβάντων τὴν ἡλικίαν τῆς ἐκ τοῦ Νόμου υποχρεωτικῆς φοιτήσεως. Βεβαίως οὐδεὶς εὖ φρονῶν παραδέχεται ὡς ἐγγράμματος τοὺς παῖδας τοὺς ἀποφοιτήσαντας ἀπὸ

τῆς Αἰε ἢ Βας ἢ Γης τάξεως τῶν σήμερον δημοτικῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτός ἐάν ἔχωμεν τὴν ἐλαφρὰν συνείδησιν νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἐγγράμματος ἐκεῖνον, ὅστις φελλίξει ὀλίγας συλλαβὰς ἢ χαραττεῖ τινὰς ἱερογλυφικὰς γραμμάς, ἃς οὐδὲ αὐτὸς δύναται ν' ἀναγνώσῃ. Καὶ αὕτη ἢ τετραετὴς φοιτήσις ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολεῖῳ θεωρεῖται παρ' ἀπάντων ὡς ἀνεπαρκὴς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως διὰ πᾶσα ἄλλη χώρα ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἔχει καταστῆσαι σήμερον τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐξαιρετὴ ἢ ὀκταετῆ. Πῶς ἄρα ἡμεῖς δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν καὶ ν' ἀποκαλῶμεν ἐγγράμματος τοὺς 180,000 σχεδὸν Ἑλληνοπαῖδας τοὺς φοιτῶντας σήμερον εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ὧν οἱ πλείστοι ἀποφοιτοῦσιν ἀπὸ τὰς Α'. Β'. ἢ Γ'. τάξεως τοιοῦτου ἀτελεστοῦ δημοτικοῦ σχολείου;

Καθ' ἡμᾶς ὀμιλοῦντας ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐκ τῶν 180 χιλιάδων μόλις 20 ἢ 25 % πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ἐγγράμματος δηλ. τοὺς τυγχάνοντας ἀπολυτηρίου τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ὡστε τὸ χάσμα μεταξύ ἐγγραμμάτων καὶ ἀγγραμμάτων εἶναι πολλῶν μείζον ἢ ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται.

Ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐλλειπῶς φοιτῶντων παιδῶν, τὴν δὲ ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγγραμμάτων τῶν ὑπερβάντων τὴν ἡλικίαν τῆς ἐκ τοῦ Νόμου υποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον φρονούμεν ὅτι δύναται ἢ πολιτεία νὰ κατορθωθῇ διὰ τριῶν μέτρων τῶν ἐξῆς:

Ἐν ταῖς πόλεσι δὲν εἶναι δύσκολον ἢ Κυβέρνησις ἢ φιλοπρόδοα समाτεία νὰ καταρτίξωσι νυκτερινὰς σχολὰς διὰ τῶν κατὰ τόπους δημοδιδασκάλων πάντοτε. Διὰ τὰ χωρία εἶναι ἀδύνατον διὰ πολλοὺς λόγους τοῦτο γινώσκωμεν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Ἡ πρόνοια αὕτη θὰ ἐξυπηρετήσῃ μὲν τὸν σκοπὸν τούτον, ἀλλὰ δὲν προσδοκῶμεν καὶ τὴν ὀλοσχερῆ λύσιν τοῦ παραλλομένου προβλήματος. Τὸ Κράτος ἂν σκεφθῇ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγραμμάτων πολιτῶν τοῦ ἄρρενος φύλου—διότι αἱ ὑπερβάσαι τὸ κατώφλιον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου γυναῖκες δὲν πιστεύομεν ὅτι θὰ τύχωσιν ἄλλης εὐκαιρίας νὰ γίνωσιν ἐγγράμματοι—ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πρόσφορον τὸν καιρὸν καὶ εὐκολὰ τὰ μέσα. Ἴδου πότε καὶ πῶς. Ἐν τῷ στρατῷ δύναται ἀντὶ εὐτελεστάτης δαπάνης νὰ συστήσῃ τακτικὰ νυκτερινὰ σχολεῖα παρέχον μικρὸν ἐπιμίσθιον εἰς τινὰς τῶν ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ τάγματος ἢ λόχου ὑπηρετούντων δημοδιδασκάλων νὰ ἐκλέγῃ τούτους δὲ τῇ ἐγκρίσει τοῦ οἰκείου Ἐπιθεωρητοῦ, ἵνα μὴ καὶ ἐδῶ ἡ συναλλαγὴ ἐκλέγῃ τοὺς χειροτέρους ἢ υποχρεουμένων τῶν ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρετούντων δημοδιδασκάλων νὰ διδάσκωσι τοὺς ἀγγραμματος στρατιώτας καθ' ὀρισμένης ὥρας ἀπαλλασσόμενοι τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν.

Ἐν ἀφαιρέσωμεν τὴν νυκτερινὴν ὑπηρεσίαν τῶν στρατιωτῶν ὑπολείπεται ἀρκετὸς χρόνος καθ' ὃν εἰς ἀνὴρ νέος δύναται νὰ μάθῃ ἱκανῶς γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ ἄλλας τινὰς στοιχειώδεις γνώσεις. Οὕτω, ἐπειδὴ ἡ στρατιωτικὴ θητεία εἶναι σχεδὸν καθολικὴ, ἢ θὰ γίνῃ διὰ νόμου καθολικὴ, θὰ φθάσωμεν πολὺ ταχέως εἰς τὸ εὐχάριστον ἀποτέλεσμα νὰ μὴ συναντῶμεν μεταξύ τῶν ἀνδρῶν οὐδένα σχεδὸν ἀγγραμματος.

Ἐτερον μέτρον, καταναγκαστικὸν πλέον τοῦτο, πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀγγραμμάτων, θὰ εἶναι ἂν τὸ ἀπολυτῆριον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐθεω-

ρείτο ὡς ἀπαραίτητον προσὸν πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων. Εἰς τοῦτο βεβαίως οἱ θεσμοφύλακες τῆς χώρας θὰ ρήξωσι κραυγὴν διαμαρτυρίας ὅτι δῆθεν κινδυνεύουν οἱ θεσμοί. Ἀλλὰ ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ παρίδῃ τὰς τοιαύτας πλέον τερθρείας καὶ νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ οὐσιαστικὸν συμφέρον τοῦ λαοῦ. Μία τοιαύτη ὑποχρέωσις διπλῆν τὴν ὠφέλειαν θέλει προσενήσῃ τῇ κοινωνίᾳ.

Τὸ μὲν θὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγραμμάτων καταπληκτικῶς, τὸ δὲ θὰ δώσῃ τὸ δικαίωμα ψήφου μόνον εἰς τοὺς ἐγγραμμάτους, ὅστινες θὰ ποιῶνται πάντως καλυτέραν χρῆσιν τῆς ψήφου των ἢ οἱ ἀγράμματοι. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων δύναται ἡ Πολιτεία νὰ πειθαναγκάσῃ εἰς τὴν καθολικὴν ἐκπαίδευσιν π.χ. παρέχουσα τὸ προνόμιον τοῖς ἐγγραμμάτοις νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ στρατῷ 4 ἢ 5 μῆνας ὀλιγώτερον τῶν ἀγγραμμάτων.

Οὐδεὶς σήμερον ὁ ἀντιλέγων ὅτι ἡ παιδεία ἐξασφαλίζει τὴν πραγματικὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὰ ἔθνη καὶ αὕτη ὁδηγεῖ ταῦτα εἰς τὴν μεγάλην λεωφόρον τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀναμφιβόλως ἐπικαιρότερον καὶ πρακτικώτερον θέμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ τὸ πρῶτον ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον τῆς Ἑλλάδος. Πᾶς Ἕλληνα δὲν θὰ ἀρνηθῇ τὸν δίκαιον ἔπαινον καὶ τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην του τῷ Συνεδρίῳ.

Περαιῶν τὸ παρὸν ὑποσημειοῦμαι μετὰ τῆς βαθυτάτης καὶ ἰδικεύσεως πρὸς τὸ Προεδρεῖον ὑπολήψεως.

Ἐν Ἐρμουπόλει, τῇ 10 Δεκεμβρίου 1903.

Ὁ ἐπιθεωρητὴς
τῶν Δημοτ. Σχολείων Κυκλάδων
Α. ΒΑΛΑΝΗΣ

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ¹

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἄφ' οὗ καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσεως εἶνε σχολεῖα ἀνατροφῆς, ἀνάγκη νὰ ἐπίσταται πᾶς διοριζόμενος ἐν αὐτοῖς διδάσκαλος νὰ ἀνατρέφῃ. Εἶνε δὲ ἡ ἀνατροφή, ὡς καὶ ἡ ἰατρικὴ, καὶ ἐπιστήμη καὶ τέχνη. Καὶ ὡς ἐπιστήμη μὲν ἀπαιτεῖ γνῶσιν α'), πᾶσῶν τῶν ὑπηρετικῶν αὐτῆς ἐπιστημῶν ἤτοι ψυχολογίας, ἠθικῆς, φυσιολογίας, ὑγιεινῆς, β'). γνῶσιν τοῦ ἔλου συστήματος τῶν παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν, ἤτοι τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τῆς παιδαγωγικῆς, τῆς φιλοσοφικῆς παιδαγωγικῆς, τῆς πρακτικῆς παιδαγωγικῆς ἰδίᾳ δὲ τῆς γυμνασιακῆς, καὶ τῆς ἱστορίας τῆς παιδαγωγικῆς. Ὡς τέχνη δὲ ἀπαιτεῖ ἱκανὴν ἀσκήσιν ἐν σχολείῳ ἐπίτηδες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λειτουργοῦντι, τῷ καλουμένῳ προτύπῳ σχολείῳ, ἐν ᾧ νὰ διατρέψῃ ἐπὶ πολλῶν σχετικῶς χρόνον ὁ φοιτητὴς, ἵνα ἀποκτήσῃ ἀγάπην εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τοὺς μαθητάς, ἵνα μάθῃ δὲ καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν ἠτις θαυματουργεῖ ἐν παντὶ ἔργῳ, μάλιστα δὲ τῷ διδασκαλικῷ. Ἐχομεν ἀνάγκη παιδαγωγικῶν διδασκάλων, ἵνα ἐξεγείρωμεν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν ζήλον τῶν μαθητῶν, ἵνα ἐνισχύσωμεν τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν, καθ' ἔλου δὲ ἵνα ἐμφυτεύσωμεν εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν, δι' ὧν διατηροῦνται καὶ προάγονται αἱ κοινωνίαι. Ὁ εἰσηγητὴς κ. Καπετανάκης ἠθεύρει ὅτι ὁ διδάσκαλος του κ. W. Rein ἐξέδωκε πρὸ μικροῦ ἑτά... δάσκαλων ζήτημάτων καὶ πιστεύω ὅτι... ἔργῳ τῆς ἀνατροφῆς. Ἡ ἀνατροφή, λέ... ἀπαιτεῖται ἐξ αὐτῆς. Ἡ ἡμιμάθεια, ἡ ἀγυρτεία, ἡ ἐπιπολαιότης, ἡτις ἀγαπᾶ νὰ κρύπτηται ὀπίσω τῶν μεγάλων λέξεων, πρὸς οὐδὲν ὠφελοῦσι, μᾶλλον δὲ βλάπτουσι, διότι ἀποκοιμίζουσι τὸν κόσμον ὅτι γίνεται τι, ἐν ᾧ δὲν γίνεται τίποτε. Τούτων προτιμότερα εἶνε ἡ ἀμάθεια. Καὶ διὰ τοῦτο ἐξεπλάγην, ἔταν ἤκουσα ἐπιστήμονα παιδαγωγικόν, οἷος εἶνε ὁ κ. Καπετανάκης, νὰ συνιστᾷ μέτρα πάντα τείνοντα νὰ μορφώσωσι ἡμιμαθεῖς, ἀγύρτας, ἐπιπολαίους παιδαγωγικούς διδασκά-

¹ Ἐλέγχθησαν ἐν τῷ Β' Τμήματι τοῦ 1ου Ἑλλην. Ἐκπαιδ. Συνεδρίου.

λους. Τί προτείνει ὁ κ. Καπετανάκης πρὸς παιδαγωγικὴν μὀρφωσιν τῶν διδασκάλων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως; Ἀφοῦ περάνωσι, λέγει, οἱ σπουδασταὶ τὰς σπουδὰς τῶν ἐν τῇ πανεπιστημίῳ, λαβόντες μάλιστα καὶ τὸ πτυχίον τῶν, δηλὸν ὅτι ἀπ' οὗ διατρίψωσι πέντε καὶ ἕξ ἔτη σπουδάζοντες, τότε νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν γυμνασιάρχην τοῦ προτύπου γυμνασίου, ἵνα μιῆσθαι αὐτοὺς εἰς τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν καὶ παιδεύειν, διδάσκων αὐτοὺς ὑποδειγματικῶς, διδασκόντων δὲ καὶ ἐκείνων δοκιμαστικῶς, ἐπὶ ἓν ἔτος. "Ὅτι δὲ θὰ μάθωσιν ὀλίγα πράγματα ἐν τῇ προτύπῳ τοῦτῳ γυμνασίῳ, δὲν ἀρνοῦμαι, ἀλλ' ἀρνοῦμαι τοῦτο: ὅτι οἱ οἱ διδάσκαλοι οὗτοι θὰ μορφωθῶσι—ἴκανοι διδάσκαλοι, οἷους ποθοῦμεν πάντες νὰ ἴδωμεν τοὺς διδασκάλους τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Μὴ λησμονήητε, Κύριοι, ὅτι ὁ γυμνασιάρχης οὗτος τοῦ προτύπου γυμνασίου εἶνε γυμνασιάρχης ἔχων ἔργον τὴν διεύθυνσιν τοῦ γυμνασίου, τὴν διδασκαλίαν ἐν αὐτῇ μαθημάτων, τὸ δὲ ἔργον τοῦ εἰσάγειν τοὺς νέους διδάκτορας εἰς τὴν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν ἀσκήσιν ὡς πάρεργον! Μὴ λησμονήητε ὅτι κατ' ἔτος θὰ προσέρχονται νέοι διδάκτορες ἐκ τῆς φιλολογίας, ἐκ τῶν μαθηματικῶν, ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐκ τῆς θεολογίας περὶ τοὺς πεντήκοντα, πρὸς οὓς θὰ ἀναμασῶ κατ' ἔτος τὰ αὐτὰ, ἔσον ἐνδέχεται: ἐπιπολαίως, διότι ἐν τῇ γυμνασίῳ δὲν ὑπάρχει οὔτε ὁ τόπος οὔτε ὁ χρόνος πρὸς διδασκαλίαν ἐπιστήμης. Καὶ πολὺ φοβοῦμαι, ἔχων ὑπ' ὄψιν πολλὰ πράγματα, ἅπερ δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ κατονομάσω, ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο τῆς παιδαγωγικῆς δοκιμασίας θὰ εἶνε ἔτος ἀληθοῦς αὐτῶν δοκιμασίας. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἄνθρωποι, ἀπ' οὗ ἔλαβον μετὰ πολυτελεῖς σπουδὰς τὸ πτυχίον τῶν καὶ ἐνόμισαν ὅτι τέλος ἀνέπνευσαν, ῥίπτονται πάλιν εἰς νέας δοκιμασίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ γυμνασιάρχης τοῦ προτύπου γυμνασίου, πρὸς ὃν ἀνατίθεται τὸ μέγα τοῦτο βῆρος, ἡ παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ μὀρφωσις τῶν διδασκόντων, ἔχει συνείδησιν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἀγχαρεία, ὅτι ἐλάχιστα πράγματα κατορθοῦνται διὰ τοῦ πλημμελοῦς συστήματος τῆς ἀσκήσεως, ἡ δὲ πείρα θὰ ἐπικυρώσῃ εὐθὺς τοῦτο, καὶ τότε τὸ ἔργον τοῦτο δὲν θὰ θεωρῆ μόνον πάρεργον, ἀλλὰ καὶ φορτικὸν καὶ δὲν θὰ βραδύνη νὰ ἔλθῃ ἐποχὴ, καθ' ἣν γυμνασιάρχης καὶ διδάκτορες θὰ ποθῶσι διακινῆσαι τὰ ἀπαλλαγῆσιν ἀλλήλων. Καὶ οὕτως ἐκ τοῦ σχολείου τοῦτου τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀποκομίζονται διδάσκαλοι ἀποκομίζονται διδασκαλὸν καὶ ὑψίστην τῶν ἐπιστημῶν, ἧς ἐγνώρισαν οὕτω δι' ἐσφαλμένου συστήματος παιδαγωγικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν εἰς ἀντίθετα ἀποτελέσματα ἐκείνων, ἅπερ ἐπιδιώκομεν καὶ ποθοῦμεν.

Ἐὰν ὄντως σπουδάζωμεν νὰ μορφώσωμεν παιδαγωγικούς διδασκάλους τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, πάντες δὲ οἱ διδάσκαλοι οὗτοι πρέπει νὰ εἶνε παιδαγωγικῶς μεμορφωμένοι, διότι τὴν ἀνατροφὴν ἀσκούσιν ὡς κύριον ἔργον αὐτῶν, τότε πρέπει ἄλλως νὰ διαταχθῇ ἡ παιδαγωγικὴ αὐτῶν μὀρφωσις.

Φρονῶ ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν παιδαγωγικῆς μὀρφώσεως τῶν διδασκάλων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἀνάγκη εἶνε νὰ ἰδρυθῇ ἐν τῇ πανεπι-

στημίῳ τακτικὴ ἔδρα παιδαγωγικῆς, ἣτις θὰ περιλάβῃ τὰ ἑξῆς μαθήματα.

Α'). Τὰς θεμελιώδεις ἐπιστήμας τῆς παιδαγωγικῆς ἦτοι α) παιδαγωγικὴν ψυχολογίαν, ἐν ἣ πρέπει καταλλήλως νὰ συνυφανθῇ καὶ φυσιολογικὴ ψυχολογία καὶ παθολογικὴ ψυχολογία· β') πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐν ἣ νὰ συμπεριλαμβάνωνται πᾶσαι αἱ θεμελιώδεις ἰδέαι τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν.

Β'). Τὴν παιδαγωγικὴν αὐτὴν, ἦτοι ἐγκυκλοπαιδεῖαν καὶ μεθοδολογίαν τῶν παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν, γενικὴν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν, γυμνασιακὴν παιδαγωγικὴν, ἱστορίαν τῆς παιδαγωγικῆς.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶνε τὰ μαθήματα διὰ τὴν θεωρητικὴν παιδαγωγικὴν μὀρφωσιν. Διὰ δὲ τὴν πρακτικὴν, ἣν θεωρῶ ἐπίσης σπουδαίαν ὡς καὶ τὴν θεωρητικὴν, θέλω ἴδιον πρὸς τοῦτο σχολεῖον, ἅπερ νὰ ἔχῃ καὶ μαθητὰς μικροῦς δημοτικῶν σχολείων, νὰ ἔχῃ ὁμοῦ καὶ τάξεις σχολείου Ἑλληνικοῦ καὶ γυμνασίου. "Ὅστε καὶ ἐν τούτῳ διαφωνῶ πρὸς τὸν κ. Καπετανάκη. Καὶ οἱ λόγοι ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης εἶνε οἱ ἑξῆς: Ἐπειδὴ οἱ παιδαγωγικῶς μορφωθέντες διδάκτορες προορίζονται ὡς διευθυνταὶ καὶ καθηγηταὶ διδασκαλείων, ὡς ἐπιθεωρηταὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης, ὡς διευθυνταὶ ὀφρανοστροφείων, ὡς διευθυνταὶ ἀνωτέρων παρθεναγωγείων, ὡς διευθυνταὶ καὶ καθηγηταὶ Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων, ἀνάγκη ἐν τῇ προτύπῳ σχολείῳ νὰ λάβωσι τοιαύτην παιδαγωγικὴν μὀρφωσιν, ὥστε οὗτοι νὰ εὐδοκίμησῶσιν, ὅπου δῆποτε κατόπιν καὶ ἂν διορισθῶσιν. Εἶνε δὲ πλημμελεῖς ἀνατιρηρῆτως πᾶν σύστημα μὀρφώσεως, ἅπερ καταρτίζει διδασκάλους εἰδικοὺς διὰ τὴν μεθοδικὴν διδασκαλίαν ὀρισμένων μαθημάτων ἐν ὀρισμένοις σχολείοις, μὴ προνοοῦν ποσῶς περὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν, αἰτινες οὕτω μένουσιν ἀθεράπευτοι.

"Ὅτι δὲ ἐν δημοτικῷ σχολείῳ πρέπει νὰ γίνηται ἡ ἀσκήσις κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου συνηγοροῦσι καὶ οἱ ἑξῆς λόγοι:

α'). "Ὅτι τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν ἔχει τὰς δυσκολίας, ἃς ἔχει ἀνωτέρων σχολείων.

β'). "Ὅτι ἐνταῦθα οἱ ἀρχάριοι διδάσκαλοι ἀποκτῶσι τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν μαθητῶν εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον.

"Ὅστε ἐν τῇ δημοτικῇ σχολείῳ, οἱ διδάσκοντες ἀρχάριοι εὐρίσκουσι σπουδαῖα βοηθήματα καὶ ἀσκούσι μείζονα δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν ἢ ἐν ἄλλοις σχολείοις.

γ'). "Ὅτι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τὸ ἔχον μαθητὰς εὐπλάστους καὶ ἀθῶτους θέλγει περισσότερο τὸν διδάσκαλον καὶ ἐνθουσιάζει αὐτὸν εὐκολώτερον εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ ἱστορία πολλῶν μεγάλων παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν.

δ'). "Ὅτι ἐν τῇ δημοτικῇ σχολείῳ διδάσκαλοι ἐν Ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις, ἀλλ' ἐν ἄλλοις σχολείοις, μάλιστα δὲ οἱ διευθυνταὶ διδασκαλείων καὶ οἱ ἐπιθεωρηταὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Διαφωνῶ δὲ πρὸς τὸν εἰσηγητὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς παιδα-

γωγικῆς ἀσκήσεως. Ὁ φοιτητὴς, ἔταν ἐγγράφηται εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν, ἐγγράφεται, ἵνα γίνῃ διδάσκαλος. Ἄλλ' ὁ καλὸς διδάσκαλος ἔχει ἀνάγκην διττῆς μορφώσεως, ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς, δῆλα δὴ πρέπει νὰ μάθῃ τί θὰ διδάσκῃ ἐν τῷ σχολείῳ καὶ πῶς τοῦτο θὰ διδάσκῃ. Φρονῶ δὲ ὅτι ἀμφότερα τὰ καθήκοντα ταῦτα πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἐγκαίρως νὰ μανθάνῃ καὶ συγχρόνως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κατὰ τὸν τεταγμένον εἰς τοὺς φοιτητὰς χρόνον. Ἐὰν δὲ τὰ μαθήματα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς εἴνε πολλά, ὡς γίνῃ ἀδαρία εἰς ἄλλα μαθήματα, ὀλιγώτερον ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, ὅχι ὅμως εἰς τὰ παιδαγωγικά. Διότι ἡ παιδαγωγικὴ, ἐκτὸς τῆς πολλαπλῆς ἄλλης ὠφελείας, ἔχει καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι συντελεῖ νὰ καθιστᾷ τοὺς φοιτητὰς ἐπιμελεστέρους καὶ ἐμβριθεστέρους καὶ εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα, πείθουσα αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐν τῷ προτύπῳ μάλιστα γινομένην διδασκαλίαν, ὅτι αἱ λέξεις αἱ κεναὶ καὶ ὀγκηραὶ πρὸς οὐδὲν ὠφελοῦσι, καὶ ὅτι ἡ οὐσία τῶν ἐπιστημῶν δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος.

Ἐπειτα καὶ λόγοι φιλανθρωπίας ἐπιβάλλουσι τοῦτο· διότι εἶνε ἀπάνθρωπον νὰ ταλαιπωρῆται ἀνὴρ λόγιος ἐπὶ ἑπτὰ ὄλα ἔτη, ἵνα γίνῃ ἐφήμερος Ἑλληνοδιδάσκαλος, ἔχων πάντοτε καθήκοντα οὐδὲν δὲ δικαίωμα. Μόνον ἀφιλότιμοι ἄνθρωποι ἀνέχονται νὰ τυραννῶνται, οἱ δὲ φιλότιμοι τρέπονται εἰς ἄλλα ἐλευθέρια ἔργα ἢ φεύγουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

ΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ὈΡΓΑΝΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Τὴν 25 Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀπηύθυνε πρὸς τὸν κ. Δ. Βικέλιαν, Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τὸ ἐξῆς ἔγγραφον ὑπὸ ἀριθμὸν 3445·

»Ἐχόντες ὡς ἐχέγγυον τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς ἀνεδέχθη ὁ ὑμέτερος Σύλλογος πρὸς τριετίας τὴν ὑφ' ἡμῶν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ μελέτην τοῦ ζητήματος τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τὴν εὐστοχίαν μεθ' ἧς διεξήγαγεν ὁ ὑμέτερος Σύλλογος τὰ τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν λειτουργίας, ἀποτεινόμεθα καὶ πάλιν πρὸς ὑμᾶς ἐπὶ κούρον καλοῦντες τὸν Σύλλογον εἰς ἔργον, σκοπὸν ἔχον τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω τροπὴν τῆς καθ' ἡμᾶς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀπασχολοῦν δὲ τὰς ἡμετέρας σκέψεις.

»Ἀπαραίτητον συμπλήρωμα παντὸς ἀρτίου διδασκῆρίου εἶναι ὁ πλουτισμὸς αὐτοῦ διὰ τῶν μέσων τῆς διδασκαλίας, ἕσα συντείνουσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃσι ταύτην ἀληθῶς ἀποτελεσματικὴν καὶ οὐχὶ κενὴν καὶ ἀχρηστον λογοκοπίαν. Τὰ μέσα ταῦτα διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν εἶναι κυρίως αἱ συλλογαὶ τῆς πραγματογνωσίας καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τὰ ὄργανα τῆς στοιχειώδους πειραματικῆς φυσικῆς καὶ μαθηματικῆς γεωγραφίας. Ἐν ἐλλείψει δὲ τούτων ἢ κατὰ τὸ δυνατόν ἀντικατάστασις διὰ πινάκων ἀνηρτημένων ὁμοῦ μετὰ τῶν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἠρησκευτικῶν, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πολιτικῆς γεωγραφίας χρησίμων ἀπεικονίσεων.

»Ὁ ὑμέτερος Σύλλογος, ἐπιδοθεὶς ἀπὸ τινος διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐκπαιδευτικοῦ μουσείου εἰς εἰδικὴν ἔρευναν τῶν συναφῶν πρὸς τὰ τοιαῦτα σχολικὰ εἶδη ζητημάτων, θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς ἡμᾶς πολῦτιμον ὑπηρεσίαν ἀποδεχόμενος τὴν μελέτην τοῦ τρόπου, καθ' ἣν θὰ ἦτο ἐπιτελοῦς ἐλλείψεως ἢ τῆς ἀνευ ὀρισμένου συστήματος, ἀλλὰ κατὰ τύχην καὶ κατ' εὐκαιρίαν προμηθείας τῶν ὡς ἀνωθι διδασκτικῶν ὀργάνων.

»Εἶναι περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ Σύλλογος ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν πρωτίστως τὰ πενιχρὰ χρηματικὰ μέσα, ἅτινα δύναται νὰ διαθέσῃ δυστυχῶς τὸ Κράτος πρὸς τοῦτο, καὶ νὰ συμβιδάσῃ κατὰ τὸ ἐνδὸν τὴν λιτότητα πρὸς τὴν σκόπιμον προμήθειαν τῶν ἄλλων ἀπαραιτητῶν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τῆς ἐπισταμένης τοῦ ζητήματος μελέτης θέλει ὑποδείξει ἐν συμπεράσματι· α') ποῖα ὑπολογίζεται ἡ δαπάνη ἐκάστης σειρᾶς διδασκτικῶν μέσων ἐκ τῶν ἀναγκασιούτων εἰς τὰ σχο-

λεῖα τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ β') τίς ἔσται ὁ ἄριστος τρόπος τῆς προμηθείας αὐτῶν· δὲν θέλει δὲ παραλίπη νὰ γνωρίσῃ ἡμῖν πᾶσαν σχετικὴν γνώμην καὶ πληροφορίαν ὡς πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον εἶδη τῶν τοιούτων διδακτικῶν μέσων, ὅσα ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα.

»Ἐπὶ πάντων τούτων εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ ὑμέτερος Σύλλογος κατέχων πάντα τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα θὰ ἐπιδοθῇ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐνεργητικότητος εἰς τὴν ταχεῖαν διεξαγωγὴν τῆς ἀνατιθεμένης αὐτῷ ἐργασίας».

Συνεπεῖα τοῦ ἐγγράφου τούτου τὸν Δ. Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου ἐξέλεξε ἐπιτροπὴν δωδεκαμελῆ ἀποτελουμένην ἐκ τῆς Κας Α. Λασκαρίδου, τῶν κ. κ. Δ. Αἰγινήτου, Τ. Ἀργυροπούλου, Ν. Χ. Ἀποστολίδου, Κ. Μητροπούλου καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τῶν κ. κ. Χ. Παπαμάρκου, Ι. Δελλίου καὶ Α. Π. Κουρτίδου παιδαγωγῶν, τοῦ κ. Ε. Δραγούμη διδάκτορος τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν, τοῦ κ. Γ. Ἰακωβίδου καλλιτέχνου, καὶ τῶν κ. κ. Δ. Βικέλα, καὶ Γ. Δροσίνη, Προέδρου καὶ Γραμματέως τοῦ Συλλόγου.

Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην ἀνετέθη ἡ μελέτη τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ὑποβληθέντων ζητημάτων καὶ ἡ σύνταξις σχετικῆς ἐκθέσεως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ συνελθοῦσα εἰς ἐπανειληγμένας συνεδριάσεις ἐν τῷ Καταστήματι τοῦ Συλλόγου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Σχολικῆς Ἐκθέσεως, ἀπέληξεν εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα, τῶν ὁποίων τὴν διατύπωσιν ἀνέλαβον ὡς εισηγηταὶ οἱ κ. κ. Ι. Δέλλιος καὶ Α. Π. Κουρτίδης.

Τὴν 24 Μαΐου οἱ εἰρημένοι εισηγηταὶ ὑπέβαλον εἰς τὴν ὀλομέλειαν τῆς Ἐπιτροπῆς τὴν κάτωθι ἐκθεσιν ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου. Ἡ ἐκθεσις γενομένη δεκτὴ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τῆς ἐπιτροπῆς, διεβιάσθη ὑπὸ τοῦ Προεδρείου τοῦ Συλλόγου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον.

Κύριε Πρόεδρε,

Πέμπομεν Ὑμῖν ὧδε τὸν κατάλογον τῶν χρησίμων εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα διδακτικῶν ὀργάνων, ὃν ἐνετάλημεν νὰ συντάξωμεν ὑπὸ τῆς ὑφ' Ὑμῶν ὀνομασθείσης Ἐπιτροπῆς, ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο λαμβάνομεν δ' ἅμα τὴν τιμὴν νὰ συνοδεύσωμεν αὐτὸν καὶ διὰ τινῶν παρατηρήσεων, αἵτινες συνοψίζουσι τὰ ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ λεχθέντα κατὰ τὴν συζήτησιν, ἀπαντῶσι δὲ καὶ εἰς τινὰ ἐρωτήματα τοῦ πρὸς Ὑμᾶς ὀπουργικοῦ ἐγγράφου ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου ἐν. ἔτους.

Ἡ Ἐπιτροπὴ κατ' ἀρχὴν ἐπεκρότησεν εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ Ὑπουργείου τοῦ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ ὄργανα, διότι ἀνεῦ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ γείνη τελεσφόρος ἡ διδασκαλία, εἰς τινὰ δὲ μαθήματα ἀποβαίνει αὐτὸ τοῦτο κενὴ καὶ ἀχρηστος λογοκοπία, ὡς πολὺ ὀρθῶς λέγεται ἐν τῷ ὀπουργικῷ ἐγγράφῳ. Ἐν γέ-

νει, τὸ ζωογονοῦν στοιχεῖον τῆς ἐποπτείας, ὅπερ οὕτω δικαίως ἐξαίρει ἢ νέα διδακτικὴ τέχνη, ἀπόλλυται καὶ δὲν δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ καὶ ὑπὸ τῆς σαφεστάτης καὶ ζωηροτάτης ἀφηγήσεως τοῦ διδασκάλου, ὅταν εἰς τὴν ἀκοὴν δὲν ἐπέρχεται ἐπίκουρος ἢ ἑρασις καὶ ἐν μέρει ἢ ἀφή. Ἄλλ' ὀφείλει νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ πληρεστάτη καὶ τελειοτάτη συλλογὴ τῶν διδακτικῶν μέσων καθ' ἑαυτὴν δὲν δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ παραγάγῃ ἀνώτερα ἀποτελέσματα, εἴαν ὁ διδάσκαλος δὲν ἐμφορῆται τοῦ προσήκοντος ζήλου, δὲν ἔχῃ γνώσεις ἐπαρκεῖς καὶ δὲν δύναται ἢ καὶ δὲν θέλῃ ἕνεκα νωθρότητος νὰ ποιήσῃ τὴν δέουσαν χρῆσιν αὐτῶν καὶ ὅτι, τοῦναντίον, διδάσκαλος εὐμαθῆς καὶ ἐνθους ὑπὲρ τοῦ ἔργου αὐτοῦ δύναται διὰ προχείρων καὶ ἀτελεστάτων πολλὰκις μέσων πολλῶν πλείω νὰ ἐπιτύχῃ. Μεθ' ὅλας δὲ τὰς βελτιώσεις, τὰς γενομένας εἰς τὴν δημοτικὴν παιδείαν καὶ μεθ' ἑλῆν τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ζήλον πολλῶν δημοδιδασκάλων ἢ Ἐπιτροπεία νομίζει, ὅτι ἐν πολλοῖς δημοτικοῖς σχολείοις τὰ καλούμενα πραγματικὰ μαθήματα ὄντα, ἔδει νὰ σκοποῦνται· διότι ἐν ᾧ ταῦτα, κατ' ἐξοχὴν ἐποπτικὰ διδάσκονται διὰ βιβλίου, διδάσκονται δι' ἀμέσου ἐποπτείας, ὡς τὰ πολλὰ ἀτελῶς διδάσκονται καὶ οὕτω ἀντὶ νὰ δξύνουσι τὴν παρατήρησιν καὶ πλουτίωσι τὸν νοῦν τῶν παιδῶν διὰ παραστάσεων ζωηρῶν καὶ σαφῶν, πληροῦσιν αὐτὸν λέξεων καὶ φράσεων κενῶν πάσης ἐννοίας. Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν νομίζει, ὅτι τὰ διδακτικὰ ὄργανα, ἅτινα εἶνε ἀναγεγραμμένα ἐν τῇ ἐπισυνημμένῳ Καταλόγῳ διὰ τὰ μαθήματα ταῦτα, θὰ βελτιώσωσιν οὐσιωδῶς τὴν νῦν καταστάσιν. Τὸ Ὑπουργεῖον πρὸ παντὸς πρέπει νὰ φροντίσῃ ὅπως βελτιωθῶσι τὰ διδασκαλεῖα, ἵνα οἱ διδάσκαλοι ἐξέρχωνται ἐξ αὐτῶν ἀποκομίζοντες ἀρτιωτέραν καὶ ἀδρότεραν ἐν τοῖς μαθήμασι τούτοις παιδεύσιν. Ἡ βελτιώσις τῶν διδασκαλείων εἶνε ἀναγκαῖα καὶ διὰ τὰ καλούμενα ἡμιτεχνικὰ μαθήματα, ὧν ἡ σπουδαιότης εἶνε μεγάλη, καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν τῶν παιδῶν μόρφωσιν, ἅτινα ὅμως πολλαχῶς ἢ ἀτελῶς ἢ καὶ παντάπασιν δὲν διδάσκονται διὰ τὴν ἀτελή ἐν αὐτοῖς παιδεύσιν τῶν δημοδιδασκάλων. Μετὰ τινος δισταγμοῦ περὶ τῆς χρησιμότητος ἀνεγράψαμεν ὄργανά τινα διδακτικὰ καὶ διὰ τὰ μαθήματα ταῦτα.

Τὰ χάριν τῶν μαθημάτων τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας ἀναγεγραμμένα ὄργανα εἶνε προωρισμένα μόνον διὰ τὰ πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα, τὰ ἑξαετῆ κύκλον μαθημάτων ἔχοντα· διότι εἰς τὰ τετραετῆ δημοτικὰ σχολεῖα, ἅτινα κυρίως εἶπειν εἶνε μόνον προκαταρκτικὰ τινα σχολεῖα τῶν Ἑλληνικῶν, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ πρόγραμμα, περιλαμβάνον πάντα τὰ μαθήματα καὶ ὑπὸ στοιχειωδεστάτην ἐπιμορφῆν.

Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀνέγραψαν τὰ κατὰ τὴν κρίσιν αὐτῶν σχετικῶς καλλίτερα τῶν διδακτικῶν ὀργάνων. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς προτείνουσι τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ διὰ κύβων ἀριθμητηρίου τοῦ Τιλκίχ ἀντὶ τῆς τέως ἐν χρήσει ῥωσικῆς μηχανῆς. Εἰκόνας, παριστώσας σκηνὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, δὲν εὗρον ἀναγεγραμμένας ἐν τοῖς καταλόγοις· αὗται πρέπει νὰ παρασκευασθῶσι κατ' ἰδίαν παραγγελίαν. Καὶ αἱ εἰκόνας τῆς Πραγματογνωσίας πρέπει νὰ μεταποιηθῶσι χάριν τῶν Ἑλληνοπαίδων, διότι αἱ σημεῖοντα ἐν ξένοις καταλόγοις παριστῶσι τὰ

τε πρόσωπα καὶ πράγματα ὑπὸ μορφὴν, ἣν πολλακίς δυσχερῶς θ' ἀνεγνώριζεν ὁ Ἕλληνας παῖς.

Ὡς πρὸς τὴν προμήθειαν αὐτῶν φρονεῖ ἡ Ἐπιτροπεία, ὅτι συμφορώτατον θὰ ἦτο νὰ γείνη ἡ παραγγελία αὐτῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ ἐν Ἐυρώπῃ καταστήματα, τινὰ δ' αὐτῶν νὰ κατασκευασθῶσιν ἐνταῦθα ὑπὸ καλῶν τεχνιτῶν κατὰ δοθησόμενα αὐτοῖς δείγματα. Καὶ ὁ ἡμέτερος Σύλλογος, ὅστις ἔθηκεν ἤδη τὰς πρώτας ἀρχὰς Σχολικοῦ Μουσείου ἡδύνατο καλούμενος νὰ παράσχη τὴν συνδρομὴν του, καθ' ἕσπον μάλιστα ὡς ἐκ τῆς Σχολικῆς Ἐκθέσεως ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τὰ κυριώτατα τῶν τοιούτων εἰδῶν καταστήματα.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Α' ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Ἀγαγνοστήριον συστήματος O. Schneider (Leipziger Lehrmittel Anstalt [1^η, 15×1^η].

— Δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ ἐνταῦθα. —

Β' ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΣΙΑ

Schweissinger. Αἱ 4 ὄραι τοῦ ἔτους. 4 εἰκόνες [88×66]. ἔκδοτης Schulbilder Verlag von Wachsmuth, Leipzig.

Αἱ τέσσαρες ὁμοῦ φρ. 7.70.

Meinhold's εἰκόνες διὰ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν. 20 εἰκόνες [61×86]. Ἐκλογή τῶν μᾶλλον πρὸς τὰς ἐποπτείας τῆς ἡμετέρας χώρας συμφωνουσῶν. Ἐκδότης Meinhold und Söhne, Dresden.

Ἐκάστη φρ. 1.25.

Leutemann 18 εἰκόνες ζώων πρὸς 2 φρ. [88×66]. Ἐκδότης Wachsmuth, Leipzig.

— Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐξεδίδοντο ἑλληνικοὶ πραγματογνωστικοὶ πίνακες κατὰ τὸ ἐξαιρετικὸν σύστημα Hölzel (Eduard Hölzels Verlag, Wien).

Γ' ἹΕΡΑ ἹΣΤΟΡΙΑ

Schnorr von Carolsfeld εἰκόνες ἐκ τῆς Ἀγ. Γραφῆς, 15 τῆς Παλαιᾶς καὶ 15 τῆς Νέας Διαθήκης [55×65]. Ἐκδότης Georg Vigand, Leipzig.

Ἡ ἑλθ. σειρά φρ. 25.

— Ἀξίαι συστάσεως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν ἀξίαν εἶνε αἱ

ὄραι εἰκόνες τῆς Νέας Διαθήκης [62×45] τῶν Hofmann-Lohmeyer. Ἐκδότης C. T. Wiscott, Breslau.

Εἰκόνες 15 πρὸς φρ. 3.75.

Χάρτης τῆς Παλαιστίνης (ἑλληνικὴ ἔκδοσις).

Δ' ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

Ἀριθμητήριον Tillich· μέγεθος τῶν κύβων 3 ἑκατ. Παρὰ O. Schneider, Leipzig· φρ. 11.

Ἀριθμητήριον Fritsche, συνενεοῦν τὰ πλεονεκτήματα τῆς ρωσικῆς μηχανῆς καὶ τοῦ ἀριθμητηρίου Tillich. Ἐκδότης A. Lickroth et Cie, Dresden· φρ. 25.

— Ἀμφότερα δυνατὸν νὰ κατασκευασθῶσιν ἐν Ἑλλάδι.

Ε' ΦΥΣΙΚΗ ἹΣΤΟΡΙΑ

Gerold's Πίνακες διὰ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας.

Ζωολογικοὶ πίνακες 65 [64×84].

Φυτῶν 15 » »

Δένδρων 25 » »

Ἐκδότης Carl Gerold's Sohn, Wien.

— Οἱ ἀριστοὶ οὗτοι Πίνακες οἱ πρὸ μικροῦ καὶ ἐν Πετρούπολει βραδευθέντες τιμῶνται ἕκαστος φρ. 2.50.

Διὰ προσθήκης 40 ἢ 50 λεπτῶν δυνατὸν πρὸς μεῖζονα διατήρησιν νὰ εἶνε ἐπικεκολλημένοι ἐπὶ στερεοῦ χαρτονίου ἢ νὰ ἔχωσι πῆριξ λεπτὸν πᾶνινον περιθώριον καὶ ὀπὴν πρὸς ἀνάρτησιν μετὰ περιφερείας ἐκ μετάλλου. Ἐκ τῶν πινάκων τούτων πάντως γενήσεται ἐκλογή, ἰδίᾳ ἐκ τῶν πινάκων τῶν δένδρων, ὧν 15 μόνον περίπου εἰκονίζουσι δένδρα τῆς χώρας ἡμῶν.

Lutz Νέοι Πίνακες πρὸς διδασκαλίαν τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας. 30 Πίνακες [65×44]. Ὅλοι ὁμοῦ φρ. 20,60. Ἐκδότης K. G. Lutz, Stuttgart.

— Οἱ πίνακες οὗτοι, ἐξαιρετικοὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἔχουσι τὸ ἰδιόζον, ὅτι ἀπεικονίζουσι τὰ ζῆνα κατὰ οἰκογενείας. Τὸ μόνον αὐτῶν μειονέκτημα εἶνε, ὅτι ἕνεκα τοῦ πυκνοῦ αὐτῶν περιεχομένου φαίνονται κάπως μικροί.

Συλλογὴ ἐπιτόμων (ἐπιτόπιος).

Συλλογὴ δορυτολογικὴ (ἐπιτόπιος).

Συλλογὴ φυτῶν, ζώων κλπ. (ἐπιτόπιος).

— Πρὸς μεθοδικὸν καταρτισμὸν τοιούτων Συλλογῶν ἀνάγκη νὰ παρέχωνται λεπτομερεῖς ὁδηγίαι ἐν τοῖς Διδασκαλείοις εἰς τοὺς μέλλον-

τας διδασκάλους. Εἰς δὲ τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλους αἱ ὁδηγίαι δύνανται νὰ δοθῶσι δι' ἐγκυκλίων.

ΣΤ' ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ

Σφαῖρα τῆς Γῆς (Ἑλληνικὴ ἔκδοσις).

Ἡμισφαίρια.

Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Πέντε Ἠπείρων.

— Οἱ τοιοῦτοι Χάρται κυκλοφοροῦσι μετ' ἐγκρισίν. Εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν κατεβάλλετο μεῖζων αὐστηρότης κατὰ τὴν ἐξέλεξιν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὴν ἀκριβεστέραν χάραξιν, τὸν ἐντονότερον χρωματισμὸν καὶ τὴν καλαισθητοτέραν ἐκτύπωσιν.

Hirt αἱ κύριαι μορφαὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Die Hauptformen der Erdoberfläche [100×77] φρ. 3.75.

— Ὁ πίναξ οὗτος ἀπαραίτητος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Πατριδογραφίας καὶ τῶν θεμελιωδῶν γνώσεων τῆς φυσικῆς Γεωγραφίας ἔχει καταστῆ διεθνῆς. (Ἡμεῖς εἶδομεν γερμανικὴν, γαλλικὴν καὶ δανικὴν ἔκδοσιν). Εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐγίνετο καὶ ἑλληνικὴ ἔκδοσις.¹

Lehmann—Leutemann Ἐθνογραφικοὶ τύποι 6 εἰκόνες [88×66] πρὸς φρ. 3.

Ἐκδότης F. G. Wachsmuth, Leipzig.

Lehmann, Χαρακτηριστικαὶ εἰκόνες ἐκ τῆς Γεωγραφίας· εἰκόνες 44 [88×66] πρὸς φρ. 1.25.

— Τὸ γνωστότατον καὶ μάλιστα διαδεδομένον ἐν Γερμανίᾳ εἰκονογραφημένον γεωγραφικὸν ἔργον. Τῶν εἰκόνων τούτων γενήσεται πάντως ἐκλογὴ διὰ τὰ ἡμέτερα σχολεῖα. Ἐκδότης F. G. Wachsmuth, Leipzig.

Tellurium (Πλανητικὸν σύστημα) κατὰ τὸ μέγεθος ἀπὸ φρ. 30 καὶ ἄνω.

Παρὰ Oskar Schneider, Leipzig ἢ A. Pichlers Witwe, und Sohn Wien.

Ζ' ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Εἰκόνες τῶν κυριωτέρων ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἢ σκηνῶν τοῦ ἀγῶνος. Ἐκδοσις Νεράντζη δρ. 1,50.

— Εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ κατωρθοῦτο καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἔκδοσις ἱστορικῶν εἰκόνων, αἰσθητοποιουσῶν τὰ κυριώτατα τῶν γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ὡς πρότυπα ἠδύναντο νὰ ληφθῶσιν αἱ Cultur-

1. Κατὰ τὴν ἐκφραστῆσαν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς εὐχρῆς ὁ πίναξ οὗτος ἐξεδόθη μετ' ἑλληνικοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Τιμᾶται δρ. 5, ἔτοιμος δὲ πρὸς ἀνάρτησιν δρ. 7.

geschichtliche Bilder τοῦ Lehmann, αἱ Bilder zur geschichte τοῦ καθηγ. Langl, αἱ Wandbilder zur österreichischen geschichte τῶν Rusch-Gerasch καὶ αἱ ἰταλικά τοῦ ἐκδότου Antonio Vallardi. Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Lohmeyer δυνατόν νὰ παραγγελθῇ ἢ ἐν Μαραθῶνι μάχη [72×98] φρ. 5.

Η' ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ

Συλλογὴ διὰ τὰ πλήρη ἴδια δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐν Γαλλίᾳ, χώρα ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρα τῆς ἡμετέρας, οἱ διδάσκαλοι ἀσχοῦνται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων πειραμάτων διὰ τῶν ἀπλουστάτων καὶ κοινοτάτων καὶ προχειρῶν μέσων. Ἐν δὲ τοῖς Διδασκαλείοις αὐτῶν, ἐνθα λειτουργοῦσιν εἰδικὰ ἐργαστήρια, κατασκευάζονται φυσικαὶ συσκευαί, προμηθεύονται δὲ αὐτὰς οἱ ἀποφοιτῶντες εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἀξίας τοῦ ὄλικου δι' ἴδιον λ]σμόν, καὶ φέρουσι αὐτὰς μεθ' ἑαυτῶν, ὡς οἱ ἱατροὶ τὰς χειρουργικὰς αὐτῶν συσκευάς.

Ὡς τύπος τοιούτων συσκευῶν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ Der praktische Chemiker τοῦ O. Schneider, Leipzig φρ. 37.
Ἡ τοῦ Eugen Notoliczka Physikalischer Apparat (Pichlers Witwe und Sohn, Wien) φρ. 26.40.

Θ' ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

Γεωμετρικὰ σχήματα κατὰ τὸν τύπον τῶν τοῦ Carl Schubert [ὕψος 10 ἐκατ.] (Pichlers Witwe und Sohn, Wien.)

— Τὰ παρ' ἡμῖν κατασκευαζόμενα εἶνε ἐν πολλοῖς πλημμελῆ κατὰ τὰς διαστάσεις καὶ ἀναλογίας, ἐξ οὗ πολλὰ παράπονα ὑπὸ τῶν ποιουμένων χρῆσιν αὐτῶν. Κατὰ τὸν ἄνω τύπον ἠδύνατο νὰ κατασκευασθῶσι μετ' ἀκριβείας καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰ σχήματα ταῦτα.

Ι' ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκίπια κατ' ἐκλογὴν (Pichlers Witwe und Sohn).

Ad. Guts Πίνακες Ἰχνογραφίας (Wandtafelwerk für Freihandzeichenunterricht. Ἄνω διαδεδομένον ἐν Γερμανίᾳ. Ἐκδότης Bechtold und C^o Wiesbaden.

— Ἡδύνατο νὰ ληφθῶσιν ὡς βάσις διὰ τὰς παρ' ἡμῖν προκηρυσσομένας καὶ ἐγκρινομένας Ἰχνογραφίας.

ΙΑ' ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ Ἐπιτροπεία ἐκφράζει τὴν εὐχὴν νὰ εἰσαχθῇ μεθοδικὴ καὶ σκόπιμος χειροτεχνία εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων· τότε δὲ πάντως θὰ ληφθῇ φροντίς καὶ περὶ τῶν καταλλήλων ὀργάνων.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΝΤΑ

Προκήρυξεις εκπαιδευτικών
διαγωνισμάτων

Ἡ Διευθύνουσα τὸ Ἴον Ἑλληνικὸν Ἐκπαι-
δευτικὸν Συνέδριον Ἐπιτροπῇ προκηρύττει δύο
διαγωνίσματα, τὰ ἑξῆς:

Α'.— Διαγώνισμα πρὸς συγγραφήν βιβλίου περὶ τοῦ Κοραῖ ὡς ἐθνικοῦ παι-
δαγωγοῦ. Κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀγωνοθέτου κ. Μ. Καλδοκορέση, τὸ βιβλίον
τοῦτο θ' ἀποτελεῖται ἐξ 100 περίπου σελίδων 16ου, καὶ θὰ διαιρηθῆται εἰς δύο
μέρη, τὸ πρῶτον θὰ εἶνε μελέτη περὶ τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεῶν τοῦ Κοραῖ
καὶ τὸ δεύτερον ἀπάνθισμα τῶν γνωμῶν αὐτοῦ τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐθνι-
κὴν ἀγωγήν καὶ ἐγκατεσπαρμένων εἰς τὰ συγγράματα καὶ τὰς ἐπιστολάς του,
μεθοδικῶς κατατεταγμένων.

Β'.— Διαγώνισμα πρὸς συγγραφήν βιβλίου ἀναφερομένου εἰς τὸν Κυβερνή-
την τῆς Ἑλλάδος Καποδίστριαν ὡς πρῶτον θεμελιωτὴν τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ἐκ-
παιδύσεως. Κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀγωνοθέτου κ. Μ. Κοργιαλένιου τὸ βιβλίον
τοῦτο θ' ἀποτελεῖται ἐπίσης ἐξ 100 περίπου σελίδων 16ου.

Κοινὸι ὅροι ἀμφοτέρων τῶν διαγωνισμάτων εἶνε οἱ ἐπόμενοι:

1) Τὰ χειρόγραφα, εὐανάγνωστα καὶ γεγραμμένα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ
χάρτου, πρέπει ν' ἀποσταλῶσι πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Διευθύνουσης Ἐπιτροπῆς
κ. Δ. Βικέλιαν μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1904.

2) Ἐκαστον χειρόγραφον πρέπει νὰ φέρῃ δικαιοκρινὸν ρητὸν καὶ νὰ συνοδεύε-
ται ὑπὸ σφραγισμένου φακέλλου περιέχοντος τὸ ὄνομα τοῦ γράψαντος, ἔξωθεν δὲ
τὸ ἐπὶ τοῦ οἰκείου χειρογράφου ρητὸν.

3) Οἱ κριταὶ ἑκατέρου τῶν διαγωνισμάτων θὰ ὀρισθῶσι τὸ πρῶτον δεκαπεν-
θήμερον τοῦ Ἰανουαρίου 1905, ἐκλεγόμενοι ἀνὰ εἰς ὑπὸ τῶν Δ. Συμβου-
λίων τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», τοῦ «Φιλολο-
γικοῦ Συλλόγου Παρνασσῶ» καὶ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βι-
βλίων». Αἱ δὲ κριταὶ θὰ ἀναγνωσθῶσι δημοσίᾳ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα 1905
ἐν τῷ Καταστήματι τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων».

4) Εἰς ἑκάτερον τῶν βραβευθησομένων ἔργων, ἂν ἤθελον κρίνη τοιαῦτα ἄξια
βραβεύσεως οἱ κριταὶ, θὰ ἀπονεμηθῇ χρηματικὸν γέρας δραχμῶν 500.

5) Τὰ βραβευθησόμενα ἔργα θεωροῦνται ὡς κτήμα τοῦ «Συλλόγου πρὸς διά-
δοσιν Ὠφελίμων βιβλίων», ὅστις ἐκδίδων ταῦτα, ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ
εἰς τοὺς συγγραφῆς ἀνὰ 200 ἀντίτυπα δωρεάν. Ἐν ἡ περιπτώσει ὁ Σύλλογος δη-
λώσῃ ὅτι δὲν ἀναδέχεται τὴν ἐκδοσιν, τὰ ἔργα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς συγγράφαντας.

Κατὰ τὴν ἐκφραζομένην ἐπιθυμίαν ἀμφοτέρων τῶν ἀγωνοθετῶν τὰ βι-
βλία πρέπει νὰ εἶνε γεγραμμένα κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ ἀπλοῦν, ὡς προσωρι-
σμένα νὰ ἀναγνωσθῶσιν ὑπὸ τῶν πολλῶν.